

PŘEHLED VÝZKUMŮ

49

Brno 2008

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 49

Volume 49

Číslo 1–2

Issue 1–2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial Board

Herwig Freisinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttkay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliáčik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Balász Komoróczy, Marián Mazuch, Ladislav Nejman,
Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Technical Editors, typography

Pavel Jansa, Ondřej Mlejnek

Software
Software

Spencer Kimball, Peter Mattis, GIMP Development Team 2008: GNU
Image Manipulation Program, 2.6.1
GRASS Development Team 2008: Geographic Resources Analysis
Support System, 6.3.0
Kolektiv autorů 2008: Inkscape, 0.46
Kolektiv autorů 2005: L^AT_EX 2_ε

Fotografie na obálce
Cover Photography

Vrcholně středověká lotová závaží z českých a moravských lokalit.
Gruna, Hradisko (vlevo); Písek, u Šarlatského rybníka (v popředí); Ví-
cov, Městisko (vpravo dole); Boskovice, hrad (vpravo nahoře). Srov.
studii J. Doležela v tomto svazku. Foto P. Smékal.

*Medieval cup nested weights from czech and moravian sites. Gruna,
Hradisko (left); Písek, u Šarlatského rybníka (front); Vícov, Městisko
(bottom right); Boskovice, castle (top right). Cf. the article by J. Dole-
žel in this volume. Photo by P. Smékal.*

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i
Královopolská 147
612 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@iabrno.cz
Internet: <http://www.iabrno.cz>

Tisk
Print

Arch, spol. s r. o.
Charbulova 3a
618 00 Brno-Černovice

ISSN 1211-7250
MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně
Vydáno v Brně roku 2008
Náklad 450 kusů

Copyright ©2008 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v.v.i. and the authors.

KNIHOVNA AV ČR

PD 1520

Roč. 49, 2008, č. 1-2

91087/09

RANĚ STŘEDOVĚKÉ OSÍDLENÍ MALÉ HANÉ NA POMEZÍ ČECH A MORAVY

EARLY MEDIEVAL SETTLEMENT OF MALÁ HANÁ, REGION ON THE BOHEMIAN-MORAVIAN BORDER

Nad'a Profantová, David Vích

Abstract

A development of settlement structures from the end of 6th and beginning of 7th century to the mid-10th century is documented in the Bohemian-Moravian borderland. We use archaeological materials from the old collections (e.g. Mařín) and also material amassed from intensive surface collections of the last 3 to 4 years. We have identified only two or three sites with Prague type pottery – i.e. from the first phase (6/7-7th cent.) of Slavic settlement. They are Jevíčko-Předměstí 3 and Knínice 6. We have discovered 3–5 settlement areas from the 8th century and 15 sites from the Middle Hill-fort Period (9th–1. half of 10th century). The new hill-forts were established during the 9th century. Most important was Mařín hill-fort with an area of approximately 20ha. Armoury items were also found at this site: an axe and two spearheads/lances. The spur and axe were found nearby (Křenov). A find of 6 iron sickles and a knife in Knínice was probably a hoard. It also dates to the 9th century. Rhombic iron arrowheads were found in the hill-fort Biskupice-Nectava and they could be interpreted as an indicator of association with the old Hungarians during the 10th century. Two iron strape-ends which can be dated to the 9th century are also known from this site. Burial sites have not been discovered in this region as yet; our knowledge of this region is still inadequate. This region has played an important role in the early Middle Ages as it controlled, probably with the help of Mařín hill-fort, a long distance route connecting Moravia with Bohemia.

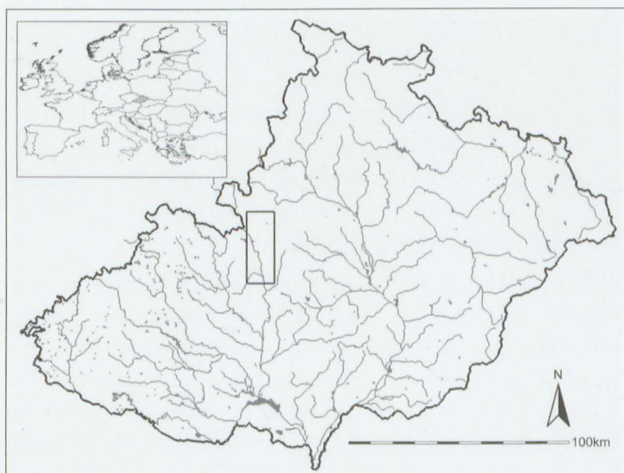
Keywords

Bohemian-Moravian borderland, Svitavy district, Blansko district, Early Medieval period, Settlement pattern, Surface collections, Long distance connections

1 Úvod

Oblast na pomezí severozápadní Moravy a východních Čech byla badateli vždy považována za důležitou, a to především díky komunikaci touto oblastí probíhající, tzv. Trstenické stezce (naposled kriticky Severin 2000 s přehledem literatury). Zatímco oblast východočeského Vraclavska souhrnně zpracoval ve své disertační práci P. Charvát (Charvát 1978) a nový archeologický materiál shromážděný sběry se pokusil shrnout jeden z autorů (Vích 2000), Jevíčsku a Moravskotřebovsku pak dlouho věnoval pozornost pouze neprofesionální badatel J. Mackerle (1948; 1957), z profesionálů ojedinele B. Novotný (1971). Za jižní část Malé Hané pak uvedl především výsledky činnosti A. Ferulíka (1950). Na nedostatečné poznání mikroregionu při samé hranici Čech a Moravy jasně poukazuje, že se prakticky žádná lokalita z této oblasti nedostala do soupisu J. Bubeníka z r. 1997, jako jediný doklad sídelní aktivity pro starší–střední dobu hradištní je uváděn avarský třmen a ostruha s háčky z Benátek u Litomyšle, publikované již dříve (např. Profantová 1992, Taf. 1).

Zvýšená pozornost věnovaná této oblasti v posledních letech přinesla nové poznatky. Předmětem tohoto příspěvku je prezentace nálezů datovaných do raného středověku (po střední dobu hradištní) pocházejících z povrchových sběrů a starých muzejních fondů, doplněná o přehodnocení některých nových nálezů z Vraclavska. Přes veškerou snahu autorů si soupis nalezišť nemůže – především v jižní části Malé Hané – činit nároky na úplnost.

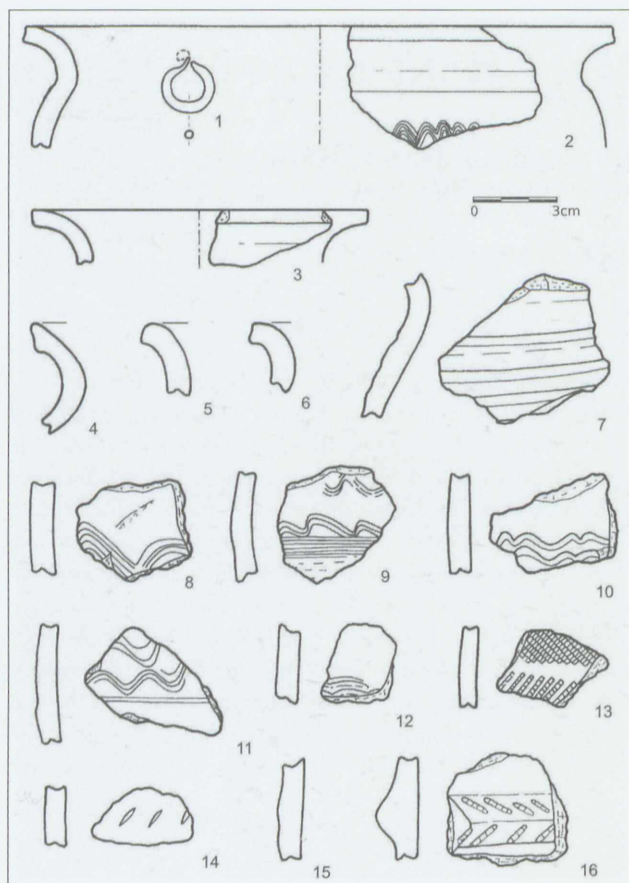

Obr. 1: Studovaná oblast na mapě Moravy. Abb. 1: Untersuchungsgebiet auf der Karte von Mähren.

2 Přírodní podmínky

Pojednáváné území se nachází v severní části Boskovické brázdy vклиňující se mezi Českomoravskou a Drahanskou vrchovinu.

Z geomorfologického hlediska nás zajímá Jevíčská, případně Moravskotřebovská kotlina, kterou na západě od východních Čech odděluje Třebovské mezihoří, Třebovsko-svitavská brázda a Hřebečovský hřbet. Na východě pak Jevíčsko od vlastní Hané odděluje nejsevernější výběžek Drahanské vysočiny – Konická vrchovina (Demek a kol. 1965). Tato oblast postrádá jednoznačně

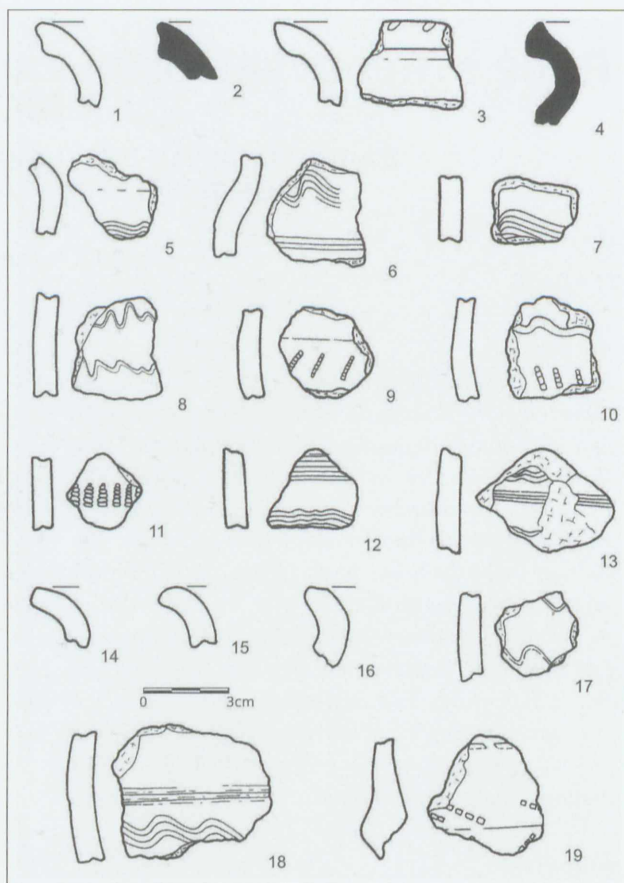
Obr. 2: 1–11 Biskupice 4c; 12 Biskupice 9; 13 Biskupice 6; 14–15 Nectavské hradisko (Biskupice 8); 16 Biskupice 2a, b (1 – bronz). *Abb. 2: 1–11 Biskupice 4c; 12 Biskupice 9; 13 Biskupice 6; 14–15 Burgwall von Nectava (Biskupice 8); 16 Biskupice 2a, b (1 – Bronze).*

dominující tok, z významnějších uved' me především Třebůvku (tok třetího řádu) a její přítok říčku Jevíčku. Nadmořská výška se ve sledované oblasti pohybuje v rozmezí 300 až cca 450 m n. m., západně i východně od kotliny se prudce zdvihá místy až nad 600 m n. m.

Geologické poměry pojednáváné části Boskovické brázdy charakterizují jižně od Městěčka Trnávky spodně tortonské mořské jíly, písčité slíny a písky, při okrajích kotliny pak hnědočervené brekcie a slepence, pouze v okolí Biskupic vystupuje ortorula. Severně od Starého Města u Moravské Třebové ve východní části Boskovické brázdy převažují středně až svrchně turonské slínovce, jílovce a pískovce, v západní části Boskovické brázdy permské červené slepence, pískovce a prachovce. Geologicky pestrá je i vrchovina západně od Jevíčské kotliny, kde dominují především slínovce a v širším okolí Křenova červené arkóзовé slepence, pískovce a prachovce, zatímco východně Jevíčské kotliny převažují droby a břidlice (Svoboda a kol. 1990).

Toto geologické podloží kryjí jižně od Moravské Třebové a v okolí Starého Města hnědozemní středoevropské půdy, které východně i západně od Jevíčské kotliny a severně od Moravské Třebové přecházejí v půdy slabě podzolované (Válek 1964).

Nejrozšířenějším typem původního rostlinného krytu jsou dubo-habrové háje, méně často se vyskytují acido-

Obr. 3: 1–11 Cetkovice 1; 12–13 Cetkovice 2; 14–18 Cetkovice 5; 19 Cetkovice 11. Profily fragmentů s příměsí grafitu vyplněny černě. *Abb. 3: 1–11 Cetkovice 1; 12–13 Cetkovice 2; 14–18 Cetkovice 5; 19 Cetkovice 11. Die Fragment Profile mit dem Graphitzusatz wurden schwarz bemalt.*

filní doubravy, bikové a květnaté bučiny, v blízkosti vodních toků pak luhy a olšiny (Mikyška a kol. 1970).

3 Soupis nalezišť

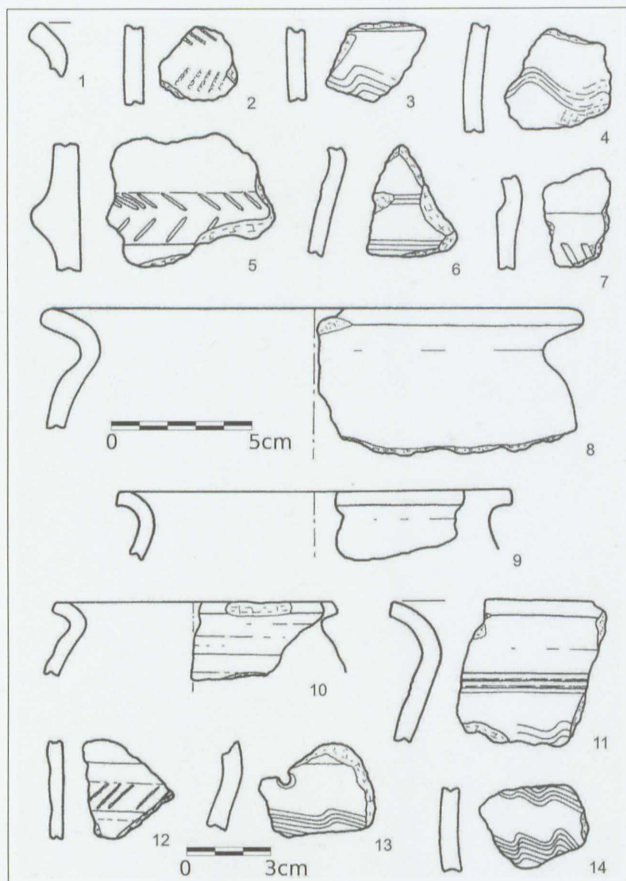
V následujícím soupisu jsou použity tyto zkratky: RS – raný středověk; RS1 – časně slovanské období; RS2 – starší doba hradištní; RS3 – střední doba hradištní; RS4 – mladší doba hradištní; př. č. – přírůstkové číslo; i. č. – inventární číslo; X – jednotlivé kusy, XX – desítky kusů; údaje o charakteristice sběru lze nalézt Vích 2001. PIAN (dle Kuna a kol. 2004, 383) provedena standardním způsobem pomocí koordinátů na ZM 1:10 000.

3.1 Biskupice 2a, b (okr. Svitavy)

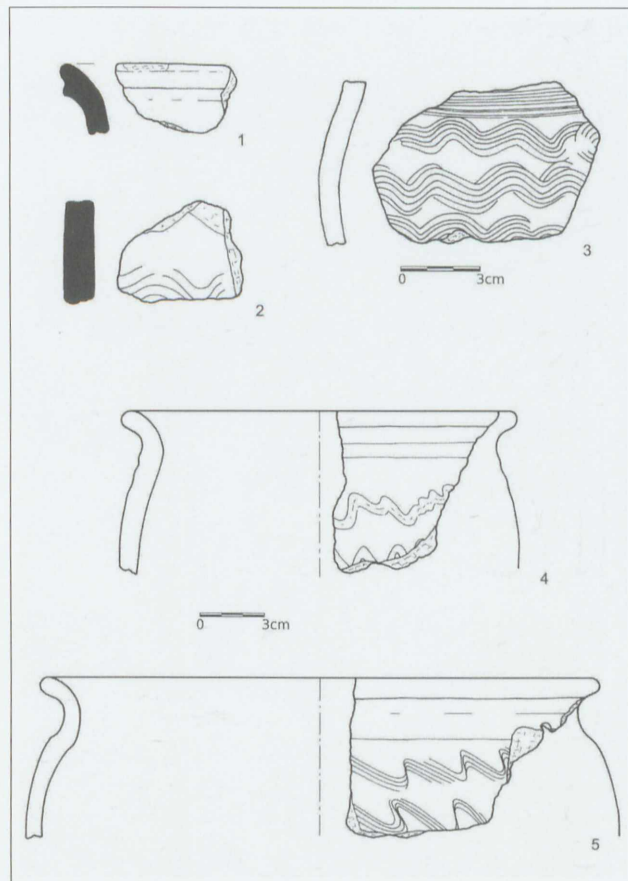
Lokalizace: 24-21-07, (102:159), (120:194), (133:187), (116:156), (121:137); okol.: sběr D. Vích 22. 9. 1999; nál.: RS (1 × keramika), obr. 2:16; aktivita: ojedinelý nález; přírodní podm.: svah nad říčkou Jevíčkou, hlinitá půda na šterkopísčité terase, 326-334 m n. m.; ulož.: Východočeské muzeum Pardubice, nekatalogizováno; lit.: Vích 2001, 29, položka 2 (raný středověk neuveden).

3.2 Biskupice 3d (okr. Svitavy)

Lokalizace: 24-21-07, (132:122), (141:122), (145:112), (137:115); okol.: sběr D. Vích 10. 10. 1999; nál.: RS (1 × keramika); aktivita: neurčena; přírodní podm.: v inun-

Obr. 4: 1–7 Cetkovice 3; 8–14 České Heřmanice 8c. *Abb. 4: 1–7 Cetkovice 3; 8–14 České Heřmanice 8c.*

Obr. 5: 1–2 Boskovice – „Pod Oborou“; 3 Boskovice, staveniště podniku Minerva; 4–5 Drvalovice-Kambovo pole. *Abb. 5: 1–2 Boskovice – „Pod Oborou“; 3 Boskovice, Baustelle des Betriebs Minerva; 4–5 Drvalovice-Kambas Feld.*

dačným územím Biskupického potoka, hlinitá půda, 336–338 m n. m.; pozn.: z tmavě probarvené plochy; ulož.: Východočeské muzeum Pardubice, nekatalogizováno; lit.: Vích 2001, 30, položka 7.

3.3 Biskupice 4c (okr. Svitavy)

Lokalizace: 24-21-07, (078:103), (095:122), (099:112), (104:107), (095:095); okol.: sběry D. Vích 1999-2005; nál.: RS4 (keramika – XX; 1× bronzová záušnice s ulomenou esovitou kličkou), obr. 2:1–11; aktivita: sídliště; přírodní podm.: svah nad říčkou Jevíčkou, hlinitá půda, 332–338 m n. m.; pozn.: z tmavě probarvené plochy s intenzivním pravěkým a vrcholně středověkým osídlením; ulož.: Východočeské muzeum Pardubice, nekatalogizováno; Regionální muzeum v Litomyšli (záušnice); lit.: Vích 2001, 30, položka 10; Vích 2002, 18, položka 11; Vích 2003, 32, položka 9.

3.4 Biskupice 6 (okr. Svitavy)

Lokalizace: 24-21-07, (135:102), (139:108), (148:103), (145:096); okol.: sběr D. Vích 14. 11. 1999; nál.: RS (1× keramika), obr. 2:13; aktivita: neurčena; přírodní podm.: svah nad Biskupickým potokem, hlinitá půda, 340–348 m n. m.; pozn.: lokalita dnes proměněna v sad; ulož.: Východočeské muzeum Pardubice, nekatalogizováno; lit.: Vích 2001, 30, položka 12.

3.5 Biskupice 8 (okr. Svitavy)

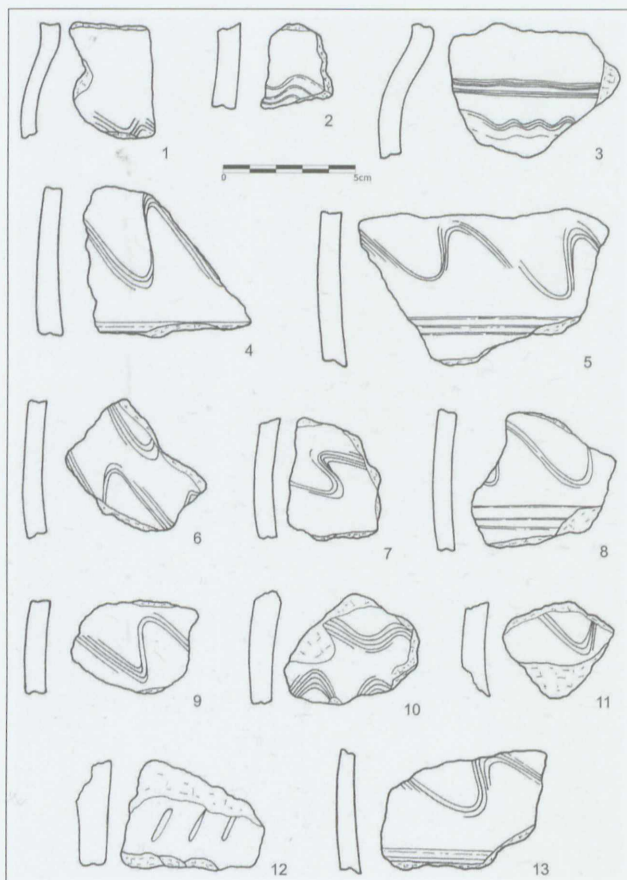
Lokalizace: 24-21-07, (338:167), (340:175), (350:177), (353:169), (346:163); okol.: sběr na lesní cestě a ve vývrtech D. Vích a P. Šlězár 10. 9. 2000; detektorová prospekce; nál.: RS3 (železné předměty – X); RS4 (keramika – X; kovové předměty – XX), obr. 2: 14–15; aktivita: opevněné výšinné sídliště; přírodní podm.: opevněná ostrožna nad říčkou Nectavou s dalekým výhledem do okolí; (cca 430)–maximální výška nad mořem 455 m (obr. 54–57); pozn.: keramika původně považovaná za pravěkou je velmi pravděpodobně silně ořelá raně středověká; lokalitu v textu označujeme jako Nectavské hradisko; ulož.: Východočeské muzeum Pardubice, nekatalogizováno; lit.: Doležel 2007 s další lit.

3.6 Biskupice 9 (okr. Svitavy)

Lokalizace: 24-21-07, (033:033), (046:049), (063:041), (049:023); okol.: sběr D. Vích 30. 4. 2002; nál.: RS (1× keramika), obr. 2:12; aktivita: neurčena; přírodní podm.: svah nad říčkou Jevíčkou, hlinitá půda, 336–342 m n. m.; pozn.: z tmavě probarvené plochy; ulož.: Východočeské muzeum Pardubice, nekatalogizováno; lit.: Vích 2003, 32, položka 11.

3.7 Boskovice – „Pod Oborou“ (okr. Blansko)

Lokalizace: 24-14-10, (362:180), (365:200), (394:201); okol.: sběr A. Štof 9. 3. 1981; nál.: RS4 (2× kera-

Obr. 6: Drvalovice – Kambovo pole. Abb. 6: Drvalovice – Kambas Feld.

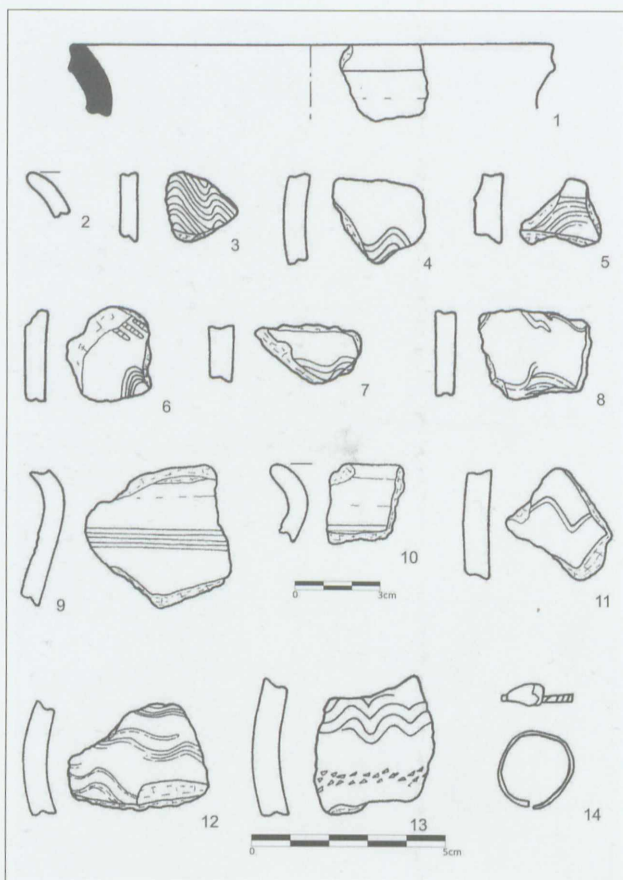
mika), obr. 5:1–2; aktivita: sídliště; přírodní podm.: mírný svah při pravobřežním přítoku potoka Bělá, cca 344–370 m n. m.; ulož.: Muzeum Boskovicka v Boskovicích, př. č. 42/03, bez i. č.; lit.: Štrof 1985, 93.

3.8 Boskovice – staveniště podniku Minerva (okr. Blansko)

Lokalizace: 24-14-10, (433:250), (437:263), (448:260), (444:248); okol.: nalezeno na staveništi podniku Minerva v květnu r. 1959 nad rašelinou v hloubce 3,5 m; nál.: RS (1× keramika), obr. 5:3; aktivita: neurčena; přírodní podm.: terén silně pozměněn zástavbou, 364–372 m n. m.; ulož.: Muzeum Boskovicka v Boskovicích, i. č. A 7929; lit.: Jurek 1960, foto a text na vnitřní straně obálky.

3.9 Cetkovice 1 (okr. Blansko)

Lokalizace: poloha "Bahnička"; 24-21-16, (344:119), (354:134), (366:123), (358:108); okol.: sběry D. Vích 2002–2004; nál.: RS (keramika–XX), obr. 3:1–11; aktivita: sídliště; přírodní podm.: mírná vyvýšenina v inundaci, hlinitá půda, 384–388 m n. m.; pozn.: z výrazně tmavě probarvené plochy; ulož.: Muzeum Boskovicka v Boskovicích, nekatalogizováno; lit.: Vích 2003, 3, položka 13; Vích 2004, 30, položka 4; Vích 2005, 33, položka 8.

Obr. 7: 1–8 Drvalovice 1; 9–10 Chornice 3b; 11–13 Chornice 1a; 12 Chornice 2c; 14 Chornice – stavba dálnice Vratislav – Vídeň. Abb. 7: 1–8 Drvalovice 1; 9–10 Chornice 3b; 11, 3 Chornice 1a; 12 Chornice 2c; 14 Chornice – Autobahn Breslau – Wien.

3.10 Cetkovice 2, 5 (okr. Blansko)

Lokalizace: SZ od obce; 24-21-16, (312:130), (310:180), (354:190), (367:178), (339:135); okol.: sběry D. Vích 2003–2004; nál.: RS3 (keramika–X), obr. 3:12–18; aktivita: sídliště; přírodní podm.: svah nad Uhřickým potokem, hlinitá půda, 380–390 m n. m.; pozn.: plocha s nálezy výrazně tmavě probarvena; ulož.: Muzeum Boskovicka v Boskovicích, nekatalogizováno; lit.: Vích 2004, 31, položka 8; Vích 2005, 33–34, položky 9, 11.

3.11 Cetkovice 3, 11 (okr. Blansko)

Lokalizace: při silnici Cetkovice–Uhřice; 24-21-16, (448:187), (461:190), (466:173), (457:164); okol.: sběr A. Štrof r. 1983; sběry D. Vích 2002–2004; nál.: RS (keramika–X); RS3 (keramika–X), obr. 3:19; 4:1–7; aktivita: neurčena; přírodní podm.: svah nad bezejmennou vodotečí, hlinitá půda, 376–388 m n. m.; ulož.: Muzeum Boskovicka v Boskovicích, nekatalogizováno; lit.: Štrof 1985, 93; Vích 2003, 33, položka 15; Vích 2004, 31, položka 6; Vích 2005, 34, položky 10, 12.

3.12 Drvalovice 1 (okr. Blansko)

Lokalizace: 24-12-25, (423:282), (424:294), (440:289), (438:278); okol.: sběr D. Vích 12. 9. 2004; nál.: RS 4 (26× keramika), obr. 7:1–8; aktivita: sídliště; přírodní podm.: mírný svah při vodoteči, částečně hlinitá, částečně

šterkovitá půda, 428–438 m n. m.; pozn.: bezprostředně navazuje na nal. Drvalovice-Kambovo pole, se kterým tvoří jeden celek; ulož.: Muzeum Boskovicka v Boskovicích, nekatalogizováno; lit.: Vích 2005, 34, položka 13.

3.13 Drvalovice-Kambovo pole (okr. Blansko)

Lokalizace: 24-12-25, (397:295), (404:318), (418:312), (411:290); okol.: akce A. Ferulíka v r. 1938; nál.: RS 3 (keramika–X); RS 4 (keramika–XX); obr. 5: 4–5; aktivita: sídliště?; přírodní podm.: při prameni vodoteče tekoucí od Drvalovic V směrem, cca 438–450 m n. m.; pozn.: bezprostředně navazuje na nal. Drvalovice 1, se kterým tvoří jeden celek; Ulož.: Muzeum Boskovicka v Boskovicích i. č. A 6147-6164; lit.: Štof 1979, 69 (Soupis), tab. 70:1-2, 5.

3.14 Chornice 1a (okr. Svitavy)

Lokalizace: 24-21-06, (330:298), (342:317), (380:299), (371:280); okol.: sběry D. Vích 1999-2005; nál.: RS (keramika–X), obr. 7:11, 13; aktivita: neurčena; přírodní podm.: svah nad bezejmennou vodotečí na rozhraní údolí Boskovické brázdy a přilehlé vrchoviny, hlinitá půda, 370–396 m n. m.; pozn.: z tmavě probarvené plochy s intenzivním pravěkým a vrcholně středověkým osídlením; ulož.: Východočeské muzeum Pardubice, nekatalogizováno; lit.: Vích 2001, 33, položky 25–26; Vích 2002, 19, položky 16–17; Vích 2003, 34, položka 19.

3.15 Chornice 2c (okr. Svitavy)

Lokalizace: 24-21-01 (435:025), (443:042), (482:037), (482:016); 24-21-02 (000:016), (000:037), (028:032), (027:015); okol.: sběry D. Vích 1999-2005; nál.: RS (keramika–X), obr. 7:12; aktivita: neurčena; přírodní podm.: nad malou bezejmennou vodotečí, hlinitá půda, nadmořská výška 318–350 m; ulož.: Východočeské muzeum Pardubice, nekatalogizováno; lit.: Vích 2004, 33, položka 16.

3.16 Chornice 3b (okr. Svitavy)

Lokalizace: 24-21-06, (450:362), (452:380), (482:380), (480:360); okol.: sběr D. Vích 4. 5. 2002; nál.: RS (keramika–X), obr. 7:9–10; aktivita: neurčena; přírodní podm.: svah, hlinitá půda, 336–352 m n. m.; pozn.: z tmavě probarvené plochy s intenzivním pravěkým osídlením; ulož.: Východočeské muzeum Pardubice, nekatalogizováno; lit.: Vích 2003, 35, položka 23.

3.17 Chornice 6a, 6b (okr. Svitavy)

Lokalizace: 24-21-07, (061:216), (077:246), (110:245), (103:207); okol.: sběry D. Vích 1999-2003; nál.: RS 1? (keramika–X); RS 2 (keramika–X); RS 3 (keramika–XX); RS 4 (keramika–XX), obr. 8-10; 11:1–9; aktivita: sídliště; přírodní podm.: mírný svah při soutoku potoka Kelímky a říčky Jevíčky, hlinitá půda, 326-338 m n. m.; pozn.: z tmavě probarvené plochy; ulož.: Východočeské muzeum Pardubice, nekatalogizováno; lit.: Vích 2001, 35, položky 37–38; Vích 2002, 20, položka 20; Vích 2003, 36, položka 28; Vích 2004, 33, položka 17.

3.18 Chornice 11 (okr. Svitavy)

Lokalizace: 24-21-07, (156:302), (174:306), (177:288), (160:285); okol.: sběry D. Vích 1999-2004; nál.: RS 3 (keramika–XX); RS 4 (keramika–XX), obr. 15; 16:1–16; aktivita: sídliště; přírodní podm.: svah nad říčkou Jevíčkou, hlinitá půda, 322-326 m n. m.; pozn.: z tmavě probarvené plochy; ulož.: Východočeské muzeum Pardubice, nekatalogizováno; lit.: Vích 2001, 36, položka 43; Vích 2002, 20, položka 23; Vích 2004, 34, položka 19; Vích 2005, 36, položka 24.

3.19 Chornice 16a, 16b, 16c (okr. Svitavy)

Lokalizace: 24-21-07, (101:260), (101:279), (120:280), (130:268), (125:259); okol.: sběry D. Vích 2000–2004; nál.: RS 2?–jen poloha 16c (obr. 10:13,16), RS 3 (keramika–XX); RS 4 (keramika–XX), obr. 12; 13; 14:1-16; aktivita: sídliště; přírodní podm.: mírný svah nad soutokem potoka Kelímky s říčkou Jevíčkou, hlinitá půda, 326–330 m n. m.; pozn.: z tmavě probarvené plochy; ulož.: Východočeské muzeum Pardubice, nekatalogizováno; lit.: Vích 2001, 38, položky 53–54; Vích 2002, 21, položka 29; Vích 2003, 37–38, položky 36–38; Vích 2005, 37, položka 29.

3.20 Chornice 21 (okr. Svitavy)

Lokalizace: poloha "U vodojemu"; 24-21-06, (434:190), (432:197), (479:195), (470:190); okol.: sběr D. Vích 9. 12. 2000; nálezy: RS (keramika–X), obr. 14:17; aktivita: neurčena; přírodní podm.: svah nad soutokem potoka Kelímky a bezejmenné vodoteče, hlinitá půda, 348–356 m n. m.; ulož.: Východočeské muzeum v Pardubicích, nekatalogizováno; lit.: Vích 2001, 39, položka 59.

3.21 Chornice 23a, 23b (okr. Svitavy)

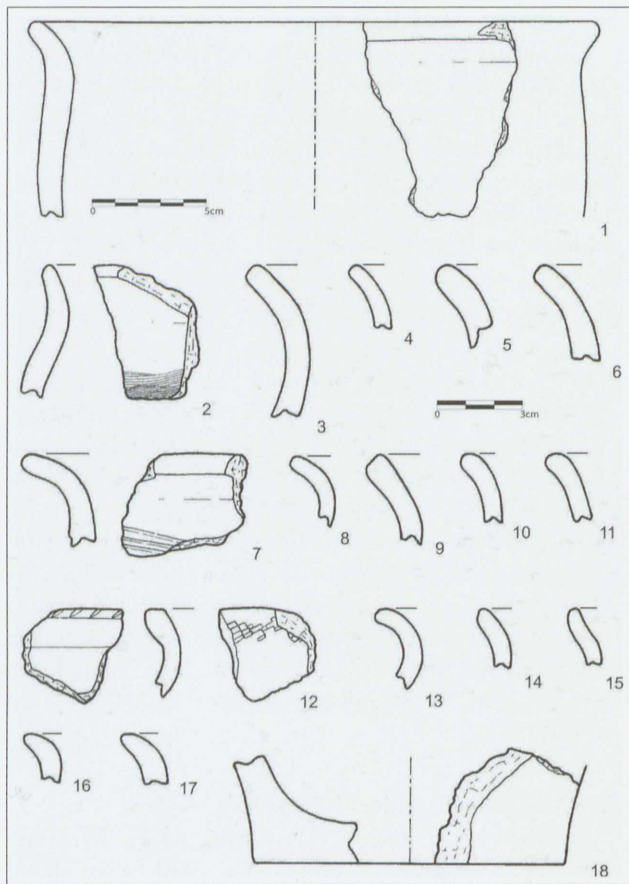
Lokalizace: 24-21-06, (319:225), (325:244), (334:234), (350:230), (346:218); okol.: sběry D. Vích 2000–2003; nál.: RS 3 (keramika–X), obr. 11:10-18; aktivita: sídliště?; přírodní podm.: svah nad potokem Kelímky na rozhraní Boskovické brázdy a přilehlé vrchoviny, hlinitá půda, 354–366 m n. m.; pozn.: z tmavě probarvené plochy s intenzivním pravěkým osídlením; ulož.: Východočeské muzeum Pardubice, nekatalogizováno; lit.: Vích 2001, 39, položky 61–62; Vích 2002, 22, položky 31–32; Vích 2003, 38, položky 40–41; Vích 2004, 34–35, položky 23–24.

3.22 Jaroměřice 3 (okr. Svitavy)

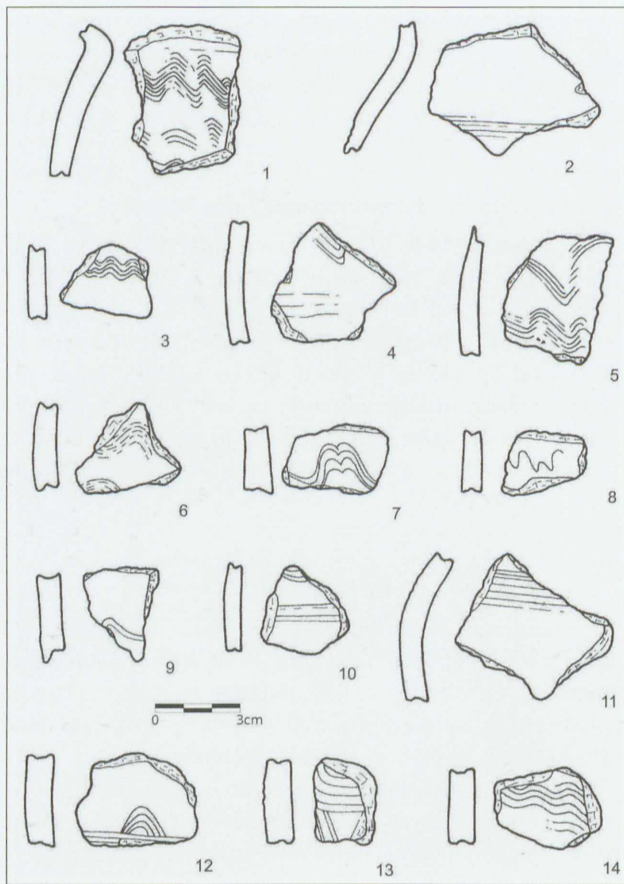
Lokalizace: 24-21-12, (033:264), (033:272), (046:275), (061:269), (060:260); okol.: sběr D. Vích a H. Skořepa 4. 12. 2004; nál.: RS 4 (keramika–X), obr. 16:17; aktivita: neurčena; přírodní podm.: svah nad Úsobrnským potokem, hlinitá půda, 352–358 m n. m.; pozn.: naleziště bez obvyklého tmavého probarvení; ulož.: Východočeské muzeum Pardubice, nekatalogizováno.

3.23 Jevíčko-Předměstí 1 (okr. Svitavy)

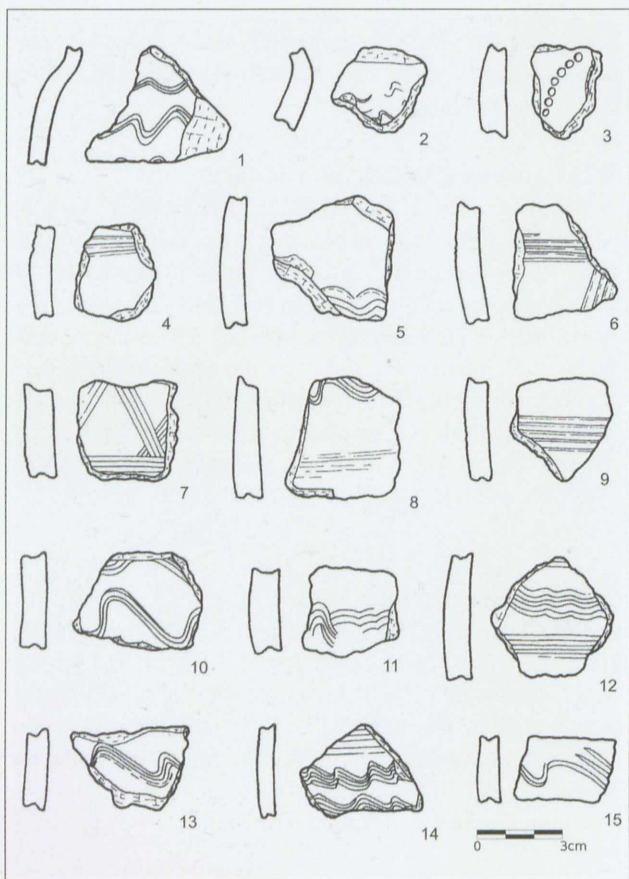
Lokalizace: 24-21-06, (404:068), (418:092), (480:066), (460:039); okol.: a) sběr D. Vích; b) nálezy ostruhy Martin a Jiří Kejzlarovi, Nerudova 524, Jevíčko, na melioračním

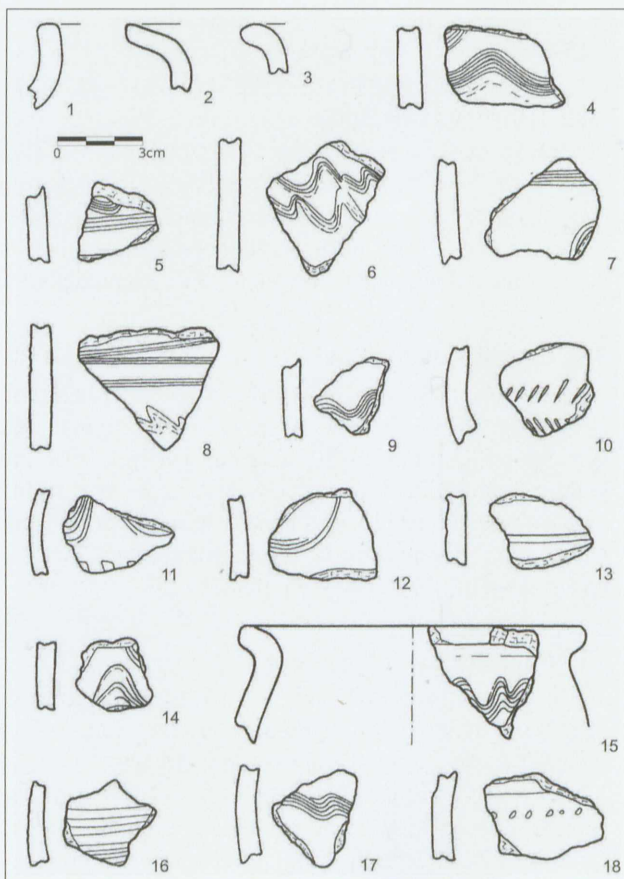
Obr. 8: Chornice 6a. Abb. 8: Chornice 6a.

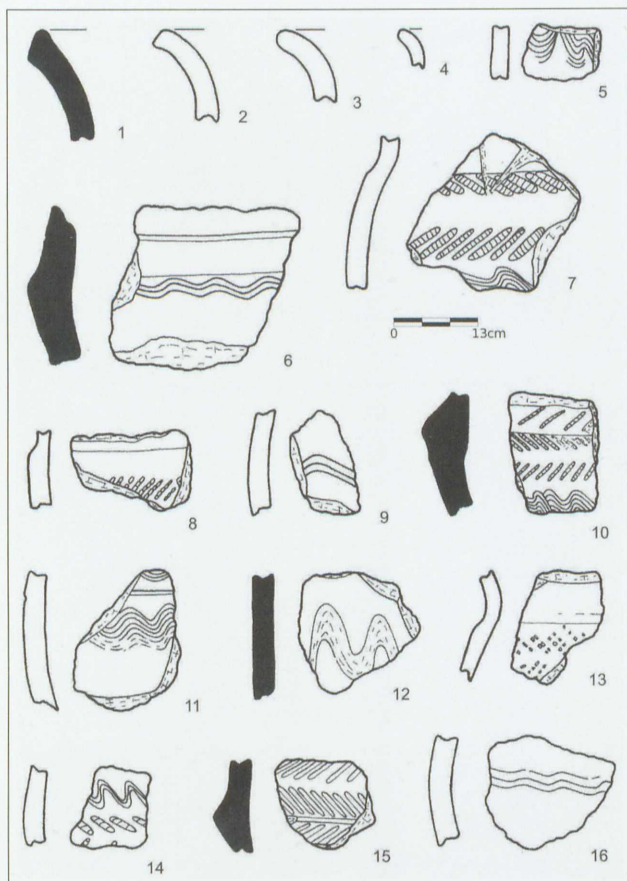
Obr. 9: Chornice 6a. Abb. 9: Chornice 6a.

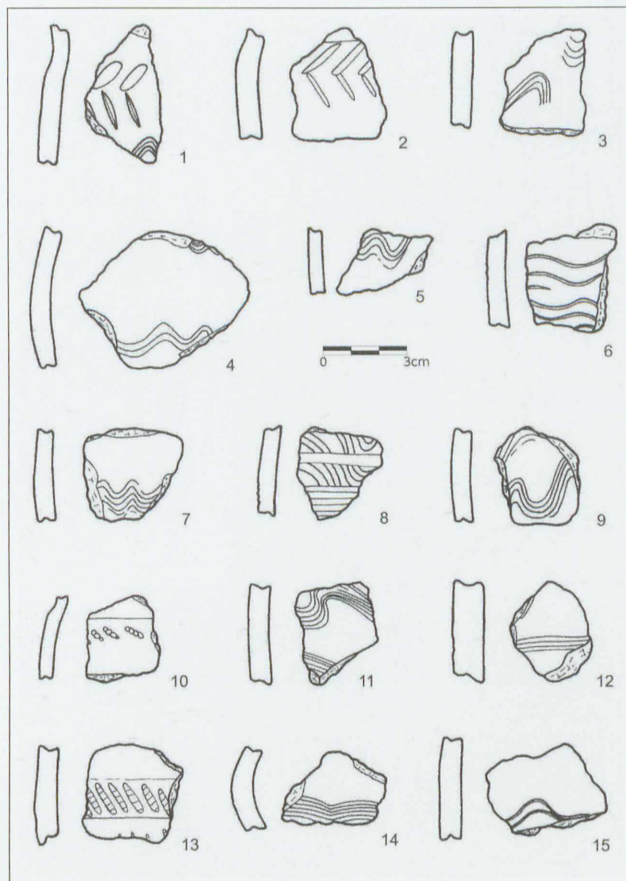
Obr. 10: Chornice 6a. Abb. 10: Chornice 6a.

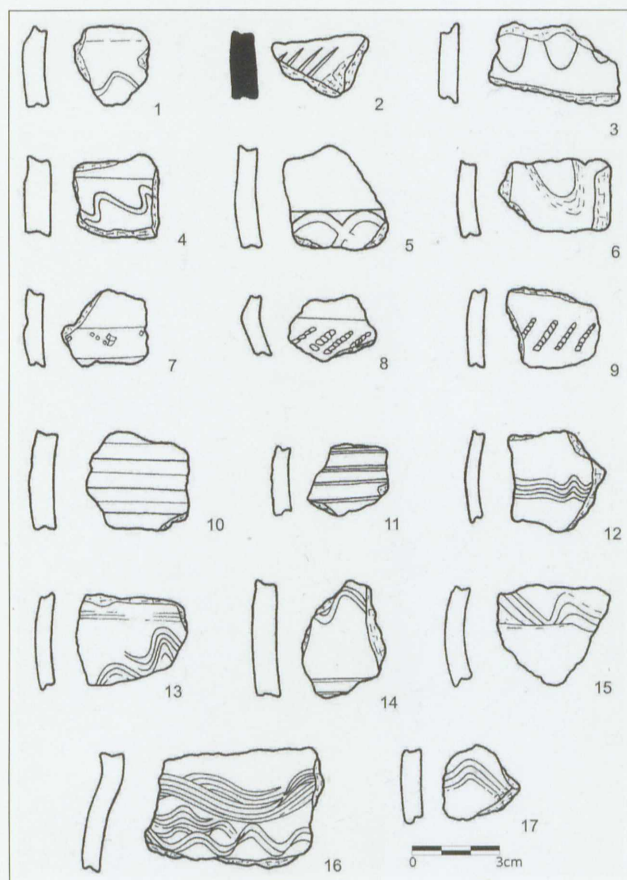
Obr. 11: 1–9 Chornice 6b; 10–14 Chornice 23a; 15–18 Chornice 23b. Abb. 11: 1–9 Chornice 6b; 10–14 Chornice 23a; 15–18 Chornice 23b.

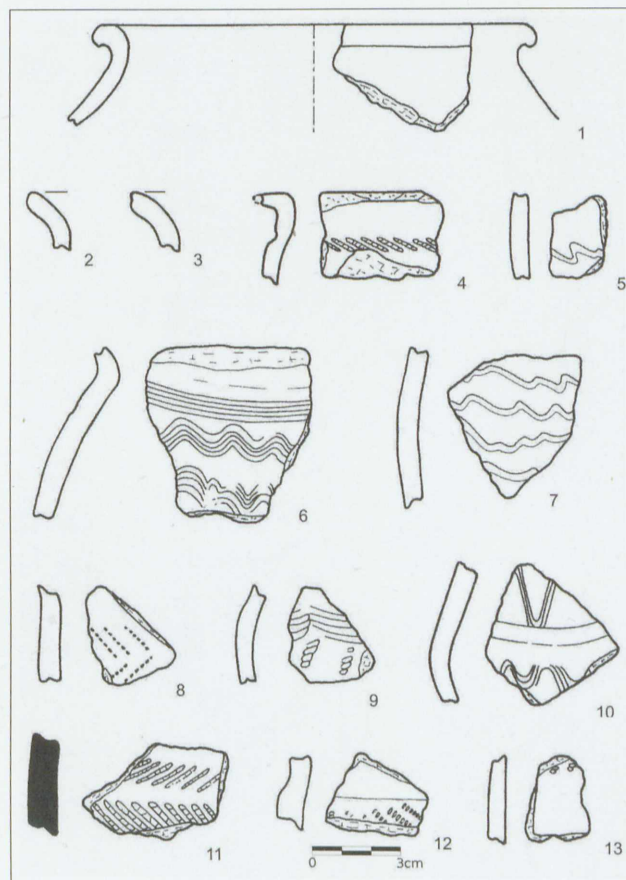
Obr. 12: Chornice 16a. Abb. 12: Chornice 16a.

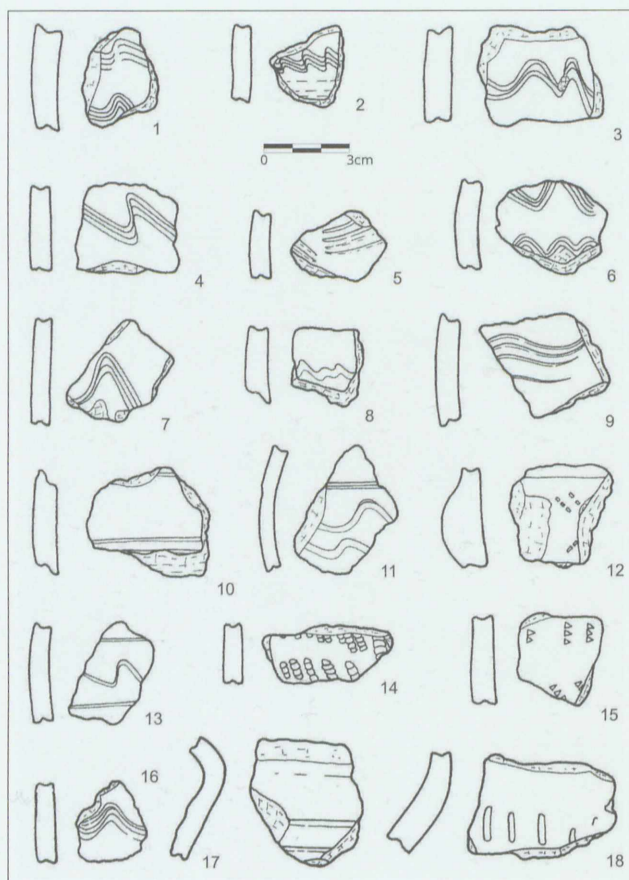
Obr. 13: Chornice 16a. Abb. 13: Chornice 16a.

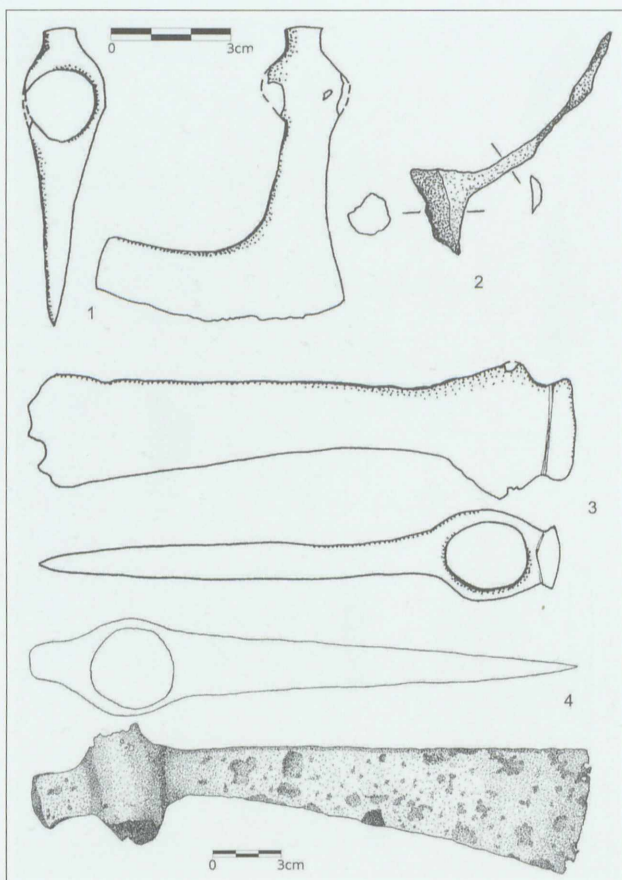
Obr. 14: 1–11 Chornice 16a; 12 Chornice 16b; 13–16 Chornice 16c; 17 Chornice 21. Abb. 14: 1–11 Chornice 16a; 12 Chornice 16b; 13–16 Chornice 16c; 17 Chornice 21.

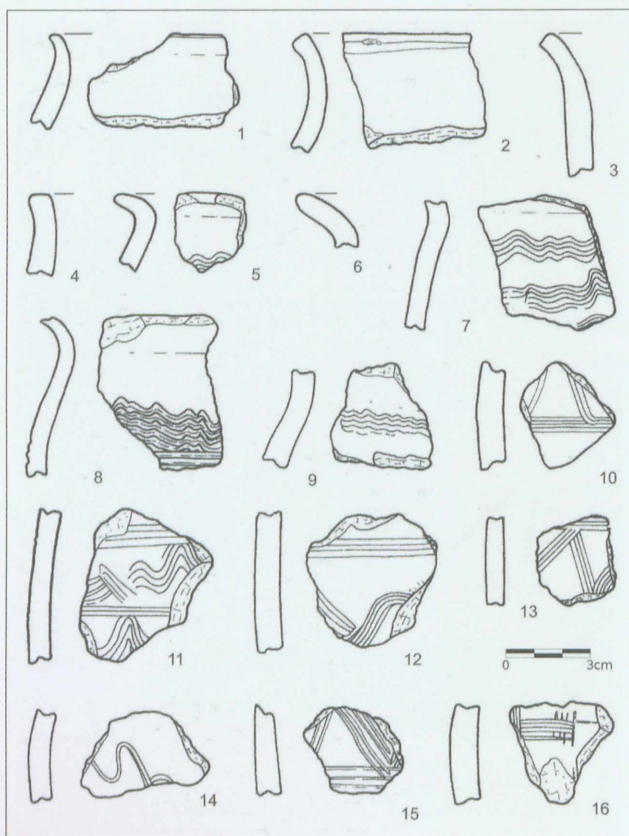
Obr. 15: Chornice 11. Abb. 15: Chornice 11.

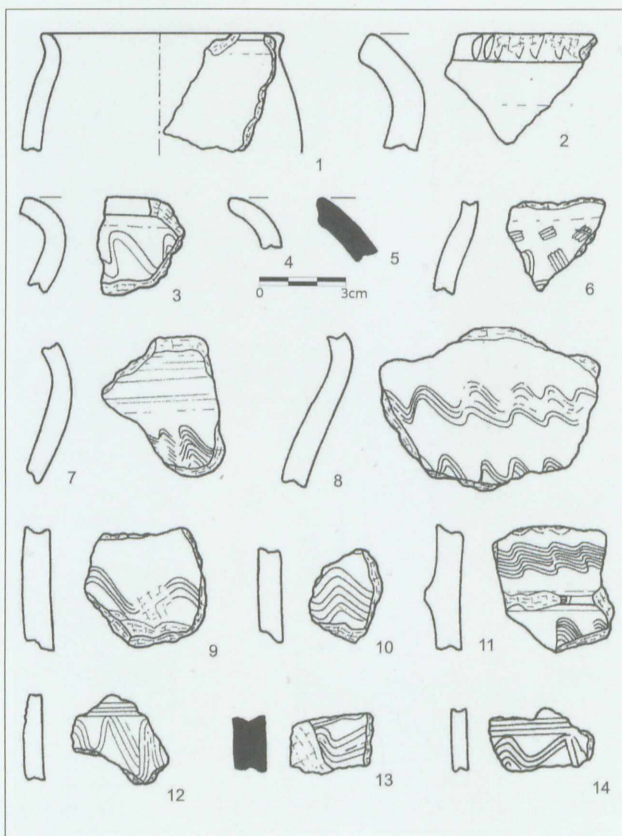
Obr. 16: 1–16 Chornice 11; 17 Jaromeřice 3; 18 Jevíčko-Předměstí 4a. *Abb. 16: 1–16 Chornice 11; 17 Jaromeřice 3; 18 Jevíčko-Předměstí 4a.*

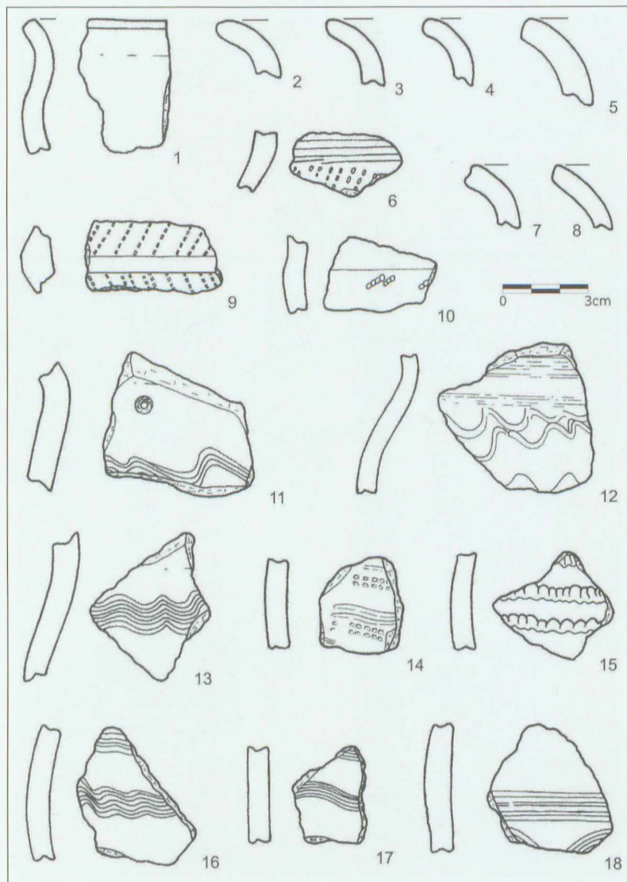
Obr. 17: 1, 3 Jevíčko-Předměstí, stavba dálnice Vratislav – Vídeň; 2 Jevíčko-Předměstí 1; 4 Křenov 1 (vše železo). *Abb. 17: 1, 3 Jevíčko-Předměstí, Autobahn Breslau – Wien; 2 Jevíčko-Předměstí 1; 4 Křenov 1 (alles Eisen).*

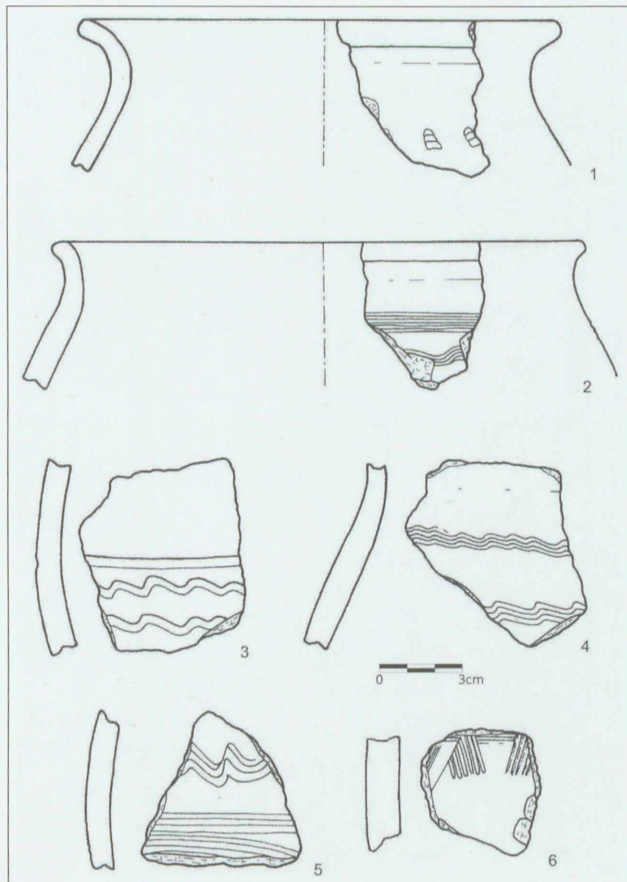
Obr. 18: Jevíčko-Předměstí 3. *Abb. 18: Jevíčko-Předměstí 3.*

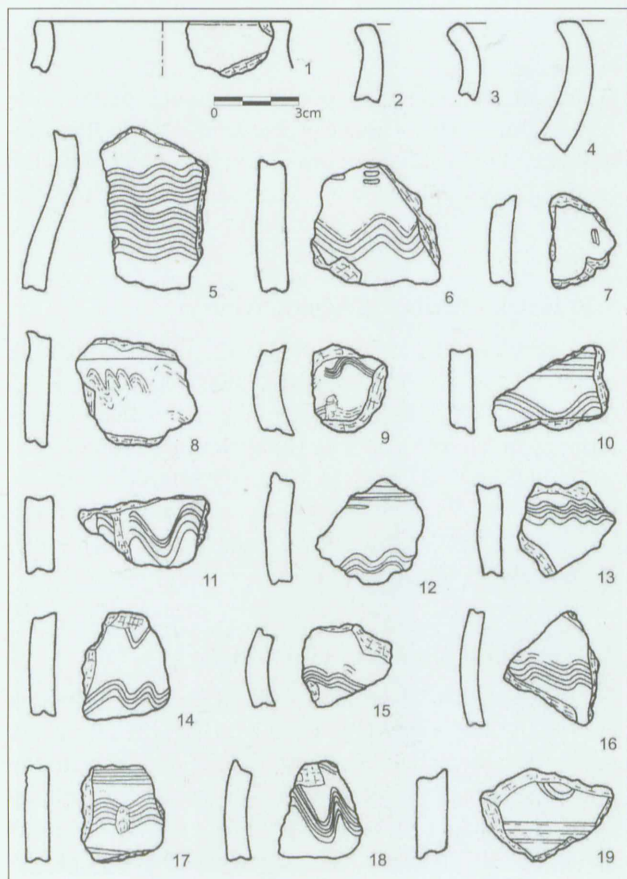
Obr. 19: Jevíčko-Předměstí 3. *Abb. 19: Jevíčko-Předměstí 3.*

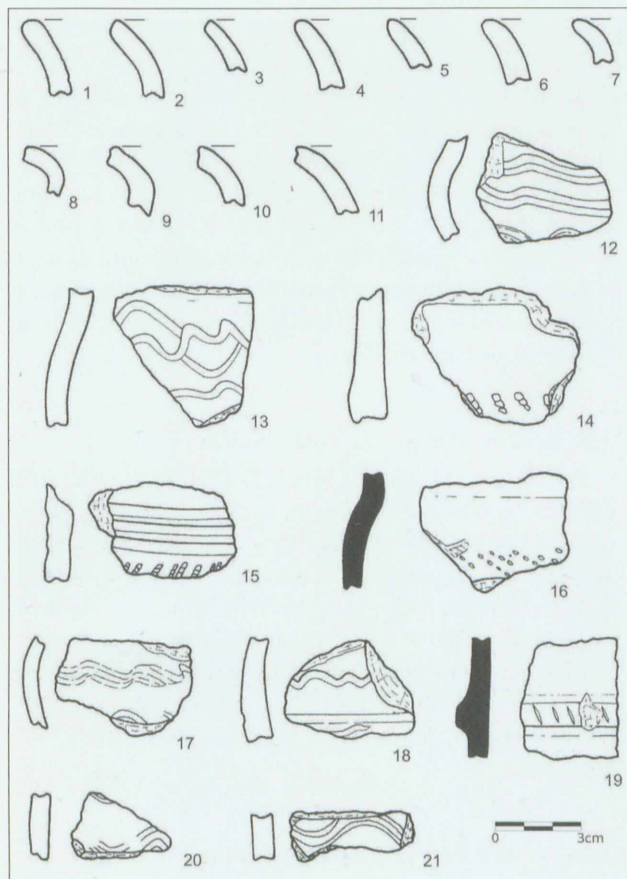
Obr. 20: Jevíčko-Předměstí 3. *Abb. 20: Jevíčko-Předměstí 3.*

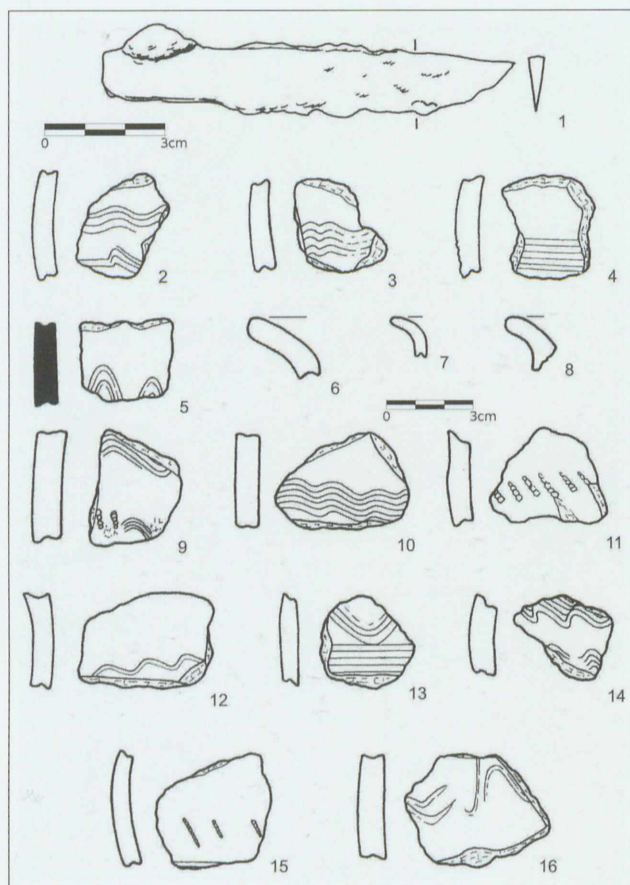
Obr. 21: Jevíčko-Předměstí 3. *Abb. 21: Jevíčko-Předměstí 3.*

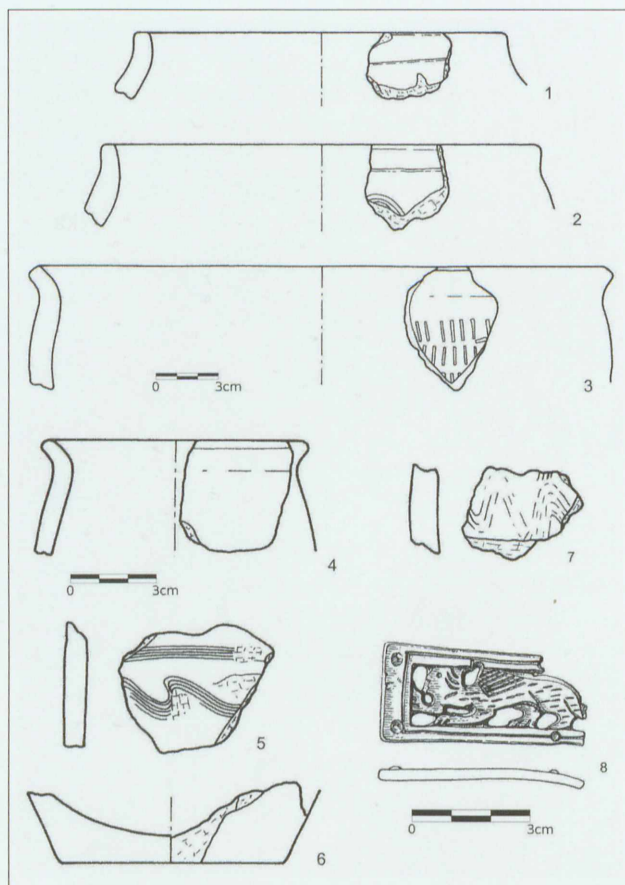
Obr. 22: Jevíčko-Předměstí 3. *Abb. 22: Jevíčko-Předměstí 3.*

Obr. 23: Jevíčko-Předměstí 3. *Abb. 23: Jevíčko-Předměstí 3.*

Obr. 24: 1–5 Jevíčko-Předměstí 3; 6–15 Jevíčko-Předměstí 6; 16 Jevíčko-Předměstí 14b (1 – železo).
Abb. 24: 1–5 Jevíčko-Předměstí 3; 6–15 Jevíčko-Předměstí 6; 16 Jevíčko-Předměstí 14b (1 – Eisen).

Obr. 25: 1–6 Knínice 6; 7–8 Jevíčko-Předměstí 1 (8 – bronz).
Abb. 25: 1–6 Knínice 6; 7–8 Jevíčko-Předměstí 1 (8 – Bronze).

výkopu na podzim r. 1996; nález bronzového kování, tíž na podzim 2000; nál.: a) RS 2-RS 3 (1x keramika); b) RS (torzo ostruhy, bronzové kování), obr. 17: 2; 25: 7–8; aktivita: neurčena; přírodní podm.: plátó nad říčkou Jevíčkou, hlinitá půda, 340–366 m n. m.; pozn.: z tmavě probarvené plochy s intenzivním pravěkým osídlením; ulož.: a) Východočeské muzeum Pardubice, nekatalogizováno; b) prozatím u nálezce; lit.: Vích 2001, 42, položka 74 (raný středověk neuveden).

3.24 Jevíčko-Předměstí 3 (okr. Svitavy)

Lokalizace: 24-21-11, (366:252), (390:270), (420:247), (409:231); okol.: sběry D. Vích 1999–2005; nál.: RS 1 (keramika–X); RS 2 (keramika–XX); RS 3 (keramika–XX); RS 4 (keramika–XX), obr. 18–23; 24: 1–5; aktivita: sídliště; přírodní podm.: svah nad Malonínským potokem, hlinitá půda, 342–358 m n. m.; pozn.: z tmavě probarvené plochy; ulož.: Východočeské muzeum Pardubice, nekatalogizováno; lit.: Vích 2001, 42, položka 76; Vích 2004, 36, položka 31; Vích 2005, 39, položka 40; Vích 2006, 49, položka 8.

3.25 Jevíčko-Předměstí 4a (okr. Svitavy)

Lokalizace: 24-21-11, (215:269), (221:285), (242:281), (245:254); okol.: sběr D. Vích 2000–2005; nál.: RS (1x keramika), obr. 16: 18; aktivita: neurčena; přírodní podm.:

svah nad Malonínským potokem, hlinitá půda, 360–380 m n. m.; pozn.: z tmavě probarvené plochy s intenzivním pravěkým osídlením; ulož.: Východočeské muzeum Pardubice, nekatalogizováno; lit.: Vích 2001, 42, položka 77.

3.26 Jevíčko-Předměstí 6 (okr. Svitavy)

Lokalizace: 24-21-06, (264:022), (273:038), (296:027), (296:012); okol.: sběry D. Vích 2000–2004; nál.: RS 3 (keramika–XX), obr. 24: 6–15; aktivita: sídliště ?; přírodní podm.: mírné návrší nad bezejmennou vodotečí, hlinitá půda, 370–382 m n. m.; pozn.: z tmavě probarvené plochy; ulož.: Východočeské muzeum Pardubice, nekatalogizováno; lit.: Vích 2001, 44, položka 82; Vích 2005, 39, položka 41.

3.27 Jevíčko-Předměstí 11 (okr. Svitavy)

Lokalizace: 24-21-06, (141:015), (162:017), (150:000), (167:000); okol.: sběr D. Vích a M. Hlava 21. 10. 2000; nál.: RS (keramika–X); aktivita: neurčena; přírodní podm.: svah nad pramennou oblastí na samém rozhraní údolí Boskovické brázdy a přilehlé vrchoviny, hlinitá půda, 390–400 m n. m.; pozn.: z tmavě probarvené plochy s intenzivním pravěkým a vrcholně středověkým osídlením; ulož.: Východočeské muzeum Pardubice, nekatalogizováno; lit.: Vích 2001, 45, položka 87.

3.28 Jevíčko-Předměstí 14b (okr. Svitavy)

Lokalizace: 24-21-06, (294:033), (302:060), (310:053), (303:031); okol.: sběr D. Vích 2. 9. 2001; nál.: RS (keramika–X), obr. 24:16; aktivita: neurčena; přírodní podm.: svah nad bezejmennou vodotečí, hlinitá půda, 366–370 m n. m.; uloř.: Východočeské muzeum Pardubice, nekatalogizováno; lit.: Vích 2002, 26, položka 53.

3.29 Jevíčko-Předměstí (okr. Svitavy)

Lokalizace: trať „Pod náhonem“, přejezd říšské dálnice nad silnicí z Jevíčka do Bělé, parc. č. 494; s největší pravděpodobností 24-21-11, (253:239); okol.: při stavbě základů přejezdu dálnice, v hloubce 175 cm; nálezy: RS 3 (2× sekera), obr. 17:1, 3; aktivita: neurčena; přírodní podm.: inundace, 349 m n. m.; pozn.: spolu se sekerami nalezen „střep z nádoby 21 cm vysoké, z tuhové hlíny, s válcovitě seříznutým okrajem zdobeným vlnkou a s mnoha vlnkami mezi vodorovnými čarami po břichu..., 5 zlomků neurčený kostí a kosti údajně ptačí“; uloř.: Muzeum Boskovicka v Boskovicích; lit.: Mackerle 1957, 75.

3.30 Knínice 6 (okr. Blansko)

Lokalizace: 24-23-01, (004:334), (009:351), (020:350), (013:333); okol.: sběr D. Vích, p. učitel M. Štrych a 5 žáků ZŠ Felbrova Svitavy; nál.: RS 1 - RS 2 (keramika–XX), obr. 25:1-6; aktivita: sídliště; přírodní podm.: svah nad vodotečí, hlinitá půda, 384–896 m n. m.; uloř.: Muzeum Boskovicka v Boskovicích, nekatalogizováno; lit.: Vích 2005, 42, položka 53.

3.31 Knínice (okr. Blansko)

Lokalizace: „Padělky“, staré parc. č. 433/14; okol.: r. 1934 při stavění domku a zakládání zahrady Josefem Davidem z čp. 6; měsíc po objevu se o nález dozvěděl A. Ferulík a zachránil zbytek depotu pohozeného v příkopu; nál.: RS (VS?) (depot, zachráněny 4× srpy a 1× „sekáč“), obr. 26; aktivita: depot; přírodní podm.: ?; uloř.: Muzeum Boskovicka v Boskovicích; lit.: Ferulík 1950, 229.

3.32 Křenov 1 (okr. Svitavy)

Lokalizace: 24-12-05, (011:118); okol.: nález Martin a Jiří Kejzlarovi, Nerudova 524, Jevíčko, 26.5.2001 na výhozu výkopu pro lesnickou stavbu; nál.: RS2-3 (1× sekera), obr. 17:4; aktivita: neurčena; přírodní podm.: 504 m n. m.; uloř.: MZM Brno; lit.: -.

3.33 Křenov, Malonín, Zadní Arnoštov – Mařínské hradisko (okr. Svitavy)

Lokalizace: u osady Mařín; cca 24-12-10 (1996), (332:348), (338:380), (362:379), (371:369), (366:352), (355:333), (348:332); okol.: neznáme, patrně sběry a příležitostné výkopy; nálezy: RS 2?? (keramika–X); RS 3 (keramika–XX; Fe); RS 4 (keramika–XX; Fe?), obr. 27–36; aktivita: výšinné sídliště opevněné; přírodní podm.: vrcholová partie kopce (obr. 46–47), na Z svahu hradiska registrována pramenná oblast, cca 520–570 m; pozn.: vzhledem k nejednoznačnému označení hradliště v literatuře (mařínské, křenovské, hradliště u Zadního Arnoš-

tova) důsledně používáme pojmenování Mařínské hradisko podle nevelké osady v blízkosti hradiska, postrádající vlastní katastrální území; uloř.: Městské muzeum v Moravské Třebové; lit.: Novotný 1971; Cendelín 2004.

3.34 Sudice-Padělky (okr. Blansko)

Lokalizace: 24-14-05, přibližné vymezení plochy (387:310), (442:322), (455:308), (440:288); okol.: ?; nál.: RS (1× keramika), obr. 39:2; aktivita: neurčena; přírodní podm.: svah nad vodotečí, cca 372–410 m n. m.; uloř.: Muzeum Boskovicka v Boskovicích i. č. A 100-101; lit.: Jurek 1962, 7; Štrof 1985, 96.

3.35 Sudice-staveniště JZD (okr. Blansko)

Lokalizace: 24-23-01, (002:221), (029:216), (021:197), (001:201); okol.: nálezy zachránil v červnu 1956 A. Kotrhonez, do muzea pravděpodobně předal T. Boháček; nál.: RS 2 (2× keramika), obr. 39:1, 3; aktivita: neurčena; přírodní podm.: svah nad Sudickým potokem, 356–362 m n. m.; uloř.: Muzeum Boskovicka v Boskovicích i. č. A 16; lit.: Štrof 1979, 71 (Soupis), tab. 68:4–5; Štrof 1985, 96.

3.36 Šebetov 1 (okr. Blansko)

Lokalizace: 24-21-21, (215:199), (221:215), (232:210), (225:197); okol.: sběr D. Vích a L. Hrušešová 15. 5. 2004; nál.: RS (2× keramika), obr. 38:1; aktivita: neurčena; přírodní podm.: svah nad potokem, hlinitá půda, 388–394 m n. m.; uloř.: Muzeum Boskovicka v Boskovicích, nekatalogizováno; lit.: Vích 2005, 46, položka 81.

3.37 Šebetov – „Mořicův dvůr“ (okr. Blansko)

Lokalizace: 24-21-21, přibližně (350:215), (350:235), (363:265), (390:257), (418:221), (400:186), (370:196); okol.: sběr A. Štrof r. 1980; nál.: RS (1× keramika), obr. 38:4; aktivita: neurčena; přírodní podm.: svah nad vodotečí, cca 420–440 m n. m.; uloř.: Muzeum Boskovicka v Boskovicích i. č. A 10 638; lit.: Štrof 1985, 96.

3.38 Šebetov – „Padělky“ (okr. Blansko)

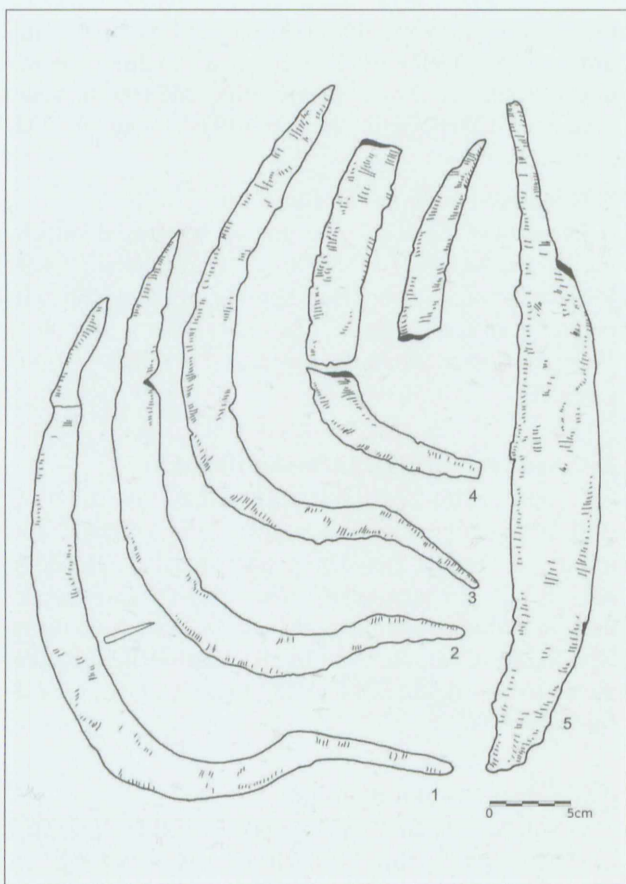
Lokalizace: 24-21-21, (335:160), (352:178), (363:177), (351:151); okol.: sběr A. Štrof r. 1983; nál.: RS (2× keramika), obr. 38:2–3; aktivita: sídliště; přírodní podm.: svah nad vodotečí, cca 404–420 m n. m.; uloř.: Muzeum Boskovicka v Boskovicích i. č. A 10 671–10 672; lit.: Štrof 1985, 96.

3.39 Vážany – „Šterchy“ (okr. Blansko)

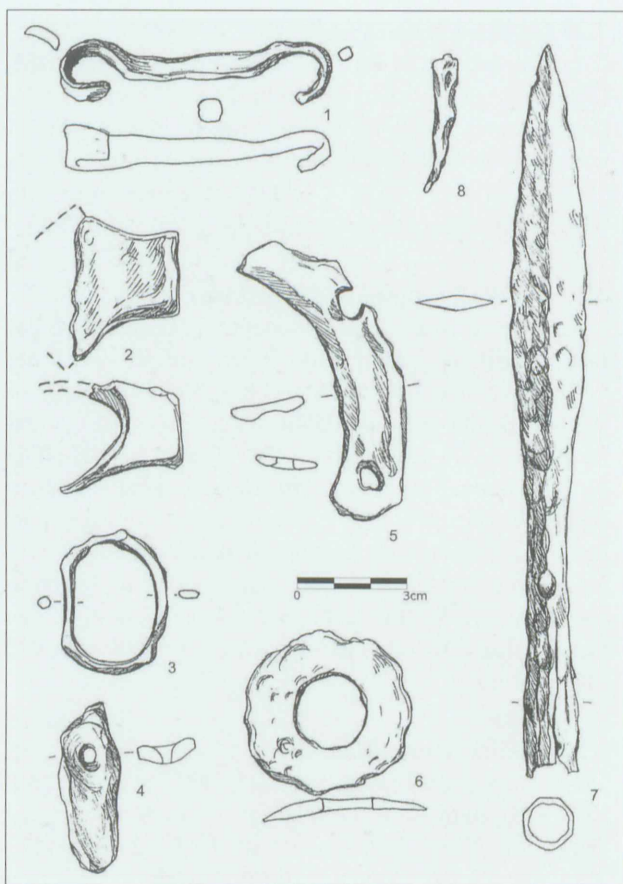
Lokalizace: 24-23-01, (218:300), (222:305), (233:303), (239:295), (226:289); okol.: sběry A. Štrof v r. 1979; nál.: RS3 (keramika–XX), obr. 40; aktivita: sídliště ?; přírodní podm.: svah nad vodotečí, hlinitá půda, 380–400 m n. m.; uloř.: Muzeum Boskovicka v Boskovicích př. č. 61/03–63/03; lit.: Štrof 1985, 96.

3.40 Velké Opatovice 1 (okr. Blansko)

Lokalizace: hradliště, rámcově 24-21-16, (034:303), (052:321), (069:302), (064:286); okol.: sondáž členů historicko-vlastivědného kroužku z Velkých Opatovic;

Obr. 26: Knínice-„Padělky“ (železo). Abb. 26: Knínice-„Padělky“ (Eisen).

Obr. 27: Mařínské hradisko (vše železo). Abb. 27: Burgwall von Mařín (alles Eisen).

sondáž A. Štrofa v r. 1984; nálezy: RS 3 (keramika; nůž); aktivita: výšinné sídliště opevněné; přírodní podm.: cca 500–513 m; pozn.: uloř.: Městské muzeum ve Velkých Opatovicích (akce historicko-vlastivědného kroužku); ? (výzkum A. Štrofa); Muzeum Boskovicka v Boskovicích (sběr D. Vích); lit.: Mackerle 1948; Mackerle 1957, 94; Štrof 1987.

4 Vyhodnocení nálezů

Nejvíce zastoupeným typem nálezů z regionu je keramika, neschází však ani artefakty ze železa, z nichž nejdůležitější je ostruha a kopí s hráněnou tulejí, a též z barvných kovů.

4.1 Keramika

Vzhledem k tomu, že je sledované území velmi málo prozkoumané a na nově zjištěných raně středověkých lokalitách neproběhl archeologický výzkum, není vypracována vývojová škála keramiky v regionu a hodnotíme ji ve vztahu k sousedním regionům s rizikem přílišného zvešobecnování. Jen některé z nově zjištěných lokalit nám umožnily pracovat se soubory početnějšími než 100 ks keramiky (např. Jevíčko-Předměstí 3, Mařínské hradisko). Proto je třeba chápat naše rámcové chronologické zařazování sídlišť alespoň prozatím za spíše předběžné. Chceme však poměrně bohatou kresebnou dokumentaci keramiky položit jistý základ pro další studium a umožnit vzájemné srovnávání jednotlivých lokalit. U menších souborů jsou kresebně dokumentovány všechny okraje a zdobené střepy, u největších souborů, především z Mařín-

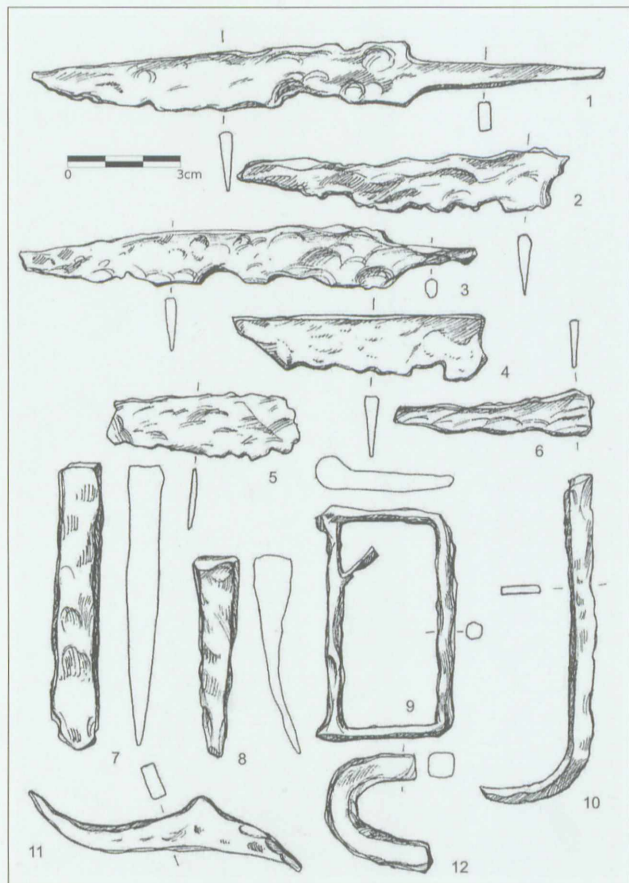
ského hradisko, jde o výběr (viz obr. 30–36). U kreslených zlomků, u kterých bylo možné odlišit hradistišní grafitovou keramiku podle typických zlomků, odlišujeme tento typ keramického zboží vyplněným profilem. Vypovídací schopnost keramiky navíc snižuje sběrový charakter všech zlomků spojený se značnou fragmentarizací, jediný celý hrnec publikoval B. Novotný z Jevíčka (Novotný 1971, 220, obr. 2), a to podle nálezové zprávy.

Většina zlomků jasně ukazuje na to, že pochází z běžných hrncovitých tvarů. Rozdíly ve velikostech nádob naznačuje rozpětí rekonstruovaných průměrů od 82 mm do 241 mm (cf. obr. 5: 5; 19: 1). Na mohutnější nádoby ukazuje i větší síla některých zlomků – větší než 10 mm, u větších nádob je častější užití plastické lišty (obr. 2: 16; 3: 19; 4: 5).

4.1.1 Keramika pražského typu

Na třech nalezištích jsme rozpoznali s velkou pravděpodobností keramiku nejstarších Slovanů.

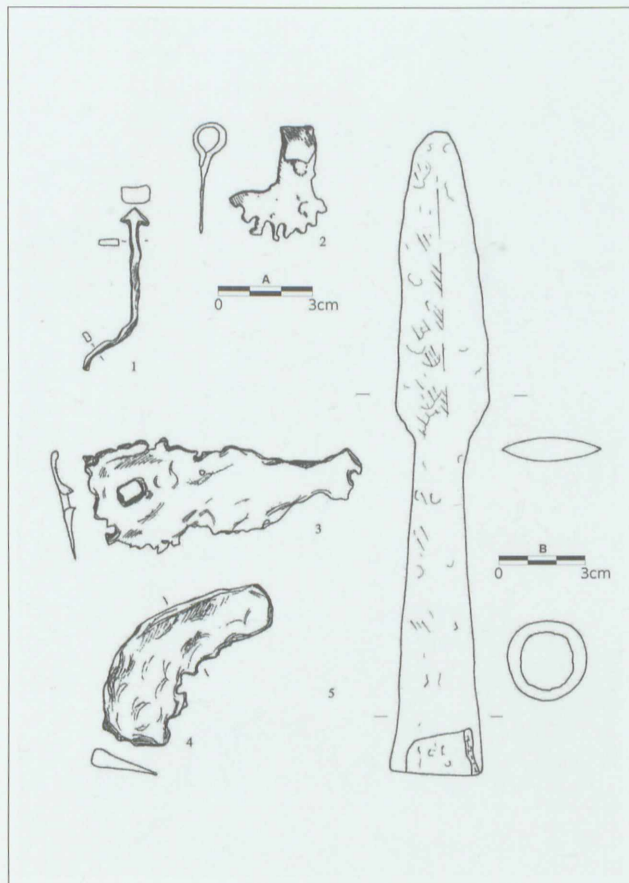
I když je identifikace zlomků u keramiky pražského typu ve sběrových souborech velmi obtížná, považujeme toto určení u dvou lokalit za vysoce pravděpodobné až jisté (oprávněnost těchto závěrů naznačují i dosavadní výsledky kvalitativně nového typu povrchové prospekce aplikované na českomoravském pomezí v posledních cca třech letech). Hrozí sice záměna s některými nalezišti mladší doby římské, z lokality Jevíčko-Předměstí 3 však známe výhradně keramiku mladšího úseku starší doby římské (Vích 2007, obr. 12:8–14; 13–15; 16:1–12), loka-

Obr. 28: Mařínské hradisko (vše železo). Abb. 28: Burgwall von Mařín (alles Eisen).

lita Knínice 6 je až na výskyt nepříliš četné vrcholně středověké keramiky monokulturní. Záměna pak hrozí u lokality Chornice 6a, 6b s prokázaným výskytem pozdně římského osídlení, i zde však bylo možné v některých případech pozdně římskou keramikou spolehlivě identifikovat (Vích 2007, obr. 29:6).

Jak jsme uvedli výše, mezi nejdůležitější naleziště patří Jevíčko-Předměstí 3 (asi pět až osm okrajů, obr. 18: 1, 3, 4?; 19: 1; 20: 1; 22: 1, 2, 4), kde se pravděpodobnost výskytu keramiky pražského typu blíží jistotě. Dále se jedná o lokalitu Knínice 6. Na této lokalitě jsou tři ze čtyř okrajů velmi archaické, bez jakýchkoliv stop dotčení na kruhu. Jeden z nich vůbec nezdobený (obr. 25: 4), jeden se slabě rytou rýhou (obr. 25: 1) a poslední s rýhou a zlomkem svazku vlnic či oblouku (25: 2). V tomto případě se pravděpodobně jedná o závěrečný horizont kultury s keramikou pražského typu a nejspíše i keramikou starohradištní. Rovněž výrazně zesílené dno může svědčit pro zařazení ke keramice pražského typu. Nejméně jistoty máme u lokality Chornice 6a, 6b, především z důvodu přítomnosti pozdně římské keramiky, projevující se lehce identifikovatelným, na kruhu točeným zbožím a hrubou, snadno zaměnitelnou užitkovou keramikou. Přesto určité prvky naznačují možný výskyt nejstarší slovanské keramiky (obr. 8:1, 3, 18; 11:1, okraje a jedno dno). Bez významu naopak není skutečnost, že ve všech třech případech jde o lokality, kde se vyskytují vzácněji nálezy starší doby hradištní a hojněji nálezy středohradištní, tedy lo-

Obr. 29: Mařínské hradisko (vše železo; měřítko A 1–4; měřítko B 5). Abb. 29: Burgwall von Mařín, (alles Eisen; Maßstab A 1–4; Maßstab B 5).

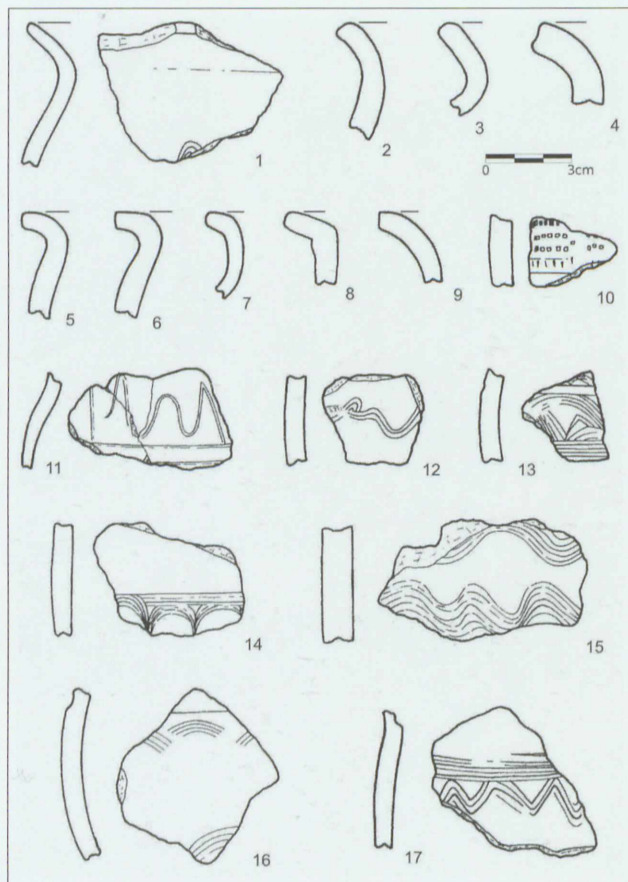
kality s dlouhodobým vývojem, a navíc nálezy v tradiční sídelní oblasti, čímž se existence časně slovanského osídlení jeví pravděpodobnější.

4.1.2 Starší doba hradištní

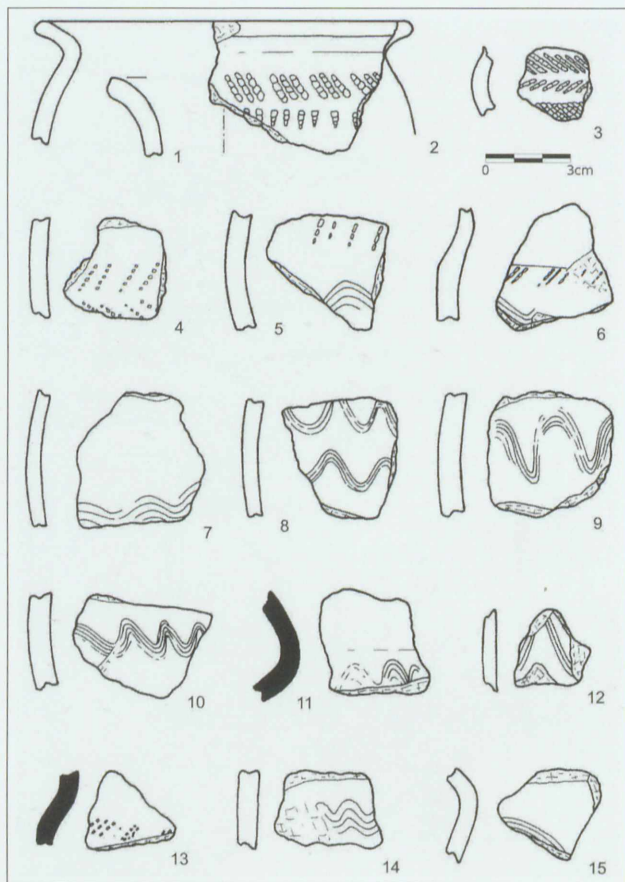
Z uvedeného období známe o několik lokalit více než v období předcházejícím. Celkem spolehlivě se jedná o lokality Chornice 6a, 6b (obr. 8: 2, 4, 7; 9:1, 3, 13; 10:1, 6, 7, 11 a snad i 13, 14), Sudice – staveniště JZD (obr. 39:3 a asi i 1), nejzajímavější soubor však poskytla opět lokalita Jevíčko-Předměstí 3, kde typickou starohradištní výzdobu nalezneme minimálně na patnácti zlomcích. Z toho třikrát až čtyřikrát se jedná o charakteristický kazetovitý ornament či jeho derivát (obr. 18:10, 13, 16; 21:6), čtyřikrát o zrychlené husté vlnice (obr. 18:8, 9; 19:7; 22:13), dvakrát o přerušenu vysokou vlnici, provedenu jen na podložce (obr. 18:12; 19:12) a jednou o běžnou vlnici (obr. 19:14).

Do starohradištního období patří nejspíše i zlomek s pásy nepravidelných vlnic a rýh (obr. 18:11) či zlomek s výzdobou pravidelných vpichů a méně pravidelných rýh (obr. 20:14). Pouze ve třech případech se jednalo o okraje (obr. 18:5, 8; 21:2), vícekrát o podhrdlí (např. obr. 18:9; 19:6, 7; 21:4; 22:5).

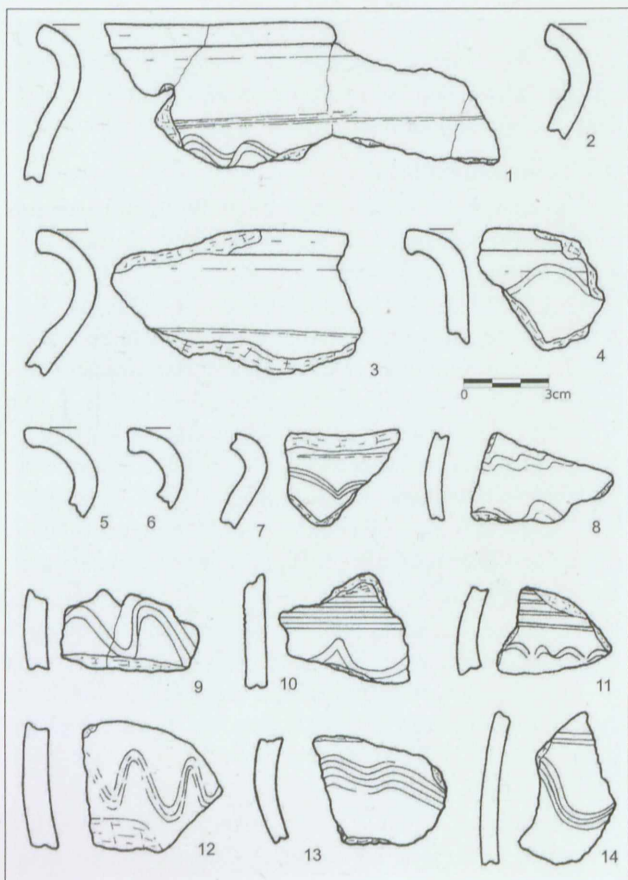
Vedle těchto lokalit se vyskytla keramika starohradištního charakteru ještě na lokalitách Chornice 11 (výrazný nezdobený okraj a výrazné podhrdlí, obr. 15:1, 2, 6; 16: 5, 6, možná i 7), Šebetov 1 (podhrdlí, obr. 38:1) a níže pojednané z Mařínského hradiska.

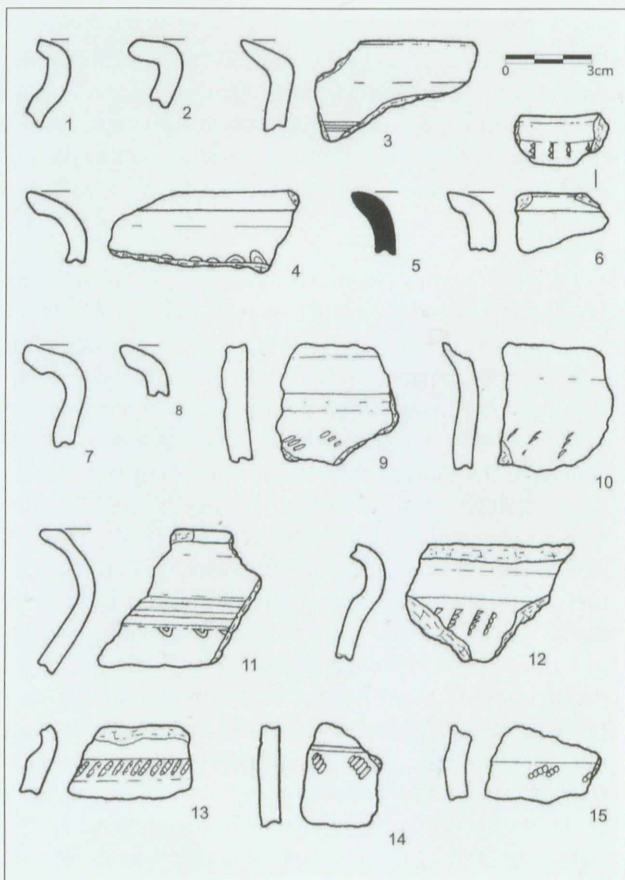
Obr. 30: Mařínské hradisko. *Abb. 30: Burgwall von Mařín.*

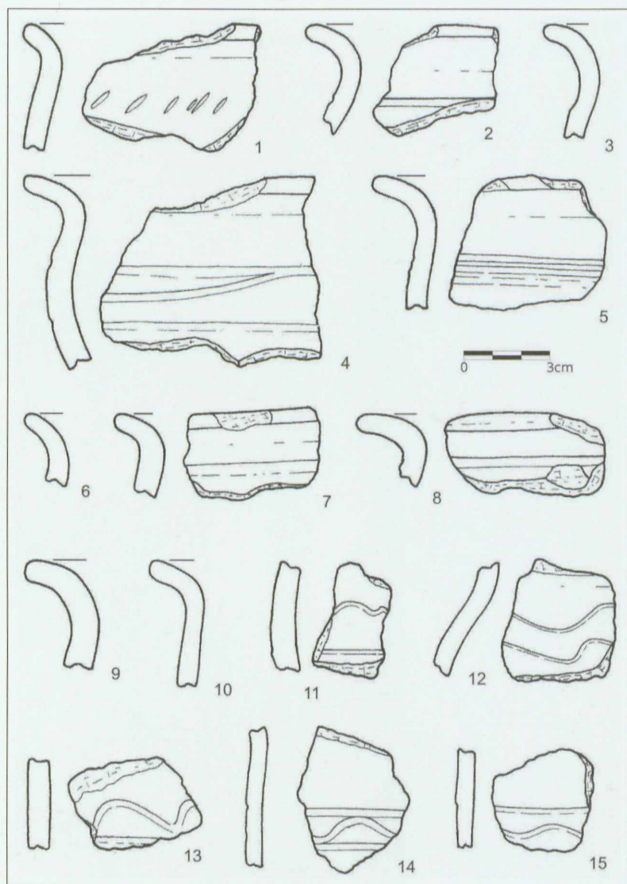
Obr. 31: Mařínské hradisko. *Abb. 31: Burgwall von Mařín.*

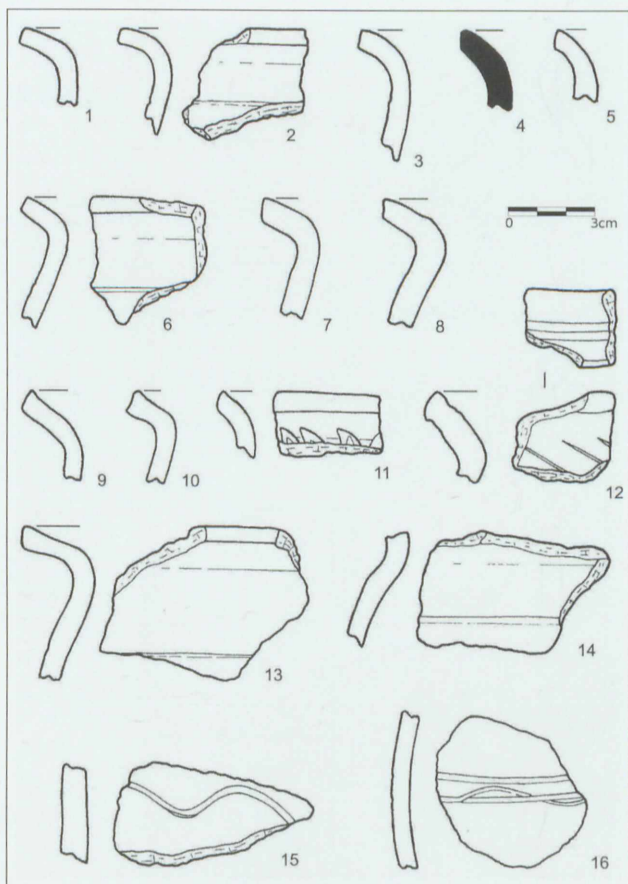
Obr. 32: Mařínské hradisko. *Abb. 32: Burgwall von Mařín.*

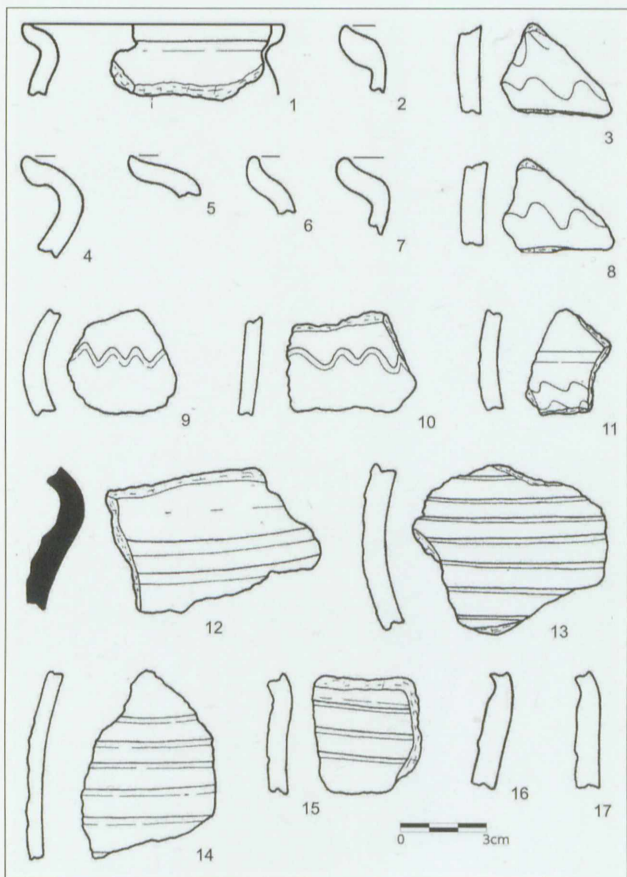
Obr. 33: Mařínské hradisko. *Abb. 33: Burgwall von Mařín.*

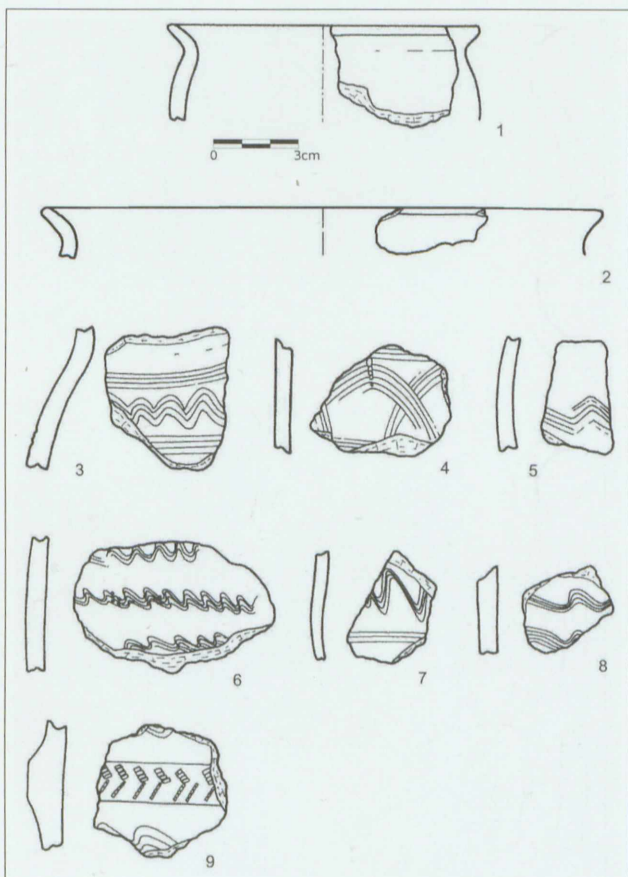
Obr. 34: Mařínské hradisko. Abb. 34: Burgwall von Mařín.

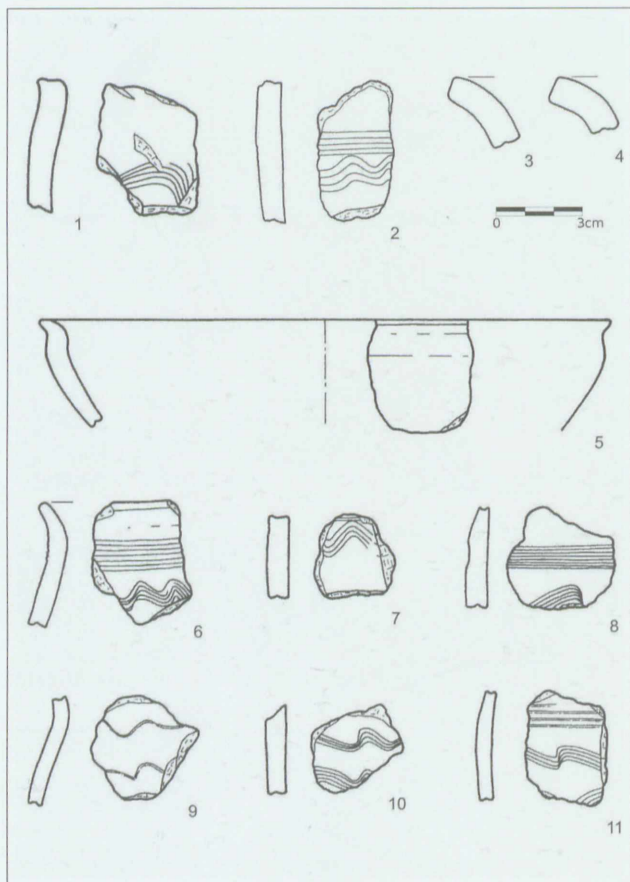
Obr. 35: Mařínské hradisko. Abb. 35: Burgwall von Mařín.

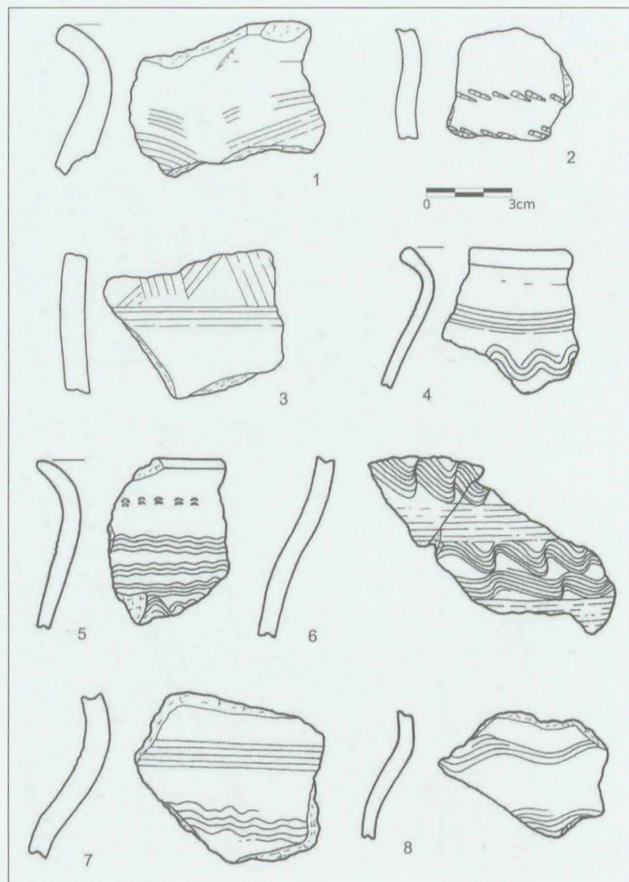
Obr. 36: Mařínské hradisko. Abb. 36: Burgwall von Mařín.

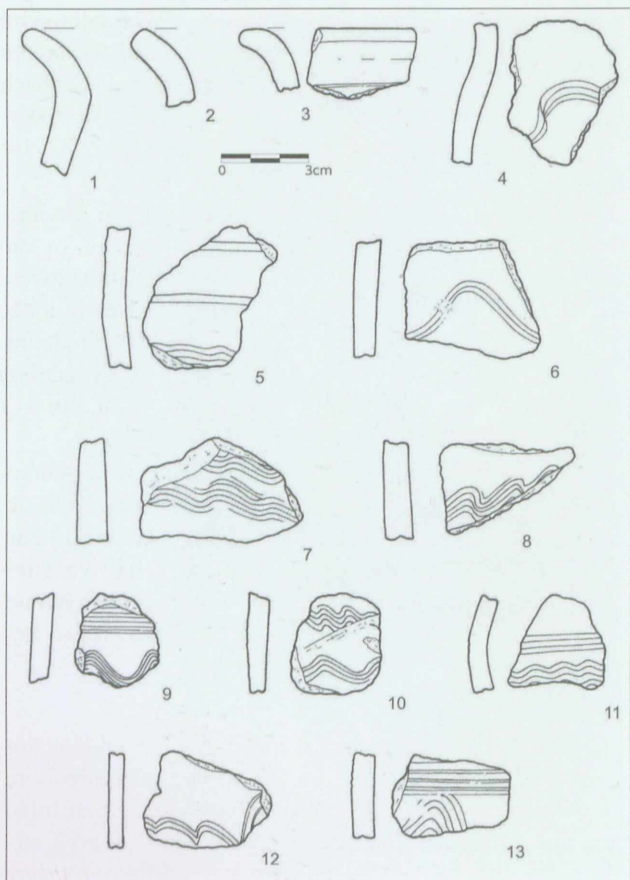
Obr. 37: 1-7, 9 Svařeň 1; 8 Tisová 3a. Abb. 37: 1-7, 9 Svařeň 1; 8 Tisová 3a.

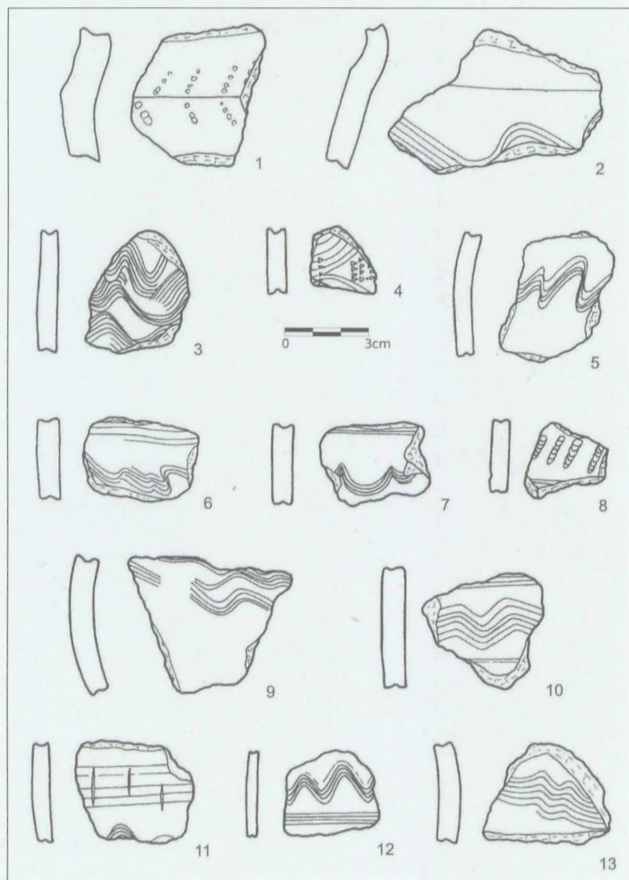
Obr. 38: 1 Šebetov 1; 2–3 Šebetov-„Padělky“; 4 Šebetov-„Mořicův dvůr“; 5–8 Tisová 3; 9–11 Tisová 3a.
Abb. 38: 1 Šebetov 1; 2–3 Šebetov-„Padělky“; 4 Šebetov-„Mořicův dvůr“; 5–8 Tisová 3; 9–11 Tisová 3a.

Obr. 39: 1, 3 Sudice, staveniště JZD; 2 Sudice-„Padělky“; 4–8 Vraclav 3b.
Abb. 39: Sudice, Baustelle der Landwirtschaftsgesellschaft; 2 Sudice-„Padělky“; 4–8 Vraclav 3b.

Obr. 40: Vážany-„Štěrchy“. Abb. 40: Vážany-„Štěrchy“.

Obr. 41: 1–6 Vysoké Mýto 2; 7–13 Vysoké Mýto 8.
Abb. 41: 1–6 Vysoké Mýto 2; 7–13 Vysoké Mýto 8.

Tab. 1: Výběr okrajů s uvedením průměru hrdla nádoby. *Taf. 1: Auswahl des Randfragmente mit Durchmesser der Kesselskehle.*

LOKALITA	PRŮM. OKRAJE	VÝZDOBA	OBR	DATAČE
Biskupice 4c	210	vlnice	2: 2	RS4
Biskupice 4c	121		2: 3	RS4(?)
České Heřmanice	190		4: 8	RS2(?)
České Heřmanice	100	plastic. podhrdlí	4: 10	RS2–RS3
Drvalovice	175	vlnice, plastic. podhrdlí	5: 4	RS3
Drvalovice	241	vlnice	5: 5	RS3
Chornice 11	150		15: 1	RS2(?)
Chornice 23b	124	mnohonásobná vlnice	11: 15	RS2–RS3
Jevíčko-Př. 3	83		19: 1	RS1
Jevíčko-Př. 3	175	vpichy	21: 1	RS3
Jevíčko-Př. 3	195	rýhy, vlnice	21: 2	RS3
Knínice 6	200	rýha, vlnice	25: 2	RS1–RS2
Knínice 6	270	kolky	25: 3	RS1–RS2
Knínice 6	85,5		25: 4	RS1
Svářeň 1	110		37: 1	RS2(?)
Tisová 3a	196		38: 5	RS3

Tab. 2: Přehled nálezů keramiky z nejdůležitějších nalezišť (nad 100 kusů). *Taf. 2: Keramikfunde aus der wichtigsten Fundplätzen (über 100 Stück).*

LOKALITA	POČET RS ZLOMKŮ	POČET TY-PICKÝCH	OKRAJE	ZDOBENÉ	PLASTICKÁ LIŠTA	TUHOVÉ ZL.
Jevíčko-Předměstí 3	139	139	28	33	3	4
Mařínské hradisko	986	536	188	262	0	7

Můžeme uzavřít, že v minimálně třech polohách lze klást počátky sídlišť do starší doby hradištní. Soubory, které obsahují více než pět typických zlomků, byly zjištěny na dvou z nich: Chornice 6a a Jevíčko-Předměstí 3. V obou lokalitách pak osídlení navazuje s větší či menší pravděpodobností na osídlení kultury pražského typu.

4.1.3 Střední doba hradištní

Uvedenému období náleží větší část zjištěných souborů. Objevují se na nich kromě pravidelné hřebenové výzdoby kombinované s vpichy též odsazování okrajů, např. Drvalovice – Kambovo pole, obr. 5: 5; Chornice 11, obr. 15: 12; Chornice 16a, obr. 12: 7, 8, 13; 13: 10) a plasticky provedené podhrdlí (Drvalovice – Kambovo pole, obr. 5: 4), které známe hojně i z východních Čech.

Také okraje ve středu mírně prožlabené jsou časté právě ve středohradištním období (např. obr. 2: 2, 4), i když přezívají do následujícího období (obr. 3: 2). Setkáme se tu též s plastickou, hřebenovými vpichy zdobenou lištou (Biskupice 2a, b; obr. 2: 16; Cetkovice 11, obr. 3: 19; Cetkovice 3, obr. 4: 5; Chornice 11, 16:12; Jevíčko-Předměstí 3, obr. 19:11; 20:9; 23:14) a plasticky členěným podhrdlím kombinovaným s hřebenem provedenou výzdobou (Drvalovice-Kambovo pole, obr. 5:4). Je tu doložena i výzdoba na vnitřním okraji některých zlomků v podobě hřebenových vpichů (obr. 8:12; 33:6) i linií, typická pro starohradištní i středohradištní období, častěji se dosud vyskytuje na Moravě než v Čechách (Galuška 1989). V některých případech je kombinovaná s přesekáváním okraje (obr. 8:12).

Zcela ojediněle se ve středohradištním období objevuje tuhový zlomek, někdy také s hřebenovou výzdobou, např. Jevíčko-Předměstí 3 (obr. 23: 16); Chornice 16a

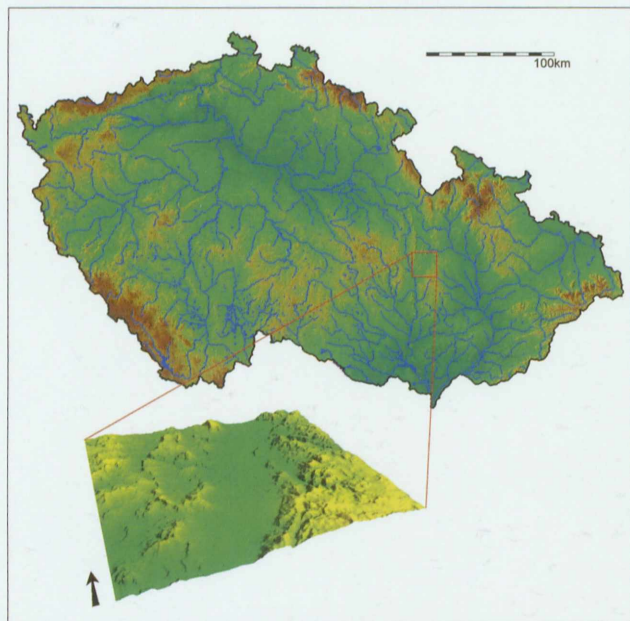
(obr. 12: 10, 12). Masověji se tuhové zlomky objevují až v mladohradištním období, viz následující charakteristika souboru z Mařínského hradiska. I na nich se vyskytuje plastická lišta (obr. 12: 15; 23: 19), převážně s běžnou výzdobou tvořenou vstřícně uspořádanými hřebenovými vpichy. Obzvláště tyto zlomky s plastickou lištou mohou být i o něco pozdější, z přelomu 10/11. století. V Čechách by šlo o prvek ojedinělý, ale na střední Moravě se vyskytuje častěji (např. Přerov, Staňa 1998, Abb. 12: 2, 12; 14: 17, 19).

Většinou se výzdoba provedená jednozubým předmětem řadí oprávněně do mladohradištního období, ovšem je třeba přihlížet k materiálu střepu a provedení takovéto výzdoby (např. Chornice 11, obr. 15: 5, 7). Někdy může jít i o výzdobu velmi archaickou (obr. 9: 8) či středohradištní (obr. 3: 8)¹. Příkladem je její kombinace s výzdobou provedenou hřebenem z Vážan – „Štěrchů“ (obr. 40: 5) a Chornic 16a (obr. 12: 11).

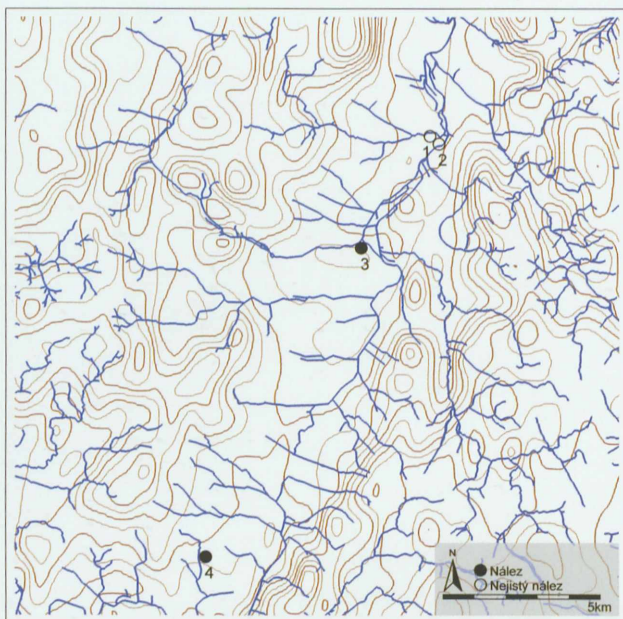
Do střední doby hradištní řadíme lokality Cetkovice 2, 5; Drvalovice-Kambovo pole; Chornice 6a, 6b; Chornice 11; Chornice 16a, 16b, 16c; Chornice 23a, 23b; Jevíčko-Předměstí 3; Jevíčko-Předměstí 6; Vážany – „Štěrchy“. Dále sem lze zařadit nálezy z opevněných poloh – hradiska u Velkých Opatovic a Nectavského hradiska (jen kovy).

4.1.4 Mladší doba hradištní

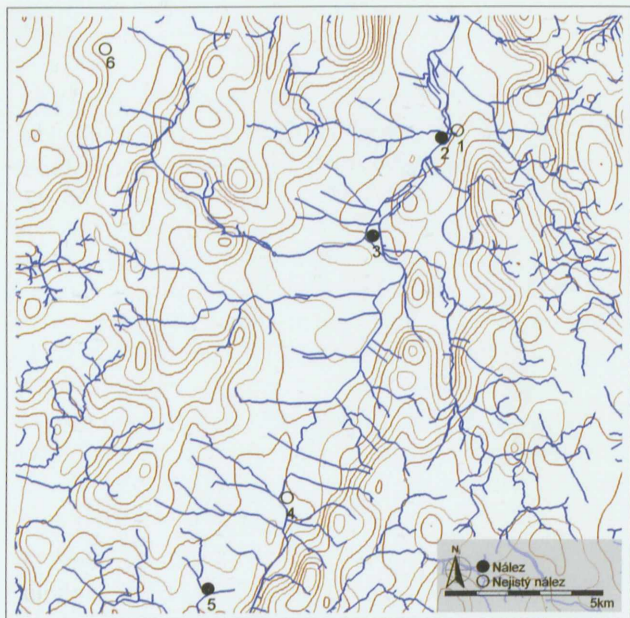
Mladší době hradištní věnujeme jen omezenou pozornost, a to pouze tam, kde se vyskytuje keramika středohradištní tradice. Jednoznačně mlado- až pozdně hradištní lokality (obvykle bez vazby na starší vývoj) z 11. a 12. stol. zde pomíjíme. Z uvedeného důvodu toto období nezpracováváme kartograficky.

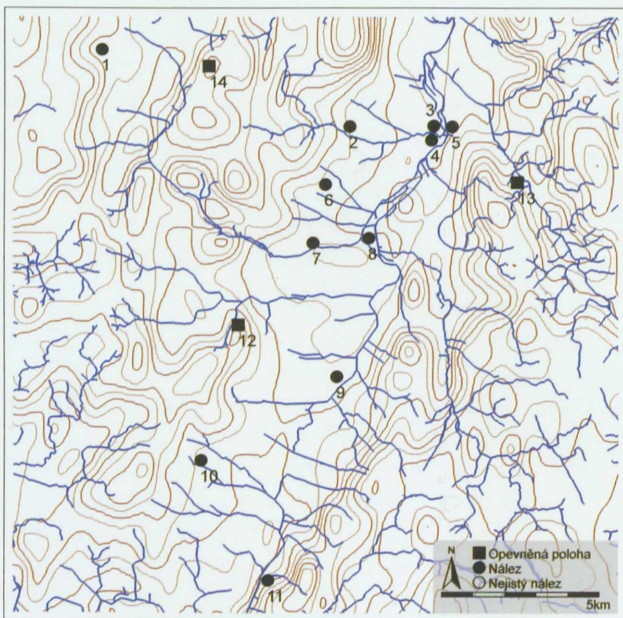
Obr. 42: Přehledná mapa České republiky s vyznačenou studovanou oblastí (nahore) a jejím perspektivním zobrazením (dole). *Abb. 42: Übersichtskarte der Tschechischen republik mit dem ausgezeichneten Einzugsgebiet (oben) und mit seinem 3D Perspektiv (unten).*

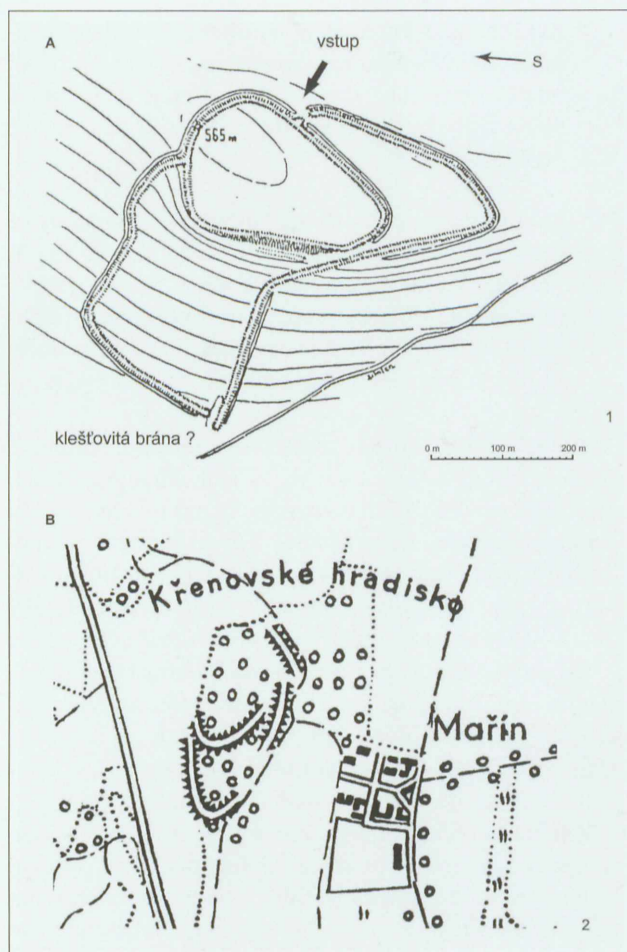
Obr. 43: Nálezy keramiky pražského typu. 1 Chornice 6a, 6b; 2 Jevíčko-Předměstí 3; 3 Knínice 6. *Abb. 43: Funde der Prager Typs Keramik. 1 Chornice 6a, 6b; 2 Jevíčko-Předměstí 3; 3 Knínice 6.*

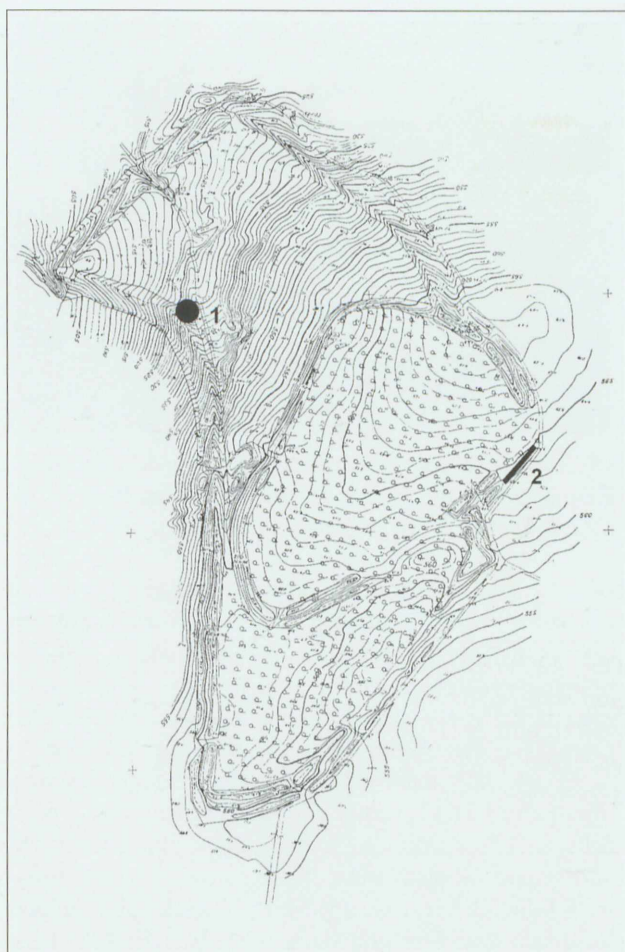
Obr. 44: Nálezy starší doby hradištní. 1 Chornice 11; 2 Chornice 6a, 6b; 3 Jevíčko-Předměstí 3; 4 Šebetov 1; 5 Sudice – staveniště JZD; 6 Mařínské hradisko. *Abb. 44: Funde altburgwallzeitlicher Keramik. 1 Chornice 11; 2 Chornice 6a, 6b; 3 Jevíčko-Předměstí 3; 4 Šebetov 1; 5 Sudice, Baustelle der Landwirtschaftsgesellschaft; 6 Burgwall von Mařín.*

Obr. 45: Nálezy střední doby hradištní. 1 Křenov 1; 2 Chornice 23a, 23b; 3 Chornice 16a, 16b, 16c; 4 Chornice 3a, 6b; 5 Chornice 11; 6 Jevíčko-Předměstí 6; 7 Jevíčko-Předměstí – přejezd říšské dálnice; 8 Jevíčko-Předměstí 3; 9 Cetkovice 2, 5; 10 Drvalovice – Kambovo pole; 11 Vážany – „Štěrchy“; 12 hradiště u Velkých Opatovic; 13 Nectavské hradiště (Biskupice 8); 14 Mařínské hradiště. *Abb. 45: Funde mittelburgwallzeitlicher Keramik. 1 Křenov 1; 2 Chornice 23a, 23b; 3 Chornice 16a, 16b, 16c; 4 Chornice 3a, 6b; 5 Chornice 11; 6 Jevíčko-Předměstí 6; 7 Jevíčko-Předměstí – Überbrückung der Reichsautobahn; 8 Jevíčko-Předměstí 3; 9 Cetkovice 2, 5; 10 Drvalovice-Kambas Feld; 11 Vážany-„Štěrchy“; 12 Burgwall bei Velké Opatovice; 13 Burgwall von Nectava (Biskupice 8); 14 Burgwall von Mařín.*

Obr. 46: Mařínské hradiště, A podle Cendelín 2004, obr. 3, upraveno; B podle Novotný 1971, obr. 1. *Abb. 46: Burgwall von Mařín, A nach Cendelín 2004, Abb. 3, verändert; B nach Novotný 1971, Abb. 1.*

Obr. 47: Mařínské hradiště, vrstevnicový plán (podle Novotný 1971, obr. 3, upraveno), 1: místo nálezu hrotu kopí z r. 2007, 2: místo dokumentovaného řezu. *Abb. 47: Burgwall von Mařín, Schichtenlinienplan (nach Novotný 1971, Abb. 3, verändert), 1: Fundplatz der Lanzespitze von 2007; 2: Lage des dokumentierten Schnitts.*

Mladší době hradištní náleží výzdoba v podobě jednoduchých vseků (Chornice 16a, obr. 12: 15; 13:1, 2; 14: 2; Nectavské hradiště, obr. 2:14; Chornice 23a, obr. 11:10; Drvalovice 1–Kambovo pole, obr. 6:12; Mařínské hradiště, obr. 35:12), rytá šroubovice (Jaroměřice 3, obr. 16:17; Mařínské hradiště 36: 12–15), výzdoba prováděná jednoduchým rydlem (Mařínské hradiště, obr. 34:4, 13–15), jednoduchá strmá vlnice (Jevíčko-Předměstí 3, obr. 19:3). Za spolehlivé znaky mladohradištní keramiky považujeme složitěji profilované okraje či jednoduché hřebenové vpichy, mnohdy provedené na grafitové keramice (Jevíčko-Předměstí 3, obr. 23:19; Chornice 16a, obr. 12:1; 14: 2; Cetkovice 1, obr. 3: 2, 4; Boskovice – „Pod oborou“, obr. 5: 1).

Zatímco v některých případech je prokázán společný výskyt středohradištní a mladohradištní keramiky na jedné lokalitě (Jevíčko-Předměstí 3; Chornice 16a; Drvalovice 1–Kambovo pole), v jiných případech máme sice doloženo mladohradištní osídlení, ale spolehlivé keramické zlomky střední doby hradištní prozatím chybí, i když možnou přítomnost střední doby hradištní naznačují určité keramické zlomky, bohužel ale nejednoznačné. Týká se to např. lokality Cetkovice 1 (obr. 3: 11). Uve-

dená skutečnost a fakt, že nejsme zatím schopni na keramice postihnout jemnější chronologii, brání přijmout hlubší historické závěry.

4.1.5 Soubor z Mařínského hradiště

Vzhledem k počtu keramických zlomků a významu lokality věnujeme tomuto hradištku samostatnou kapitolu. Celá kolekce keramiky z této lokality byla získána neznámým způsobem, patrně průběžnými povrchovými sběry a příležitostnými výkopy v době zemědělského obdělávání hradiška. V Městském muzeu v Moravské Třebové máme celkem k dispozici 986 zlomků, z toho 532 typických (okraje, zdobené zlomky a zlomky z den nádob).

Okrajů jsme registrovali 188 (55 okrajů nakresleno, z nich 22 je odlomeno v místě krčku a pro další analýzy jsou jen obtížně použitelné). Vedle jednoduchých ven vyhnutých zaoblených i seříznutých (38 ks) se v souboru vyskytuje skupina okrajů se složitější profilací: s mírně vytaženou horní hranou (obr. 35: 9, 11), s mírně vytaženou spodní hranou (obr. 32: 4), okraje připomínající límcovitě prohnuté okraje (dva z nich jsou vyrobeny z tuhového materiálu, obr. 36: 1, 4-7). V celkovém počtu jednoduché okraje výrazně převažují nad složitějšími (jen

Obr. 48: Mařínské hradiště, letecký pohled (foto podle Čižmář 2004, 157). Abb. 48: Burgwall von Mařín, Luftbild (Foto nach Čižmář 2004).

osm z dokumentovaných). Okraj se hřebenovým vpichem zdobenou vnitřní ploškou patří mezi výrazné středohradištní typy (obr. 33: 6). Na jednom z mladších okrajů se objevila výzdoba na vnitřní straně okraje, tvořená třemi rýhami, na vnější straně je zdoben vseeky (obr. 35: 12). Okrajů tuhované keramiky je v souboru jen šest (obr. 33: 5; 35: 4), dále jedno podhrdlí zdobené mnohonásobnou vlnicí (obr. 31:11), další zdobené hřebenovými vpichy (obr. 31:13) a jedno mělkými žlábkami (obr. 36:12). Od-sazení pod okrajem bylo dokumentováno v pěti případech (obr. 33:1, 12, 13, 15; 34:3), plasticky členěné podhrdlí taktéž v pěti případech (obr. 36: 16, 17). Taková keramika je známá z východních Čech především z 10. století.

Výzdoba byla zjištěna na 262 zlomcích, mimo tento počet se ještě objevila několikrát jednoduchá rýha na okrajových zlomcích mladohradištního rázu. Provedení výzdoby i výzdobné motivy můžeme rozdělit do dvou skupin:

1. Rytá výzdoba provedená vícenásobným rydlem či hřebenem (49,2 % zdobených střepů). Ta zahrnuje především pásy mnohonásobných vlnic, případně obloučků, někdy v kombinaci s pásy vodorovných rýh, a pásy šikmo uspořádaných hřebenových vpichů. Mezi skupinu zdobenou hřebenem jsme zařadili jeden unikátní zlomek zdobený zřejmě rádélkem, avšak na jednoznačně hradištním materiálu (způsob provedení neodpovídá rádélkové keramice vyskytující se od 13. stol.; obr. 31:10). Může snad jít o napodobení cizí, nejspíše západní keramiky. Ojedinelé se s takovým napodobováním setkáváme především v Čechách (Profantová 2000a, zvl. obr. 6:2), ale i na Moravě (např. ojedinelé zlomky v Mikulčicích nebo kulovitá nádoba napodobující tvarově tzv. Kugeltopf karolinské provenience; souhrně Profantová 2000a, 661). Výzdoba rádélkem je též známá v karpatské kotlině od konce 9. a v 10. století, odkud se sporadicky dostává na jižní Moravu (např. Mikulčice obj. II/VI, Kojetín, cf. Měřínský 1986, 31). Takové nálezy ze střední Moravy zatím nebyly zveřejněny, avšak vyloučit původ námi sledované výzdoby z jihovýchodu nelze. Zlomek je příliš malý a neumožňuje rozlišení obou možností.

Zvláštní podskupinou je výzdoba provedená neuměle jednoduchým úzkým rydlem, výrazně se lišící od výzdoby druhé skupiny, kdy střep je materiálově bližší této skupině (obr. 30:11, hůře je datovatelné podhrdlí 34:12).

2. Jednozubým předmětem provedená šroubovice (obr. 36:12–15) nebo nízká a široká vlnice (obr. 34:4, 13, 15; 35:15) či tato vlnice mezi dvěma žlábkami (obr. 34:14, 15) nebo propletená s vodorovným žlábkem (obr. 35:16). K této skupině náleží i ojedinelé dochovaná výzdoba šikmými vseeky (obr. 35:12).

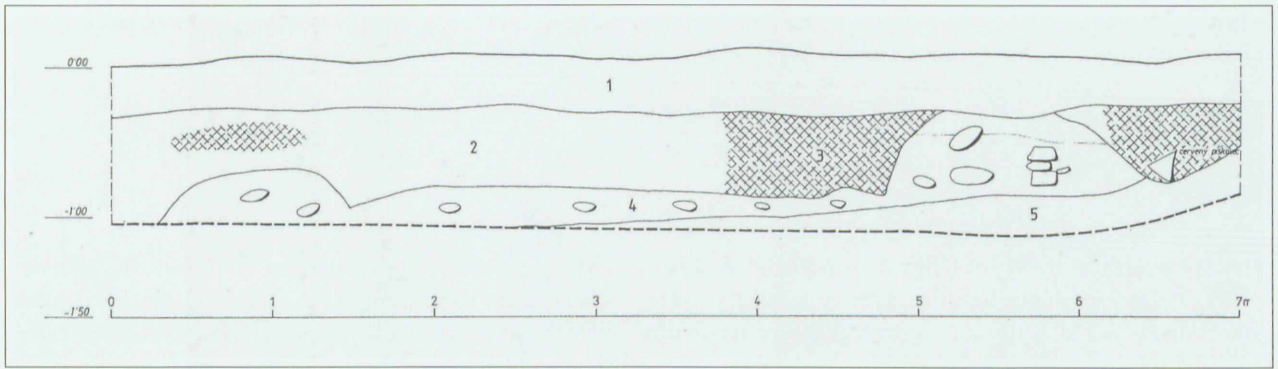
Zatímco první skupina představuje typickou keramiku středohradištní a častěji se pojí s jednoduchými okraji, druhý typ výzdoby je charakteristický pro mladohradištní keramiku v Čechách i na Moravě. Objevuje se jak s jednoduchými okraji (obr. 34: 2, 4, 8), tak s okraji složitěji utvářenými (např. obr. 36: 4). Jde však často o malé zlomky okrajů, takže se tato kombinace příliš výrazně neprojevila.

Poměrné zastoupení počtu zlomků obou výzdobných skupin zachycuje tabulka 3. Výzdobu, která nebyla zařazena do žádné z velkých skupin, tvoří důlky, neprováděné zřejmě hřebenem. Může být tomuto regionu cizí, obdobnou známe např. ze severozápadních Čech.

Z poměru obou skupin keramiky vyplývá, že jsou zastoupeny rovnoměrně, tedy mladohradištní fáze osídlení (pokud lze soudit pouze z keramiky, navíc sběrového charakteru) má prakticky obdobný význam. Nelze vyloučit, že některé zlomky podle výzdoby již řazené k mladohradištní skupině by v kontextu objektů a situací patřily ještě do pokročilého stadia doby středohradištní (první třetina či polovina 10. století). Pro dějiny Moravy v 10. století by bylo archeologickým výzkumem důležité zjistit, zda existoval v osídlení nějaký přerov (např. existence destrukce opevnění), nebo zda bylo v 10. století osídlení kontinuální. Na archeologický potenciál upozorňuje jedním z autorů dokumentovaný řez v prostoru před zničeným valem při východní části hradiška obnažený v souvislosti s budováním vysílače pro operátora mobilních telefonů 9. 10. 2003. Na tomto 7 m dlouhém řezu bylo do hloubky 1 m zjištěno 5 vrstev (obr. 49, zde i popis vrstev), nejvýznamnější byly červená propálená vrstva č. 3 a pod ní vrstva s kumulací kamenů zbarvených do červena č. 4 (přepálených), pod nimi ještě šedá popelovitá vrstva č. 5. Vrstva 3 naznačuje existenci výrazných požárů, což v blízkosti hradby není překvapivé. Movité nálezy se získat nepodařilo.

Zastoupení tuhové keramiky nebylo možné kvantifikovat z důvodu výskytu grafitové keramiky 13. stol. na hradišti taktéž přítomné, kterou v atypickém materiálu nelze od hradištní keramiky odlišit. Upozorňujeme též na zlomek grafitu jako suroviny nalezený v sáčku s hradištní keramikou.

V souboru se nacházelo i několik keramických zlomků zařaditelných do starší doby hradištní. Jedná se o tři až šest okrajů a šest až deset zdobených těl (obr. 30: 11–17; nejspíše i 32: 7). Toto zajímavé zjištění však vzhledem k velmi slabému kvantitativnímu zastoupení starohradištních náleží v celém souboru nepovažujeme za dostatečně vypovídající.

Obr. 49: Mařínské hradisko, dokumentovaný severozápadní řez v prostoru před zaniklým valem. Popis vrstev: 1 ornice; 2 šterkovitá šedočervená (místy intenzivně), ojediněle s uhlíky; 3 červená propálená; 4 kumulace kamenů zabarvených do červena; 5 šedá popelovitá. Abb. 49: Burgwall von Mařín, dokumentierter nordostlicher Schnitt im Raum einer verfallenen Walllinie. Beschreibung der Schichten: 1 Ackerboden; 2 grauroter Schotter, vereinzelt mit Holzkohlen; 3 rot gebrannt; 4 rotfarbige Steinkummulation; 5 grau aschig.

4.2 Kovové předměty

Nejpočetnější soubor železných předmětů (25 ks) pochází z Mařínského hradiska. Jedná se o staré nálezy uložené v Městském muzeu v Moravské Třebové bez bližší dokumentace, mají tedy sběrovou hodnotu. U mnohých nelze rozlišit, zda jde o předměty středohradištního, mladohradištního, vrcholně středověkého či dokonce novověkého stáří. Nejpočetnějším typem nálezu jsou stejně jako i na jiných lokalitách nože (6 ks), důležitá je však malá kolekce zbraní a jezdecké výstroje (sekera, hroty kopí, část udidla, případně zlomky podkov). Součástí výzbroje a výstroje známe též z k. ú. Jevíčko-Předměstí a Křenov (mimo areál Mařínského hradiska). Nejhonosnější předměty – dvě nákončí opasku či podkoleního vázání pocházejí nejnověji i z Nectavského hradiska (Biskupice 8). Ukazují mimo jiné na obtížnost stanovení doby vzniku tohoto hradiska.

4.2.1 Zbraně a jezdecká výstroj

4.2.1.1 Sekery

Ze sledovaného regionu pocházejí minimálně čtyři nálezy seker ze tří lokalit, a to z Křenova, Mařínského hradiska a Jevíčka-Předměstí. V posledně jmenovaném případě byly nalezeny při stavbě mostu dvě sekery a zlomek nádoby (obr. 17: 1, 3 – pohromadě?, Mackerle 1948).

Všechny uvedené nálezy zastupují dva typy seker – štíhlou sekeru pomoravského typu a širočinu.

Štíhlá sekera z Jevíčka nese nevýrazné ostny a rovný obdélný tyl, dosahuje délky 25 cm, max. š. ostří 5 cm a rozměry otvoru 3,6×3,1 cm (obr. 17: 3). Zesponu v místě přechodu tylu směrem k otvoru nese plastický nákov (snížený směrem k otvoru). Štíhlá sekera pomoravského typu se vyskytuje od 8. století a během 1. poloviny 9. století, později již spíše dožívá. V depotu, pokud o něj šlo, představuje spíše starší prvek. Objevuje se též ve velkomoravských depotech např. v Mikulčicích I, v depotu uloženém snad až na počátku 10. stol. a obsahující však nepochybně i nálezy vyrobené na přelomu 8/9. století jako dvě udidla a třmen avarského typu (Bartošková 1986, 26, obr. 9:26, 10:42, 45,46). Podobně i depot z Vršateckého Podhradí je kladen až do velkomoravského období, i když spíše do jeho staršího úseku (před-

vším na základě jednoho nálezu sekerovité hřivny (o.c.60, obr. 18:5).

Sekera, širočina z Jevíčka, je opatřena nevýraznými trojúhelníkovitými ostny a obdélným týlem. V místě ostnu a otvoru je poškozená. Délka činí 14 cm, max. šířka 11 cm, otvor 3,2×3,1 cm (obr. 17: 1). Sekeru můžeme bezpečně považovat za velkomoravský výrobek, patří k typu III:b A. Bartoškové (1986, obr. 1), lze ji tedy bezpečně datovat do 9. století. Obdobu má např. v depotu ze Žabokrek III (Bartošková 1986, obr. 20:11). Lze uzavřít, že sekery z Jevíčka můžeme bezpečně datovat do 9. století, pokud tvořily celek. Typologicky je o něco starší štíhlá sekera.

Z lokality Křenov 1 pochází štíhlá sekera s ostny (nále z r. 2000). Jde o sekeru pomoravského typu s kratšími trojúhelníkovými ostny a s týlem obdélného průřezu. Rozměry: délka 25 cm, max. š. ostří 5,8 cm, prům. otvoru 3,7 cm (obr. 17: 4). Sekeru je možno zařadit k typu 2Aa či c A. Bartoškové, jde o podunajský typ. Vyskytuje se poměrně často již v předvelkomoravských depotech, např. Ivanovice (Profantová 1992, Taf. 12:16), ale i velkomoravských depotech, zřejmě jako starší prvek (Mutěnice – 3 ks, i délkou podobné – Bartošková 1986, obr. 11c). Hojně se vyskytuje na Slovensku na pohřebištích doby avarské – již od 7. stol. např. Radvaň n. Dunajem – Virt, hr. 88 (Točík 1992, obr. 44:15), Devínska Nová Ves, hroby jezdců 49 a 565 (Eisner 1952, obr. 11:5, 73:6), Šebastovce, jezdecké hroby 327,374, 393 (Budínský-Krička, Točík 1991, Taf. 44:1, 48:1, 51:4). Na Moravě se objevila v Mikulčicích i s dřevěnou násadou (Poláček, Marek, Skopal 2000, 224, Abb. 24:5 (délka 19,2 cm, šířka ostří 3,8 cm, snad i 27:2), vzácně se objevuje i zde na pohřebištích, např. Uherské Hradiště-D. Kotvice – (Marešová 1983, 91, tab. 13:3), kde je spojována s nejstaršími hroby snad ještě ze závěru 8. století. Těžiště výskytu těchto seker je zřejmě v 8. a 1. polovině 9. století.

Z Mařínského hradiska pochází rovněž zlomek bojové sekery s trojúhelníkovitými ostny a obdélníkovitým týlem, ovšem celkový typ sekery se nedá určit (obr. 27:2). Nejspíše se jednalo též o sekerku štíhlého pomoravského typu. Ostří však zcela chybí. Délka zlomku činí 3,6 cm, výška v místě ostnů 4,4–4,6 cm. V souvislosti s ostatními

Tab. 3: Zastoupení základních typů výzdoby na keramice z Křenova-Mařína. Taf. 3: Vertretung der Grundlegenden Dekorationstypen an der Keramik aus Křenov-Mařín

celk. zdobená ker.	hřebenová výzdoba	%	jednozubé rydlo	%	ostatní
262	119 + 10 (vpichy)	49,2	130	49,6	3

nálezů je zřejmé, že ji lze datovat do průběhu 9. století, tedy do doby existence hradiště. Typově se sekery výrazněji vážou na jižní a střední Moravu, případně na severní část karpatské kotliny (ve 2. pol. 8. stol.).

Ojedinelé nálezy seker tak představují i v tomto pomezním regionu relativně běžné a důležité nálezy, a to i přes to, že zatím zde postrádáme spolehlivě prokázané nejběžnější nálezové celky, v nichž se sekera vyskytuje, a totiž hroby.

4.2.1.2 Ostruha

Na podzim r. 2000 se J. a M. Kezlarovým podařilo na lokalitě Jevíčko-Předměstí 1 nalézt železnou neúplnou ostruhu. Předmět je silně poškozen, nedochoval se způsob upevnění na kožené řemení. Ostruha má ramena parabolicky rozevřena a nese krátký bodce, jenž byl do kruhovitě rozšířeného ramene vsazen pomocí nýtu. Bodce je kuželovitého tvaru, kruhového průřezu. Rameno ostruhy je polokruhového průřezu. Délka bodce činí 2 cm (obr. 17: 2).

Ostruhu nemůžeme jednoznačně přiřadit ke konkrétnímu typu, podle velikosti může jít buď o nejmladší varianty ostruh s háčky, nebo spíše o ostruhu s krátkým bodcem a ploténkami, tedy o klasickou velkomoravskou ostruhu, užívanou v 9. století. Pro sledovanou oblast jde každopádně o nález velmi důležitý, protože zde dokládá přítomnost bojovníků z vyšší vrstvy společnosti.

4.2.1.3 Kopí

Z Mařínského hradiště pochází nález drobného štíhlého železného hrotu kopí s hraněnou osmihrannou tulejkou (Novotný 1971, 219). Celková délka hrotu dosahuje 24 cm, délka tuleje 8 cm, průměr tuleje 1,4 cm (obr. 27: 7).

Kopí s hraněnou tulejí jsou západního původu, v západním prostředí však zůstávají méně početná než hroty kopí s křídélky. Obdobné hroty se objevují na Moravě zřídka, jsou považovány za importy. Tvarově nejbližší nález hrotu kopí s hraněnou tulejí pochází z Břeclavi-Pohanska, z areálu velmožského dvorce z 9. století (Dostál 1975, obr. 18:1) a z kostrových hrobů v Mikulčicích (?) (Grossmähren, Abb. 19). Také v hrobě 14 z Olomouce-Slavonína zmiňuje P. Kouřil náznaky hranění tuleje štíhlého kopí (Kouřil 2001, 241, Abb. 3). Kvalitní celky s kopími s hraněnými tulejemi pocházejí z Nechvalína, H 7 – s ostruhami, srpem a sekerou a H 110 (Klanica 2006, tab. 1:18; tab. 13:19) s velkomoravskými ostruhami s mírně prodlouženým bodcem, tedy nejspíše z poslední třetiny 9. případně z počátku 10. století. Ve Velkém Grobu, hrobě 89 je pak k dispozici kvalitní nálezový celek s ostruhou, nožem a sekerou šířčinou z 1. pol. 9. století (Štefanovičová 1996, 261, Abb. 2). V Čechách pocházejí jednak z depotu v Semicích (1. pol. 9. stol.), častěji však jako různé náhodné nálezy z důležitých hradišť (Levý Hradec) nebo jejich okolí (Milíkovice u Němčic).

Dříve byla datována především do 8. století, vzhledem k analogiím na merovejských a raně karolinských pohřebištích, dnes je pravděpodobnější datování do století 9. (Profantová 1998, 85, s výčtem českých nálezů s. 86). Oproti českým nálezům má toto kopí štíhlejší list a je dosti blízké subtilnějšími rozměry i tuzií zdobenému hrotu kopí z Milíčova v severozápadních Čechách (Profantová 1998, obr. 3:1), ze zázemí hradiště Rubín u Podbořan.

Další hrot kopí se podařilo získat detektorovou prospekci v průběhu roku 2007 z prostoru západního předhradí pod západním valem (obr. 47, zaměřeno pomocí GPS²). Jedná se tak o první středověký nález spolehlivě lokovaný do tohoto prostoru. Uložen byl mělce pod povrchem na stezce vyšlapané zvěří. Hrot kopí či podle menších rozměrů hrot oštěpu (uložen prozatím v Regionálním muzeu ve Vysokém Mýtě, po nakonzervování bude předán do územně příslušného muzea) má masivní kruhovou tulej a štíhlý poměrně krátký list mírně rombového řezu. Celková délka artefaktu činí 23 cm, délka tuleje 11,9 cm, max. šířka 3,15 cm, průměr tuleje 3,43 cm a hmotnost 267,9 g (obr. 29:5). Toto kopí lze nejspíše zařadit do raného středověku bez možnosti upřesnit jeho datování v rámci 9.–12. století. Lze jej považovat za výrobek domácího původu. Oproti štíhlým a delším tvarům západní provenience působí spíše neuměle, avšak obdobné tvary se objevují např. v Prušánkách, H 275 spolu s hroty šípů se středohradištní nádobou (Klanica 2006, tab. 45:15). Kopí je důležitým svědectvím o využívání tohoto dnes dosti poničeného předhradí v době existence hradiště.

Popisovaný artefakt je také pravděpodobně z prostoru předhradí nálezem na dlouhou dobu posledním. Vedle zničení velké části předhradí dobýváním kamene se ani této lokalitě nevyhnulo rabování za pomoci detektorů kovů. Hradiště je tudíž další ukázkou fatálního selhání archeologické památkové péče omezující se dlouho na verbální odsudky, které postrádaly (a často stále postrádají) praktický aspekt snahy problém uspokojivě řešit. Vedle důvodně předpokládaných cílených rabovacích akcí zaměřených přímo na archeologické artefakty zhoršuje situaci v tomto prostoru výskyt dalších typů nálezů hledači kovů ceněných, totiž militarií z druhé světové války a údajně i cenností ukrytých sudetskými Němci před odsunem v letech 1945–1946. Ani při hledání těchto předmětů nezůstaly archeologické nálezy jistě ušetřeny. Zprostředkované informace o údajných nálezech sekery a ostruhy s liliovitými ploténkami jsou bohužel nevěrohodné (byť nepravděpodobné) a pro vyhodnocení lokality tudíž nepoužitelné. Poslední (velmi čerstvé) vkopy pak byly zjištěny 21. 2. 2008. Určitou perspektivu pro budoucnost má z tohoto hlediska pouze prostor akropole, byť též s patrnými vkopy detektorového původu. Při dlouhodobém zemědělském obdělávání byla ornice kontaminována množstvím

Obr. 50: Mařínské hradisko: pohled na zbytky opevnění ústřední části hradiště. Foto N. Profantová. *Abb. 50: Burgwall von Mařín: Ansicht der Reste der Befestigung des Zentranteiles der Burgwall. Foto N. Profantová.*

Obr. 51: Mařínské hradisko: pohled na průběh jižní části opevnění předhradí, kde se přibližuje ústřední část. Foto N. Profantová. *Abb. 51: Burgwall von Mařín: Ansicht des Verlaufs des Südteils der Vorburgbefestigung, wo sie sich zum Zentralteil des Burgwalls nähert. Foto N. Profantová.*

Obr. 52: Mařínské hradisko: pohled na opevnění západního předhradí. Foto N. Profantová. *Abb. 52: Burgwall von Mařín: Ansicht der Westvorbursbefestigung. Foto N. Profantová.*

Obr. 53: Mařínské hradisko: pohled na val s příkopem ústřední části hradiště. Foto N. Profantová. *Abb. 53: Burgwall von Mařín: Ansicht des Walls mit dem Graben des Zentralteils des Burgwalls. Foto N. Profantová.*

recentního kovového odpadu silně komplikující vytěžování dnes již zatravněné plochy. Spodní partie ornice tak dávají jistou naději na dochování archeologicky relevantních kovových předmětů.

Na závěr se zmiňme o nález (železného???) hrotu kopí nalezeného povrchovým sběrem v 80. letech 20. stol. na východní ploše akropole Mařínského hradiště (za zprostředkování informace děkujeme J. Vackovi z Moravské Třebové). Předmět se bohužel nedochoval a tudíž žádná závěry neumožňuje. Zůstává tak spíše dokladem někdejšího nálezového potenciálu lokality.

4.2.1.4 Část udidla

Z Mařínského hradiště pochází zlomek udidla. Jde o 7,6 cm dlouhou tyčinku čtverhranného průřezu rozkovanou na obou koncích do ok, představuje polovinu šířky udidla koně. Ukončeno nebylo osmičkovitě, ale jen smyčkovitým okem, obdobně jako např. v depotu v Brankovicích či Moravském Sv. Jáně (Profantová 1992, Taf. 9A:5; 42:11). Tyto depoty jsou sice předvelkomoravského stáří,

ovšem uvedený jednoduchý typ udidla se používal i později (obr. 27:1).

4.2.1.5 Podkovy

K dispozici máme zlomky dvou podkov. Větší zlomek se dochoval se dvěma otvory, šířka podkovy je 2cm. Otvory jsou od sebe vzdálené 4,2cm (obr. 27: 5). Druhý zlomek má dochován pouze jeden otvor, dosahuje šířky 1,4–1,5 cm a jeho určení jako zlomku podkovy není zcela bezpečné (obr. 27: 4).

Podkovy se velmi vzácně objevují již ve střední době hradištní, např. na hradišti v Němčticích či Liběticích (Sousedovicích) v jižních Čechách (Michálek, Lutovský 2000, tab. 24:15), běžnější je jejich výskyt v mladší době hradištní. Ojedinele se vyskytly v hrobě v Praze I-Bartolomějské ulici, nejspíše přibité na rakvi, hrob lze datovat do 10. až na počátek 11. stol. (Sláma 1977, Abb. 30: 12, 13). Podkovy se našly též na hradišti v Libici nad Cidlinou (Turek, Hásková, Justová 1981, obr. 34:1–3), další úplný nález z předhradí je bezpečně mladohra-

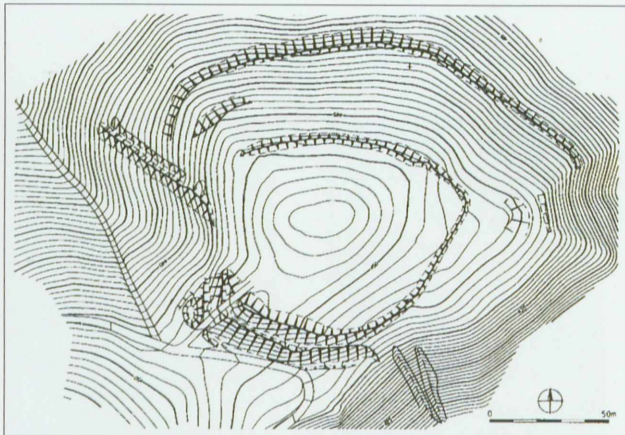
Obr. 54: Nectavské hradisko: umělá terénní hrana. Foto N. Profantová. *Abb. 54: Burgwall von Nectava: ein künstlicher Terrainrand. Foto N. Profantová.*

Obr. 55: Nectavské hradisko: vstup do hradiště. Foto N. Profantová. *Abb. 55: Burgwall von Nectava: Eintritt des Burgwalls. Foto N. Profantová.*

Obr. 56: Nectavské hradisko: pohled na val. Foto N. Profantová. *Abb. 56: Burgwall von Nectava: Ansicht des Walls. Foto N. Profantová.*

Obr. 57: Plán Nectavského hradiska (Biskupice 8; podle Doležel 2007). *Abb. 57: Burgwall von Nectava, Lageplan (Biskupice 8, nach Doležel 2007).*

dištní (o.c. obr. 62:7). Na Moravě známe zlomky podkov ze Starého Města z pokročilého 9. století (Beranová 1980, obr. 74B:3,4).

V případě Mařínského hradiště je velmi těžké rozhodnout, ke kterému horizontu osídlení podkovy patří, vzhledem ke stavu dochování nelze vyloučit ani novověký původ.

4.2.1.6 Přezky

V souboru železných předmětů nalezených na Mařínském hradišti jsou také dvě železné přezky. Jedná se o přezku s rámečkem ve tvaru D, kruhového průřezu a bez trnu (obr. 27:3), nejspíše používanou ke spínání opasku, a velkou obdélnou přezku (60×36 mm) se zlomkem trnu (obr. 28:9), která se spíše používala při vystrojování koně, nejspíše na řemeni pro třmeny. Datovat je přesně nemůžeme, obdobné typy se vyskytují jak ve středohradištním, tak mladohradištním období.

4.2.1.7 Nákončí

Nákončí opasku pocházejí z Nectavského hradiště, po prvních nálezech keramiky (obr. 2: 14–15) i kovů včetně mince Štěpána I. datované do mladší doby hradištní, konkrétně 11. stol. (Čížmář 2004, 82). Až teprve předběžně zpracování a prezentování kovových artefaktů J. Doleželem (2007) přineslo zjištění přítomnosti artefaktů střední doby hradištní.

Především jedno z nákončí (vycházíme pouze z vyobrazení v literatuře, Doležel 2007, obr. 2:8-9), zdobené svislými plastickými lištami a raženými půlobloučky, bylo vyrobeno v průběhu 9. století a mohlo sloužit jako ozdoba opasku i jako ozdoba řemene na upevnění meče. Jedná se o nález odkazující na velkomoravskou elitu, mužských honosných opasků je zatím doloženo poměrně málo a omezují se jen na významná moravská centra jako Mikulčice, Břeclav-Pohansko, Staré Město, Rajhradice nebo Pobedim (souborně např. Profantová 2003, 65 a n. tab. Va).

Druhé, štíhlejší nákončí, ukončené výraznou špicí a s jedním nýtem v týlu, bylo zdobeno šikmými vseky. J. Doležel uvádí, že původně bylo ukončeno asi kulovitým výběžkem, což by ukazovalo na karolinský vliv či přímo výrobu. Ve svém předběžném představení nálezů nevysvětluje, co ho k tomuto předpokladu vedlo (zda jsou na předmětu nějaké stopy po polokulovitém ukončení, z kresby není nic takového patrné).

Pokud by takový doklad chyběl, spíše bychom jej považovali za štíhlý typ nákončí z přelomu 9./10. století a století 10., tak jak je známe např. z Libice n. Cidlinou – hr. 245a. Nákončí obdobného tvaru tu vystupují párově, doplňují přezky s průvlečkami nebo zdobí lýtka pohřebního. Jsou železná a liší se především tím, že mají ný-

tek na upevnění i ve špici. Nákončí jsou zdobena jak šikmými, tak vodorovnými rýhami, část pozůstatků výzdoby mohla teoreticky být zničena při konzervaci (Profantová 2000b, obr. 3:4–5). Toto nákončí odkazuje též na středohradištní tradici, avšak mohlo být vyrobeno až během 1. poloviny 10. století. Z českých center zatím známe příliš málo typických ozdob, abychom mohli rozhodovat spíše o českém či moravském původu tohoto nákončí.

4.2.2 Nástroje

4.2.2.1 Srpy

Z Knínic, z polohy „Na Padělkách“ (staré parc. č. 433/14) pochází depot čtyř železných srpů, soubor měl skončit v soukromé sbírce A. Ferulíka, ovšem až měsíc po svém objevení p. Dvořákem r. 1934 (Ferulík 1950, 228–229).

Tento dnes nedochovaný depot neuvádí A. Bartošková (1986), o srpech se nezmiňuje ani M. Beranová (1980), proto je na místě na jeho existenci alespoň upozornit. V muzeu v Boskovicích vystavený exemplář byl nakreslen podle originálu, ostatní nálezy, další 3 srpy a bojový nůž, přejímáme z práce J. Mackerleho (1957, obr. 49). Chybí tedy řezy ostřím (obr. 26).

Bez přesného popisu je lze jen obecně zařadit do raného, případně ještě vrcholného středověku.

Jde v této oblasti o dosud jediný depot, neboť v případě dalšího možného depotu seker z Jevíčka (obr. 17:1, 3) může jít i o nález z hrobů.

Z Mařínského hradiště pochází zahnutý zlomek s ostřím, který nejspíše považujeme za zlomek srpů. Typově nelze zařadit (š. 26mm 29: 4).

4.2.2.2 Dláto a hrot

Z Mařínského hradiska pochází též neúplné dláto (obr. 28:7). Je 1,2 cm široké a dochovaná délka dosahuje jen 7,3 cm (cf. srovnaj nález z Mikulčic, depotu III, dlouhý 12 cm, dláto z depotu IV na Pohansku je dlouhé 7,8 cm, cf. Bartošková 1986, 43). Jako většinu řemeslného nářadí nelze dláto přesněji chronologicky zařadit.

Jako hrot označujeme další nález z Mařínského hradiska. Délka činí 5,2 cm (obr. 28:8)

4.2.2.3 Ocílka?

Poškozený předmět z Mařínského hradiště původně představoval nejspíše ocílkou. Usuzujeme tak z trojúhelníkovitě rozšířeného středu a větší části jednoho ramene. Dochovaná délka dosahuje zhruba 7,4 cm (obr. 28:11). Ocílky se vyskytují ve slovanském prostředí celkem

Tab. 4: Rozměry jednotlivých srpů z Knínic, vyobrazených na obr. 26

č. nálezu	max. š. čepele v mm	d. ru-kojeti v mm	pozn.	obr.
srp č.1	32	104	originál	26: 1
srp.č.2	?	?	?	26: 2
srp č.3	?	?	?	26: 3
srp.č.4	26		ve 3 ks	26: 4

běžně, nejvíce jich pochází z kostrových hrobů středohradištního stáří. Ovšem tvarově stejné se vyskytují i později v mladohradištním období, exemplář proto žádné chronologické závěry neumožňuje.

4.2.2.4 Nože

Nože máme k dispozici ze dvou lokalit, z Mařínského hradiska a Jevíčka-Předměstí 3. Z Mařínského hradiska pochází menší kolekce železných nožů (a jejich zlomků), z nichž dva lze označit za celé tvary:

- železný nůž s rovným hřbetem a oboustranným odsazením trnu, délka 15,4 cm, z toho trn 5,1 cm, max. šířka 1,6 cm (obr. 28:1),
- železný nůž s rovným hřbetem a oboustranným odsazením trnu, délka 12,2 cm, z toho trn jen 2,1 cm, max. šířka 1,6 cm (obr. 28:3),
- čepel nože, max. šířka 1,6 cm, dochovaná délka 8,8 cm (obr. 28:2),
- zlomek čepele nože s rovným hřbetem, dochovaná délka 6,9 cm, max. šířka 1,8 cm (obr. 28:4),
- zlomek čepele nože, dochovaná délka 5 cm, max. šířka 1,7 cm (obr. 28:5),
- zlomek nože s plochým řapem, dochovaná délka 1,3 cm (obr. 28:6).

Celý nůž s rovným hřbetem, bez dochovaného řapu pochází také ze sběrů na lokalitě Jevíčko-Předměstí 3 (délka 10,4 cm, max. šířka 1,9 cm; obr. 24: 1), který však může pocházet i z doby římské, na lokalitě rovněž zastoupené.

Nože patří mezi běžné výrobky doby hradištní a jejich tvarové rozdíly nemají chronologický význam. Výrobní technologie zatím nebyla u sledovaných kusů zkoumána, ovšem byla by důležitá u bojového nože z Knínic.

4.2.2.5 Dřevoobráběcí nástroj?

Z Mařínského hradiště pochází neúplný železný předmět s okem, na druhém konci se vějířovitě rozšiřuje a má zde jakési zuby (nastřižený plech?). Výška činí 3,6 cm, max. šířka 3,2 cm (obr. 29:2). Může se jednat o část dřevoobráběcího nástroje nejasného stáří.

4.2.2.6 Železné kování

Železné ozdobné ploché kování nejspíše upevněné původně na dřevěném podkladu bylo nalezeno na Mařínském hradišti. Zlomek je 8,7 cm dlouhý a maximálně 3,5 cm široký, na jednom konci má kulatý otvor na připevnění (pomocí nýtku?) V širší části je umístěn obdélný otvor 8×5 mm (obr. 29:3). Přesnější účel kování ani chronologické zařazení nelze určit.

4.2.3 Ozdoby

4.2.3.1 Kování z bronzu

Nedaleko nálezu ostruhy v rámci lokality Jevíčko-Předměstí 1 bylo povrchovým sběrem nalezeno zvláštní atypické bronzové prolamované kování. Opakované ověřování lokality pomocí detektoru kovů nepřineslo žádné další nálezy.

Popis předmětu: Prolamované kování je zdobené zvěrným motivem, je se dvěma nýty v týlu, dalším nýtem na spodní hraně ve vzdálenosti 40 mm od prvního. K němu byl zřejmě též párový nýt na horní liště ve vzdálenosti 37 mm od nýtu v týlu. Motivem je kráčející bájně čtyřnohé zvíře, s lidskou hlavou a křídly, nejspíše okřídlená sfinga, zachycená z profilu. V místě ocasu je kování odlomeno, nevíme, zda po dokončení ocasu bylo původně ukončeno nebo zda se např. týž motiv opakoval. Zvíře má naznačeny drápy, oko tvoří vyražený důlek, křídlo naznačují šikmé rovnoběžné ryté linie. Lidská hlava má naznačeny rytými liniemi také vlasy. Další krátké rýžky jsou buď pouhou dekorací či náznakem srsti. Motiv je orámován rámem provedeným rytou linií. Zadní strana hladká. Rozměry: dochovaná délka 5,4cm, šířka 2,6cm, výška 0,3cm (obr. 25:8).

Kování téměř obdélného tvaru je neúplné, což silně znesnadňuje přesnější určení funkce, mohlo být ozdobou opasku, nebo nějaké organické schránky. Stylově je také obtížné jej zařadit. Připomíná sice nákončí z doby avarské, avšak jedná se o neobvyklý motiv, nákončí také nemají další nýtky na upevnění. Reliéf je navíc o něco plošší.

Okřídlené čtyřnohé zvíře s lidskou hlavou se vyskytlo na nákončí z doby avarské v Pohořelicích (Profantová 1992, obr. 33:B, Taf. 54:8), kde však na něm jezdí jiná bájná okřídlená bytost, nejde o prolamovaný exemplář a hlava není zachycena z profilu jako tělo, ale zepředu. Jinak jsou na kováních doby avarské zobrazování okřídlené gryfové a v několika příkladech asi i pegasové (Dekan 1972, Abb. 81), ojediněle okřídlená bohyně (Níké?). Umění pozdní doby avarské čerpá výrazně z antických, zejména helenistických a pozdně antických motivů i vyobrazení na mincích (Dekan 1972, K. 2), avšak motiv sfingy by mezi několika tisíci kováními zůstal osamocen (cf. přehled typů nákončí Zábajník 1991)³. Může tedy jít o nález mladší, spíše až románského stáří (11.–13. století).

Při pokusech o hledání analogií v uvedeném období narážíme na nedostatek zveřejněných nálezů, trochu lepší je situace na západ od našich hranic. Prolamované vyobrazení sfingy v kruhovém medailonu pochází z Dolního Rakouska, ze Stillfiredu a. d. March, jedná se zřejmě o ozdobu z konce 12., případně počátku 13. století (Felgenhauer-Schmied 1993, obálka, Taf. 32). Sfinga je vyobrazena částečně zepředu, nejde o čistý profil jako u sledovaného kování.

Kombinace lidské hlavy a těla predátora v případě sfingy symbolizuje kombinaci inteligence a síly, v křesťanství má ambivalentní význam, na jednu stranu bytost vyššího řádu, ale také nebezpečné zvíře (Bouzek 1999, 185).

Objevuje se např. v malém kostele v Athénách-metropoli, u sfingy u stromu života (Bouzek 1999, 186), podle téhož autora i v Dalmácii.

Rozhodně nenacházíme ke kování s motivem sfingy tak vhodné analogie, aby je bylo možné přesněji datovat. 11.–13. století je asi pravděpodobnější, i když z místa nálezu pochází středohradištní (?) zlomek keramiky (obr. 25: 7). Každopádně jde o výrobek dosti luxusní, který ukazuje, že prostředí dnešního Jevíčska alespoň v části raného středověku nebylo „klasicky venkovské“ a může být indicií známé komunikace.

4.2.3.2 Esovitá záušnice

Z polohy Biskupce 4c pochází bronzová esovitá záušnice malého průměru (1,4 cm) ze silnějšího drátu (průměr 0,2 cm), bohužel s odlomeným esovitým ukončením (obr. 2:1). Tyto záušnice se běžně řadí do 10. století. Vzhledem k tomu, že z polohy známe mladohradištní keramiku, předpokládáme, že jde též o nález sídlištní. Tento typ artefaktu patří ve sledovaném regionu k vzácným nálezům, což je způsobeno pouze malým počtem archeologických akcí a prakticky nulovým odkryvem pohřebišť.

4.2.3.3 Prsten

Z Chornice pochází bronzový prsten. Nález lze s největší pravděpodobností ztotožnit s bronzovým prstenem nalezeným spolu se střepy z tuhové hlíny, hrotem šípů s trnem, s hrotem železného oštěpu (kopí?) v jámě na km 452 950 při stavbě dálnice Vratislav–Viedeň (Mackerle 1957, 65). Prsten tvoří asi 1,5 mm široký pásek zdobený vrypy, jeho jeden konec je roztepaný do téměř trojúhelníkovité plošky-štítku, na konci zřejmě olámaného. Je zde zřetelná linie zprohýbání štítku. Na štítku není patrna výzdoba. Průměr prstenu činí 18 mm, délka štítku 9 mm (obr. 7:14; uložen v Muzeu Boskovicka v Boskovicích). Nejspíše se jedná o prsten mladohradištního stáří, kdy na pohřebišťích otevřených prstenů přibývá.

Tento závěr podporuje i údaj „o střepch z tuhové hlíny“ nalezených ve stejné jámě. Přesnější datování není možné.

5 Vyhodnocení nalezišť

Pokud lze posoudit, máme ve sledovaném regionu k dispozici rovinná neopevňovaná sídliště, výšinná opevňovaná sídliště, depot (u kterého ale není známo prostředí, ze kterého pochází) a ojedinělé nálezy. Jako rovinná neopevňovaná sídliště chápeme lokality bez zjevné vazby na dominantní polohy s opevněním, ale s větším počtem artefaktů, často pak s půdními příznaky.

5.1 Výšinná opevňovaná sídliště

Tento typ sídlišť lidé zakládali na Malé Hané v raném středověku (včetně mladší doby hradištní) na strategicky umístěných místech sice již mimo tradiční sídelní oblast, ale v její bezprostřední blízkosti. Výjimku tvoří pouze Mařínské hradiště.

Tato fortifikace dosahuje celkové plochy téměř 20ha (obr. 48), akropole oválného tvaru leží na náhorní rovině (délka asi 330m, obr. 50, 53), od jihu se k ní přimyká svažitě předhradí, můžeme je nazvat velmi neklidným terénem (obr. 51), částečně díky recentnímu dobývání kamene. Valy místy dosahují výšky až 5m (obr. 53). Nejspíše se jedná o dřevohlinitou konstrukci opevnění s uplatněním kamenných prvků (plenty), regulérní výzkum zde však neproběhl. Rozeznáváme ještě úzké severozápadní a jižní předhradí. Na východě, kde se připojuje opevnění předhradí k akropoli, jsou rozpoznatelné pozůstatky brány. Kvalitní vrstevnicový plán je již delší dobu k dispozici (obr. 47, podle Novotný 1971), vypracováno bylo i vnitřní komunikační schéma, i když nemusí jít o řešení konečné (Cendelín 2004, obr. 3).

Lokalita vysunutá z běžně osídlené oblasti nutí k úvahám o jeho specifické funkci. Uvažuje se, že bylo vybudováno

váno v souvislosti s těžbou a s využíváním železné rudy, případně s jeho funkcí při střežení komunikace z Moravy do Čech (Novotný 1971; Čížmář 2004). Nejspíše leželo přímo na křižovatce dvou dálkových cest, kolem hradiště měla procházet i cesta vedoucí dál na sever do Moravské brány (obr. 46: A, podle Cendelín 2004, obr. 3). S prvním označením jako Schanze se setkáváme na mapě prvního vojenského mapování z r. 1784.

Při datování se můžeme opřít o velkou kolekci keramických zlomků a nevelký soubor železných předmětů získaných neznámým způsobem (snad příležitostnými sběry a výkopy), mající tedy vypovídací hodnotu sběrových nálezů.

Několik střepů je starohradištního rázu (obr. 30: 11–17, nejspíše i 32: 7), jak již rozpoznal B. Novotný. Jejich přítomnost můžeme sice čistě spekulativně považovat za doklad existence nějakého strážního bodu či krátkodobého osídlení v závěru 8. století, ovšem nízký počet takto datovaných zlomků a geografická výjimečnost lokality takový předpoklad staví do oblasti nepodložených hypotéz. Nejvíce nálezů pochází zcela bezpečně ze střední a mladší doby hradištní, jak vyplývá z výše uvedeného rozboru. Hradiště pak bylo podle nálezů keramiky znovu (či kontinuuálně?) osídleno ještě ve 12.–13. stol.

Do střední doby hradištní klade A. Štřof raně středověké nálezy z hradiska u Velkých Opatovic. Fortifikace se nachází na vrcholu při západním okraji Malé Hané v bezprostřední blízkosti tradiční sídelní oblasti. Areál hradiště je značně porušen dobýváním pískovce. Zjišťovací výzkum provedený zde A. Štřofem v r. 1984 zjistil pravěké polykulturní osídlení (věteřovská kultura, starší doba železná) včetně nepříliš početné kolekce nálezů střední doby hradištní. Autor výzkumu soudí, že osídlení nebylo trvalé, nicméně střední době hradištní přisuzuje i nedobudované opevnění. Osudy hradiště v mladší době hradištní a středověku zůstávají nejasné, z těchto období známe z lokality pouze ojedinělé nálezy keramiky (Štřof 1987, 85–86).

Nejnověji se podařilo z areálu Nectavského hradiska identifikovat dva středohradištní artefakty, totiž nákončí opasku, u kterých je důležitá jejich vazba na velkomoravská centra, např. Mikulčice, Pobedim nebo Olomouc – Křížkovského ulice (Doležel 2007, 406, obr. 2:8–9). V případě Nectavského hradiska (obr. 54–56) není bez dalšího výzkumu jasné, zda mělo opevněné centrum dvě fáze či se středohradištní luxusnější předměty na hradiště dostaly s jistým zpožděním (např. jako kořist).

V mladší době hradištní vznikají další opevněná místa – hradisko v Knínicích s nálezy hrobů s esovitými záušnicemi (Ferulík 1950, 222–223), nabývá na významu nebo vzniká i výše zmiňované Nectavské hradiště (Doležel 2007, 405–410), kde se kromě sporadických zlomků keramiky podařilo objevit i kolekci železných předmětů a denár Štěpána I., datující hradiště do 11. stol. (Čížmář 2004, 82). Do mladší doby hradištní náleží i Hradisko u Svitávky (např. Štřof 1990, 94–95; Štřof 1993, 133).

5.2 Rovinná neopevněná sídliště

Prakticky všechna rovinná sídliště zakládali obyvatelé Malé Hané v raném středověku na úrodných půdách, na spraších. Neváhali ani s překročením nadmořské výšky

nad 400m, což lze vysvětlit právě sledováním úrodných půd. Při výběru sídlišť svoji roli hrála patrně i orientace svahu, protože se 53% lokalit označených jako sídliště projevuje nějakým vztahem k jihu. I v kategorii ojedinělých nálezů bude většina lokalit souviset se sídlišti, protože se v drtivé většině případů nacházejí na úrodných půdách s výrazně dominující jižní orientací (61%), i když přirozeně nelze vyloučit, že se v této kategorii skrývají i aktivity jiné (především nález dvou seker a keramického zlomku objevené u Jevíčka při stavbě říšské dálnice). Z kategorie sídlišť jednoznačně vybočuje nález na lokalitě Křenov 1, nacházející se v nadmořské výšce přes 500 m mimo tradiční sídelní oblast.

5.3 Pohřebiště

Pro starší a střední dobu hradištní postrádáme ve sledovaném regionu pohřebiště, což nejlépe (s ohledem na doloženou – byť taktéž podhodnocenou – intenzitu osídlení) ukazuje dramatické archeologické podhodnocení regionu. S tímto druhem aktivity by mohl souviset nález dvou středohradištních seker objevených spolu se střepem a nějakými kostmi u Jevíčka při stavbě říšské dálnice. Jistotu však nemáme. Souvislost s pohřebištěm je teoreticky možná i v případě nálezů esovitě záušnice z Biskupic 4c, i když ostatní nálezy naznačují spíše sídlištní aktivitu.

6 Litomyšsko a Vysokomýtsko

V krátkém exkurzu se zastavme u již dříve publikovaných nálezů z Litomyšska a Vysokomýtska (Vích 2000), tedy z regionů na české straně českomoravského pomezí, kde Malá Haná tvoří moravskou stranu, Litomyšsko a Vysokomýtsko pak stranu českou. Uvedený prostor měl v raném středověku komunikační význam, obvykle se v této souvislosti používá patrně ne zcela št'astně označení Trstenická stezka.

Intenzivní povrchovou prospekci se na Litomyšsku a Vysokomýtsku podařilo v posledních cca patnácti letech objevit řadu nových raně středověkých lokalit. Zatímco nálezy keramiky pražského typu zde stále postrádáme, jako starohradištní lze označit okrajový střep z lokality Vraclav 3b (obr. 39: 5). Ojedinělost zlomku sice nabádá k jisté opatrnosti při chronologické klasifikaci (zvláště když se vyskytuje se zlomky mladšími, středohradištními) na straně jedné, na straně druhé se starohradištní keramika vzhledem k charakteru výplně podpovrchových archeologických objektů dostává do ornice relativně zřídka (Frolik, Sigl 1995, 8). Některé zdobených zlomků spíše starohradištního charakteru pochází též z lokality Svařeň 1 (obr. 37: 1–4), České Heřmanice 8c (obr. 4:8, 9) a Tisovské 3a (obr. 38:5, 6), jednoznačná klasifikace však není možná.

Do střední doby hradištní zde můžeme vedle lokalit Vraclav 3b, 3c; Vysoké Mýto 1, 2 a Vysoké Mýto 8 navíc zařadit právě České Heřmanice 8c, 9d (obr. 4:10, 12) a Svařeň 1 (obr. 37: 7, 9).

7 Závěr

Sledovaná oblast byla nepoměrně hustěji osídlena, než se předpokládalo, v případě jižní části Malé Hané navíc musíme vzhledem ke stále ještě nedostatečné intenzitě

prospekce předpokládat zásadní podhodnocení počtu lokalit. Toto podhodnocení nejlépe ilustruje fakt, že dosud neznáme žádné bezpečně prokázané pohřebiště střední doby hradištní.

Z předloženého soupisu vyplývá, že oblast nejspíše byla osídlována již v 6.–7. stol., i když jde zatím o doklady ojedinělé (Jevíčko-Předměstí 3; Knínice 6; snad Chornice 6a, 6b, obr. 43). Hustota sídelní aktivity narůstá v 8. (Jevíčko-Předměstí 3; Chornice 6a, 6b; Sudice – JZD, obr. 44) a především v 9.–poč. 10. století (Biskupice 4c; Cetkovice 2, 5; Drvalovice 1-Kambovo pole; Chornice 6a, 6b; Chornice 11; Chornice 16a, 16b, 16c; Chornice 23a, 23b; Jevíčko-Předměstí 3; Jevíčko-Předměstí 6; Vážany „Štěrchy“; mladší než střední doba hradištní nebude ani ojedinělý stěp z lokality Jevíčko-Předměstí 1, obr. 45), kdy nejspíše vzniká i opevněné centrum označované dnes jako Mařínské hradiště. V hmotné kultuře se zde podařilo rozpoznat západní vlivy (hrot kopí s hráněnou tulejí, obr. 27:7, a snad i rádélkem zdobený stěp, obr. 30: 10, pokud nešlo o vliv z jihovýchodu). Ve střední době hradištní vzniká i strategické sídliště či hradiště (dosud nedoloženo opevnění) Velké Opatovice 1. Jistou, ale zatím přesněji neurčitelnou roli snad strategického bodu hrálo v tomto období i Nectavské hradiště (obr. 55, 57). V souvislosti s Mařínským hradištěm je velice důležitý objev sekery v lokalitě označené jako Křenov 1. Objev tohoto artefaktu vnímáme jako doklad neznámých aktivit ve starší, či spíše v střední době hradištní v okolí hradiště (uvedenou skutečnost podtrhuje nedávný nález bronzového avarsko-slovanského kování v bezprostřední blízkosti místa nálezů sekery). Skutečný počet nalezišť střední doby hradištní bude fakticky mnohem větší, řadu lokalit nedokážeme pro ojedinělost nalezených keramických zlomků spolehlivě datovat (Biskupice 2a, 2b; Biskupice 3d; Biskupice 6; Biskupice 9; Boskovice – staveniště podniku Minerva; Chornice 1a, 1b; Chornice 2c; Chornice 3b; Chornice 21; Jevíčko-Předměstí 4a; Jevíčko-Předměstí 11; Jevíčko-Předměstí 14b; Sudice „Padělky“; Šebetov 1; Šebetov-Mořicův dvůr; Šebetov „Padělky“). Početnější nálezy zbraní (sekery, kopí) pak dokládají zvýšení strategického významu spojnice Čech a Moravy, přítomnost nobility dokládá jezdecká výstroj (ostruha, udiadlo). V oblasti Malé Hané se objevil i pravděpodobně raně středověký depot železných nástrojů (Knínice).

V mladohradištním období se sídlištní struktura dotvořila, možná bylo dobudováno a ve větším rozsahu užíváno Nectavské hradiště (Biskupice 8; vzhledem k nízké intenzitě nálezů, především keramiky, nejspíše útočištného rázu), dále Knínice a Hradisko u Svitávky.

Nejsevernější lokalitou raného středověku řazenou do střední doby hradištní včetně je lokalita Chornice 11. Severněji položené oblasti (Moravskotřebovsko, Lanškrounsko) byly podle dnešního stavu pozůstatků kolonizovány až koncem mladší doby hradištní. Skutečnost je o to pozoruhodnější, že některé mikroregiony Moravskotřebovska poskytují kvalitní zázemí pro zemědělskou produkci (sprašové ostrovy). Platnost tohoto tvrzení pro Moravskotřebovsko dokazuje i přítomnost pravěkých období, u kterých se předpokládají vysoké nároky na optimální podmínky pro zemědělskou činnost a jejichž přítomnost

je spojována s tradičními sídleními oblastmi (kultura s lineární keramikou, mladší doba železná, doba římská).

Poznámky

¹Obecným příkladem je vývojově nejpokročilejší keramika středočeských hradišť na straně jedné (Bartošková 1997), či velkomoravských center závěru 9. století na straně druhé (např. fáze 3 J. Macháčka: 2001, obr. 11–13 a 180–183, v této práci se objevuje i rozlišení na vlnovky prováděné jednozubým rydlem a vlnice provedené hřebenem, zatím se však toto rozlišení nevžilo), totiž je v tom, že oba autoři mohou pracovat s nálezy či stratigrafickými celky a ještě v rámci dobře poznaných regionů. Ve sběrovém souboru nemůžeme určit podíl takové keramiky v celku, ani její spoluvýskyt s keramikou zdobenou podle starší tradice apod. Navíc nevíme, do jaké míry můžeme např. keramiku z Mařina typologicky srovnávat s keramikou ze středomoravských, případně nedostatečně zpracovaných východočeských center.

²WGS 84, UTM, E 0 618 612, N 5 503 651

³Motiv sfingy se však objevuje v časně islámském umění v Íránu, případně Íráku, např. v centrálním medailonu zlatého džbánu s nápisem, datovaným (umělecko-historicky!) do 10. století. Výjev je proveden reliéfem na puncovaném pozadí, džbán je jednou z blízkých tvarových i výzdobných období zlatých nádob z Nagyszentmiklos, spojených s uměním pozdně avarským přelomu 8. a 9. stol. (cf. Grube 1973, obr. 5, s. 20).

Prameny a literatura

- Beranová, M. 1980:** Zemědělství starých Slovanů. Praha.
- Bartošková, A. 1986:** Slovanské depoty železných předmětů v Československu. *Studie AÚ ČSAV XVIII/2*. Praha.
- Bartošková, A. 1997:** Keramický soubor z počátků raně středověkého osídlení budečského předhradí, *Památky archeologické* 88, 111–141.
- Bouzek, J. 1999:** The Sphinx: Change of the Meaning from the Antiquity into the Medieval Times, *Slovensko a európsky juhovýchod*, Bratislava, 181–188.
- Budínský-Krička, V., Točík, A. 1991:** Šebastovce. Gräberfeld aus der Zeit des awarischen Reiches. Nitra.
- Bubeník, J. 1997:** Archeologické prameny k dějinám osídlení Čech v 7. až polovině 9. stol. Praha.
- Cendelín, D. 2004:** Mařínské hradiště ve světle komunikačních souvislostí a fortifikačních anomálií, *Vlastivědný věstník moravský LVI*, 285–296.
- Čizmář, M. 2004:** Encyklopedie hradišť na Moravě a ve Slezsku. Praha.
- Dekán, J. 1972:** Herkunft und Ethnizität der gegossenen Bronzeindustrie des 8. Jahrhunderts, *Slovenská archeológia XX*, 317–452.
- Demek, J. a kol. 1965:** Geomorfologie českých zemí. Praha.

- Doležel, J. 2007:** Biskupice (k. ú. Biskupice u Jevíčka, okr. Svitavy), *Přehled výzkumů* 48, Brno, 405–410.
- Dostál, B. 1975:** Břeclav-Pohansko IV. Velkomoravský velmožský dvorec. Brno.
- Eisner, J. 1952:** Děvínská Nová Ves. Bratislava.
- Ferulík, A. 1950:** Nálezová zpráva ke sbírce pravěkých nálezů z Knínic a okolí, odevzdaná r. 1949 městskému muzeu v Boskovicích Aloisem Ferulíkem, *Z dávných věků II/1949*, 222–234.
- Felgenhauer-Schmied, S. 1993:** Die Sachkultur des Mittelalters im Lichte der Archäologischen Funde. Frankfurt–Berlin–Bern–Paris–New-York–Wien. European University Studies R. 38, B. 42.
- Frolík, J., Sigl, J. 1995:** Chrudimsko v raném středověku. Hradec Králové.
- Grössmähren** Tschechoslowakische Archäologen entdecken eine alte slawische Kultur in Mitteleuropa. Berlin 1968.
- Galuška, L. 1989:** Plastická lišta na středohradištní keramice–Plastische Leiste der mittelburgwallzeitlichen Gefäße in Uherské Hradiště–Staré Město, *Časopis Moravského muzea* 74. 121–135.
- Grube, E. J. 1973:** Islámské umění, č.p. Praha. Orig. 1966.
- Charvát, P. 1978:** Slovanské osídlení Vraclavska do poloviny 13. století, kandidátská disertace uložena ve Státním okresním archivu Svitavy se sídlem v Litomyšli, sbírka vědeckých a literárních rukopisů sign. R 196.
- Jurek, J. 1960:** Tak žilo město. Boskovice.
- Jurek, J. 1962:** Pohlednice z Boskovic. Boskovice.
- Klanica, Z. 2006:** Nechvalín, Prušánky. Čtyři slovanská pohřebiště. Brno.
- Kouřil, P. 2001:** Zur chronologischen Stellung von Sporen, deren Arme mit rechteckigem Rahmen mit fester Schnalle beendet sind, In: L. Galuška, P. Kouřil, Z. Měřínský (eds.): *Velká Morava mezi východem a západem*. Brno, 241–255.
- Kuna, M. a kol. 2004:** Nedestruktivní archeologie. Praha.
- Macháček, J. 2001:** Studie k velkomoravské keramice. Metody, analýzy a syntézy, modely. Brno.
- Mackerle, J. 1948:** Pravěk Malé Hané. Jevíčko.
- Mackerle, J. 1957:** Stará sídelní oblast severozápadní Moravy. In: J Böhm (ed.): *Soupis pravěkých památek. II. Politické okresy: Svitavy, Moravská Třebová, Boskovice a regionálně závislé okolí*. Nepubl. rkp. uložen v archivu Archeologického ústavu AV ČR, sign. A 811.
- Marešová, K. 1983:** Uherské Hradiště–Sady. Staroslovanské pohřebiště na Horních Kotvicích–Altslawische Begräbnisstätte in Uherské Hradiště–Sady. Brno–Uherské Hradiště.
- Měřínský, Z. 1986:** Morava v 10. století ve světle archeologických nálezů, *Památky archeologické* 77, 1986, 18–80.
- Michálek, J., Lutovský, M. 2000:** Hradec u Němčic. Sídlo halštatské a raně středověké nobility v česko-bavorském kontaktním prostoru. Strakonice–Praha.
- Mikyška, R. a kol. 1970:** Geobotanická mapa ČSSR, list Česká Třebová, 1:200 000.
- Novotný, B. 1971:** Staroslovanské výšinné hradisko Mařín u Křenova na Svitavsku, *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity E* 16, 217–223.
- Poláček, L., Marek, O., Skopal, R. 2000:** Holzfunde aus Mikulčice, In: L. Poláček (ed.): *Studien zum Burgwall von Mikulčice (SBM) IV*. 177–302.
- Profantová, N. 1992:** Awarische Funde aus den Gebieten nördlich der awarischen Siedlungsgrenzen, In: F. Daim (ed.): *Awarenforschungen II*, 605–778. Wien.
- Profantová, N. 1994:** K nálezům ostruh z konce 7.–9. stol. v Čechách–Spurs from the 7th–9th century in Bohemia, *Památky archeologické–supplementum 2, Mediaevalia Archaeologica Bohemica* 1993, 60–85. Praha.
- Profantová, N. 1998:** Problém importů a rekonstrukce cest v 8.–9. století, *Archaeologia Historica* 23, 79–88.
- Profantová, N. 2000a:** Slovanské výšinné sídliště z Třebové, okr. Kolín. K problému napodobování cizích předloh v keramice, *Archeologické rozhledy* 52, 647–664.
- Profantová, N. 2000b:** Nové poznatky o vybraných nálezech z Libice n/Cidlinou, In: *Sborník věnovaný památce J. Vignatiové (SPFFBU)*, *Studia Minora M* 5, 175–181. Brno.
- Profantová, N. 2003:** Mikulčice, pohřebiště u VI. kostela. Pokus o chronologické a sociální zhodnocení, In: N. Profantová, B. Kavánová: *"Mikulčice–pohřebiště u 6. a 12. kostela"*. Studie ARÚ v Brně č. 22, P. Kouřil (ed.). Brno.
- Severin, K. 2000:** Trstenickou stezkou cestou necestou (K vývoji názorů na průběh středověké komunikace), *Pomezí Čech a Moravy* 4, 353–388.
- Sláma, J. 1977:** Mittelböhmen im frühen Mittelalter I, Katalog der Grabfunde, *Praehistorica V*. Praha.
- Saňa, Č. 1998:** Die frühmittelalterliche Graphitonkeramik in Mittelmähren, In: Poláček, L. (ed): *Frühmittelalterliche Graphitonkeramik in Mitteleuropa – Naturwissenschaftliche Keramikuntersuchungen. Internationale Tagungen in Mikulčice* 4, 87–125.
- Svoboda, J. a kol. 1990:** Geologická mapa ČSSR, list Česká Třebová, 1:200 000.
- Šolle, M. 1966:** Stará Kouřim a projevy velkomoravské hmotné kultury v Čechách–Alt Kouřim und die großmährische Kultur in Böhmen. Praha.
- Štefaničová, T. 1996:** Probleme der Entwicklung der Slowakei im 9. Jh., In: D. Bialeková, J. Zábajník (eds.): *Ethnische und kulturelle Verhältnisse an der mittleren Donau vom 6. bis zum 11. Jahrhundert*. Bratislava, 257–265.
- Štrof, A. 1979:** Pravěké osídlení Lysické sníženiny a Malé Hané na základě nálezů hmotné kultury, nepublikovaná diplomová práce obhájená na Filozofické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně.
- Štrof, A. 1985:** Übersicht neuer Lokalitäten und Funde in der Boskovicer Furche (Bez. Blansko), *Přehled výzkumů* 1983, 91–98.
- Štrof, A. 1987:** Sondáž na hradisku u Velkých Opatovic, *Přehled výzkumů* 1984, 85–86.

- Štrof, A. 1990:** Výzkum Hradiska u Svitávky v roce 1987 (okr. Blansko), *Přehled výzkumů 1987*, 94–95.
- Štrof, A. 1993:** Die Erforschung von Hradisko (Burgwall) bei Svitávka im J. 1990 (Bez. Blansko), *Přehled výzkumů 1990*, 133–134.
- Točík A. 1992:** Materiály k dějinám južného Slovenska v 7.–14. stor. *Študijné zvesti* 28, 5–248.
- Turek, R., Hásková, J., Justová, J. 1981:** LIVBVZ METROPOLIS. Tam, kde řeka Cidlina tratí své jméno. Libice nad Cidlinou.
- Válek, B. 1964:** Půdy východních Čech. Havlíčkův Brod.
- Vích, D. 2000:** Raně středověké nálezy z Vraclavska, *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 26, 57–96.
- Vích, D. 2001:** Povrchová prospekce severní části Boskovické brázdy v letech 1997–2000, *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 27, 27–56.
- Vích, D. 2002:** Povrchová prospekce severní části Boskovické brázdy v roce 2001, *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 28, 16–34.
- Vích, D. 2003:** Povrchová prospekce severní části Boskovické brázdy v roce 2002, *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 29, 30–51.
- Vích, D. 2004:** Povrchová prospekce Boskovické brázdy v roce 2003, *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 30, 30–47.
- Vích, D. 2005:** Povrchová prospekce severní části Boskovické brázdy v roce 2004, *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 31, 32–50.
- Vích, D. 2006:** Povrchová prospekce severní části Boskovické brázdy v roce 2005, *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 32, 48–52.
- Vích, D. 2007:** Českomoravské pomezí v době římské, *Pravěk NŘ – Supplementum* 17. Brno, 173–229.
- Zábojník, J. 1991:** Seriation von Gürtelbeschlaggarnituren aus dem Gebiet der Slowakei und Österreich. K Problematike osídlenia stredodunajskej oblasti vo včasnóm stredoveku, Nitra, 219–321.

Resumé

1 Forschungsgeschichte und Naturbedingungen

P. Charvát (1978) hat die frühmittelalterlichen Funde aus der Umgebung von Vraclav (böhmischer Teil des böhmisch-mährischen Grenzgebiets, Ostböhmen) verarbeitet und D. Vích (2000) die neuen Lesefunde veröffentlicht. Den Funden aus der Umgebung von Moravská Třebová, Jevíčko und Boskovice (mährischer Teil des böhmisch-mährischen Grenzgebiets, Nordwestmähren) haben sich J. Mackerle (1948; 1952), A. Ferulík (1950) und B. Novotný (1971) gewidmet. Folgende Zeilen bringen neue Erkenntnisse über neue Funde aus der frühslawischen Zeit bis zur Mittelburgwallzeit im Raum Malá Haná.

Die Regionen Moravská Třebová, Jevíčko und Boskovice liegen im nördlichen Teil der Boskovická-Furche (Boskovická brázda) zwischen Dražanská vysočina (Drahaner Höhe) und Českomoravská vysočina (Böhmisch-

Mährische Höhe). Es handelt sich um das Einzugsgebiet der Flüsse Jevíčka und Třebůvka.

2 Die Auswertung der Funde

Keramikfunde sind am häufigsten, vertreten sind aber auch Eisen- und Bronzegegenstände. Aus dem Untersuchungsgebiet liegt kein Material aus archäologischen Grabungen vor, deshalb ist die Entwicklung der Keramik noch nicht ausreichend bekannt. Nur Fundorte (z.B. Jevíčko-Předměstí 3; Burgwall von Mařín) lieferten Keramikkomplexe von mehr als 100 Scherben.

2.1 Frühslawische Keramik

Auf drei Fundplätzen (Jevíčko-Předměstí 3, Abb. 18:1, 3; 19:1; 20:1, 22:1, 2, 4; Knínice 6, Abb. 25:1–4, 6; vielleicht auch Chornice 6a, 6b, Abb. 8:1, 3, 18; 11:1) wurde höchstwahrscheinlich Keramik des Prager Typs gefunden. Dabei handelt es sich um typische Rand- und Bodenscherben und Scherben mit charakteristischer Verzierung. Eine Verwechslung mit jungkaiserzeitlicher Keramik droht bei Chornice 6a, 6b, da an diesem Fundort beide Kulturen belegt sind.

2.2 Altburgwallzeitliche Keramik

Hauptfundort für diesen Zeitabschnitt ist wieder Jevíčko-Předměstí 3. Dort ist das Kassettenornament (Abb. 18:10, 13, 16), dichte Kammwellenlinien (Abb. 18:8, 9; 19:7, 22:13), vereinzelt Stempelreihen (Abb. 20: 14). Ferner ist Chornice 6a, 6b zu nennen (Abb. 8:4–7, 9: 1, 3, 13; 10: 1, 6, 7, 11), Sudice-LPG (Abb. 39:1, 3), vielleicht auch Chornice 11 (Abb. 15:1, 2, 6; 16:5, 6) und Šebetov 1 (Abb. 38:1). In zwei Fälle schließt die altburgwallzeitliche Besiedlungen an die ältere frühslawische Besiedlung mit größerer oder kleinerer Wahrscheinlichkeit an.

2.3 Mittelburgwallzeitliche Keramik

Zu diesem Zeitabschnitt gehören die meisten festgestellten und datierbaren burgwallzeitlichen Fundorte. Zu den charakteristischen Merkmalen dieses Zeitabschnitts gehören vor allem die regelmäßigen Kammwellenlinien mit Kammstichen, abgesetzte Ränder (z.B. Drvalovice-Kambas Feld, Abb. 5:5; Chornice 11, Abb. 15:12; Chornice 16a, Abb. 12:7, 8, 13; 13:10), die erste Keramik mit profilierter Schulter (Drvalovice-Kambovo pole, Abb. 4: 4). Nur vereinzelt erscheint Graphittonkeramik, manchmal mit Kammverzierung.

Zum mittelburgwallzeitlichen Zeitabschnitt reihen wir die Fundorte Cetkovice 2, 5; Drvalovice-Kambas Feld; Chornice 6a, 6b; Chornice 11; Chornice 16a, 16b, 16c; Chornice 23a, 23b; Jevíčko-Předměstí 3; Jevíčko-Předměstí 6; Vážany – „Štěrchy“ und die Funde von den Burgwällen Velké Opatovice und Biskupice, Nec-tava Burwall.

2.4 Jungburgwallzeitliche Keramik

Jungburgwallzeitliche Keramik wurde nur bei jenen Fundorten verarbeitet, an denen auch eine mittelburgwallzeitliche Tradition vorliegt.

In diesem Zeitabschnitt kommen einfache Kerben vor (Chornice 16a, Abb. 12: 15; 13:1, 2; 14: 2; Nectava-Burgwall, Abb. 2: 14; Chornice 23a, Abb. 11: 10; Drvalovice 1-Kambas Feld, Abb. 6: 12; Burgwall von Mařín, Abb. 35: 12), waagerechte Rillen (Jaroměřice 3, Abb. 16: 17; Burgwall von Mařín Abb. 36: 12–15), mit einzackigem Gerät durchgeführte Verzierung (Burgwall von Mařín, Abb. 34: 4, 13–15), einfache steile Wellenlinie (Jevíčko-Předměstí 3, Abb. 19: 3) und Kammstiche (Drvalovice 1-Kambas Feld, Abb. 6: 12) und kompliziert profilierte Ränder, alles oft bei Graphittonkeramik.

In einigen Fällen kam mittelburgwall- und jungburgwallzeitliche Keramik zusammen vor, was aber auf anderen Fundorten nicht zu erweisen ist.

2.5 Die Keramik vom Burgwall von Mařín

Die große Scherbensammlung (532 typische Scherben) ist im Stadtmuseum in Moravská Třebová deponiert, ihr Informationswert ist jedoch wegen der unklaren Fundzusammenhänge beschränkt.

Die Scherben können in zwei Gruppen unterteilt werden:

1. Mittelburgwallzeitliche Keramik: gerillte Kammverzierung (Kammwellenlinien, gegebenenfalls Kammschtrichbögen, manchmal mit waagerechten Kammlinien, schräge Kammstiche). Ein außergewöhnlicher Scherben zeigt wahrscheinlich Rädchenverzierung (Abb. 30:10), es handelt sich wohl um eine Nachahmung westlicher Verzierung.
2. Jungburgwallzeitliche Keramik: waagerechte mit einzackigem Gerät durchgeführte Rillen, einfache Wellenlinien oft mit waagerechten Rillen, vereinzelt schräge Kerben.

Die Vertretung beider Gruppen ist gleichmäßig verteilt. Aufgrund dieser Scherben ohne verlässliche Fundzusammenhänge können wir nicht bestimmen, ob der Burgwall im 10. Jahrhundert kontinuierlich oder diskontinuierlich besiedelt wurde. Der Schnitt im Raum vor der Walllinie stellt die einzige dokumentierte Situation dar. Er wurde beim Aushub für einen Sendermast angelegt. Hier wurden fünf Schichten ohne Fundgegenstände festgestellt (Beschreibung der Schichten s. Abb. 49).

2.6 Eisengegenstände

Die meisten Eisengegenstände (25 Stück) stammen vom Burgwall von Mařín (Katastralgemeinde Zadní Arnořtov), ferner Jevíčko-Předměstí, Knínice, Křenov und Biskupice (Nectava-Burgwall).

2.6.1 Datierung

8.–9. Jahrhundert: schmale Äxte von Jevíčko-Předměstí (Abb. 17: 3) und Křenov 1 (Abb. 17: 4) und wahrscheinlich auch das Fragment einer Axt vom Burgwall Mařín (Abb. 27: 2).

9. Jahrhundert: Breitaxt von Jevíčko-Předměstí (Abb. 17: 1), Lanzenspitze mit achtkantiger Tülle vom Burgwall Mařín (Abb. 27: 7), Riemenbeschlag vom Nectava-Burgwall (Doležel 2007, Abb. 2: 8–9), vielleicht auch das Fragment eines Sporns von Jevíčko-Předměstí 1.

9.–10. Jahrhundert: Zweiter Riemenbeschlag vom Nectava-Burgwall (Doležel 2007, Abb. 2: 8–9).

Mittelalter: Lanzenspitze–Fund von 2007 (Abb. 29: 5) von der Vorburg des Burgwalls von Mařín, Hortfund mit 4 Sichel und 1 Messer von Knínice (Abb. 26).

Mittelalter bis Neuzeit: Teil einer Trense vom Burgwall Mařín (Abb. 27: 1), Hufeisenfragmente vom Burgwall Mařín (Abb. 27: 4–5), 2 Schnallen vom Burgwall Mařín (Abb. 27: 3, 28: 9), Meißel vom Burgwall Mařín (Abb. 28: 7), Messer von Jevíčko-Předměstí 3 (oder auch römische Kaiserzeit?, Abb. 24: 1) und Burgwall von Mařín (Abb. 28: 1–6), der Wetzstahl? vom Burgwall von Mařín (Abb. 28: 11), Werkzeug zur Holzbearbeitung (?) vom Burgwall von Mařín (Abb. 29: 2), Beschlag vom Burgwall von Mařín (Abb. 29: 3).

Der Sporn von Jevíčko-Předměstí 1 und die Riemenbeschläge vom Nectava-Burgwall bestätigen sicher die Anwesenheit höherer Gesellschaftsschichten.

2.7 Bronzegegenstände

Unvollständiger durchbrochener Beschlag mit Tiermotiv. Es handelt um einen Lesefunde von Jevíčko-Předměstí 1 (Abb. 25: 8). Seine Datierung wegen des Mangels an Analogien unklar, wohl erst Jungburgwallzeit.

2.7.1 S-förmiger Schläfenring

Auf dem Fundort Biskupice 4c wurde ein kleiner Schläfenring (Abb. 2: 1, Durchmesser 14 mm) mit abgebrochenem S-förmigen Ende gefunden. Dieser Siedlungsfund stammt aus dem 10. Jahrhundert.

2.7.2 Fingerring

Schildchenfingerring (Abb. 7: 14) aus Chornice wurde höchstwahrscheinlich beim Bau der Autobahn Breslau–Wien mit Graphittonkeramik (Jungburgwallzeit?) ausgegraben.

3 Schluss

Alte Funde und vor allem neue Lesefunde haben wichtige neue Erkenntnisse erbracht. Dieser Raum wurde höchstwahrscheinlich in frühslawischer Zeit (Jevíčko-Předměstí 3; Knínice 6; vielleicht Chornice 6a, 6b; Abb. 43) besiedelt. Die Fundortdichte steigt im 8. (Jevíčko-Předměstí 3; Chornice 6a, 6b; Sudice-JZD, Abb. 44) und vor allem im 9.–Anfang 10. Jh. an (Biskupice 4c; Cetkovice 2, 5; Drvalovice 1-Kambas Feld; Chornice 6a, 6b; Chornice 11; Chornice 16a, 16b, 16c; Chornice 23a, 23b; Jevíčko-Předměstí 3; Jevíčko-Předměstí 6; Vážany „Štěrchy“; Abb. 45). Außer den Flachlandsiedlungen können wir noch Burgwälle mit altburgwallzeitlicher (?), vereinzelt Keramik vom Burgwall Mařín) und mittelburgwallzeitliche (Nectava-Burgwall, Velké Opatovice, am wichtigsten jene vom Burgwall Mařín) Funde nennen. Gräberfelder aus dem 6. bis Anfang 10. Jahrhundert sind nach wie vor keine gefunden worden.

In der materiellen Kultur sind westliche Einflüsse erwiesen (achtkantige Lanzenspitze und wahrscheinlich ein Scherben mit Rädchenverzierung vom Burgwall Mařín). Die Anwesenheit wahrscheinlich eines Kriegers und der Nobilität belegen Waffen (Lanzenspitzen, Äxte) und Reiterausstattung (Sporn, vielleicht Trense).

Die nördlichste mittelburgwallzeitliche Siedlung wurde in der Katastralgemeinde Chornice festgestellt. Die Regionen Moravská Třebová und Lanškroun waren seit dem Ende der Jungburgwallzeit besiedelt.